Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 31 (327).
Simbătă 3 august 1968
8 pagini — 1 leu

Temele prozei contemporane

O discuție despre temele prozei (ale literaturii, în general) este necesară și interesantă, deopotrivă pentru scriitori și pentru critici. În ultima vreme, a revenit cu oarecare insistență în atenția criticii problema prozei. E suficient să răsfoim revistele literare pentru a vedea cîte articole i s-au consacrat. S-a vorbit chiar și de o „criză a prozei"; unii au îmbrățișat formula, alții au contestat-o. Desigur, asemenea crize sînt, în literatura ultimului secol, fenomene atît de frecvente, încît s-ar zice că literatura modernă cunoaște un fel de stare critică permanentă. Tocmai de aceea nu trebuie exagerat: fiindcă valoarea simptomatică a crizelor s-a redus cu mult într-o literatură în care criza înseamnă stare normală de existență. În ce ne privește, nu ne-am propus să reluăm întrebarea dacă este o criză — și de ce natură — a prozei românești actuale. Dar ne-a izbit un fapt care a scăpat din vedere pînă astăzi: criza sau, mai bine, dificultățile prozei noastre sînt legate, într-o măsură hotărîtoare, de o criză a temelor ei. Și aici nu ne știim să scriem cuvîntul criză: vedem că situația prozei de azi nu se poate nici explica, nici rezolva, fără o discuție serioasă, ocolind pe cît se poate prejudecățile, despre teme.

Este ceea ce vrem să semnalăm în editorialul nostru. Sîntem conștienți, pe de altă parte, că o astfel de discuție e primejduită chiar din capul locului de o optică falsă, înrădăcinată, asupra „temelor" în literatură. Multi ani critica s-a legănat în iluzia că poate recomanda scriitorilor **despre ce să scrie.** Deceniul al șaselea a stat sub domnia lui **trebuie** în această privință: scriitorul **trebuie** să scrie despre..., proza **trebuie** să oglindească... Reacția n-a întîrziat să se arate și critica a încetat cu tot atîta inconștiență să vorbească despre teme cu cît înainte, transformase temele în piatra unghiulară a literaturii. Orice încercare de a pronunța cuvîntul atrage replica invariabilă: nu temele contează, ci literatura. Evident și, în nici un caz, nu vrem să ne întoarcem la greșelile de după 1948, la sociologism, la **trebuie să...** Nu ne putem opri însă de a semnala că problema temelor unei literaturi este o problemă vitală și că, în condițiile unei poziții estetice nefalsificate, ea nu poate fi evitată. Să precizăm așadar această poziție: despre teme, critica vorbește totdeauna **a posteriori,** le constată, le compară. O astfel de discuție este de sociologie literară, în care problema valorii nu se pune tar anticipațiile sînt nefolositoare. Literatura își alege temele spontan (nu totdeauna și fiecare scriitor în parte); nimeni nu-i poate hotărî spre ce zone, umane, sociale, morale, istorice să se îndrepte. Dar o dată literatura creată, problema temelor poate fi pusă fără riscuri: de ce scriitorii au fost pasionați de cutare temă și indiferenți față de cutare, ce semnificație are frecvența unei teme și absența alteia. Iată întrebări utile și care, analizate cu tact, pot fi utile literaturii, o pot influența, mai adînc și mai temeinic decît recomandările puerile. Scoasă de sub imperiul lui **trebuie,** problema temelor literaturii — ale prozei — redevine necesară și acută, esențială, pentru scriitori și critici deopotrivă.

Așadar, care sînt temele prozei noastre actuale? Ce preferințe umane, sociale, istorice, filozofice, psihologice au prozatorii? **Despre ce se scrie astăzi?**

A răspunde la întrebări atît de nelimitate nu este cu putință în atît de puține rînduri. Noi nici nu vrem să dăm a înțelege cuiva că avem niște răspunsuri gata făcute, bune pentru toți. Ne-am pus, o dată cu alții, întrebările și sîntem interesați de răspunsuri. Răspunsurile noastre trebuie privite cu toată relativitatea, poate doar ca un punct de pornire. În orice caz, viitoarele sinteze critice nu se pot dispensa de a trece prin această etapă de căutări și nici nu pot fi scrise mai înainte ca o discuție ca aceasta să fi avut loc.

Mulți prozatori trăiesc încă, sub raport tematic, din trecut. Între 1948 și 1958, cînd au apărut cîteva romane — dintre care unele mai contează și astăzi printre cele mai bune ale literaturii actuale — trecutul era, aproape fără excepție, tema principală; să amintim, de pildă, de **Bietul Ioanide,** de **Moromeții.** Alte romane erau de-a dreptul istorice, **Nicoară Potcoavă, Un om între oameni.** Atunci explicația care s-a dat a fost că, înainte de a descoperi prezentul, o literatură redescoperă trecutul. Autorii primelor romane din literatura postbelică, majoritatea avînd în urmă o operă considerabilă, își reluau de fapt propriile teme, stabileau un dialog critic cu propriile opere. Trecutul istoric era și trecutul lor de scriitori. Întîrzierea, prin urmare, a literaturii care să se inspire din prezent este un fenomen normal, în parte, pînă astăzi. Ne putem însă întreba de ce nu există, pînă în 1968, o rodnicie în ce privește romanul, și anume nu romanul care să-și ia drept temă trecutul, ci romanul care să-și ia drept temă prezentul. Ceea ce nuveliștii, autorii de proză scurtă au izbutit mai mult și generația pionierilor prozei de actualitate este aceea a tinerilor — romancierii au reușit numai în parte. **Risipitorii** și **Intrusul, În absența stăpînilor, Vestibul,** și altele, sînt romane bune și foarte bune ale lumii noastre, dar ele sînt încă puține la număr.

Un răspuns ar fi acela că proza noastră a trecut, în ultimii ani, printr-un proces de înnoire care l-a abătut, temporar, atenția de la problemele fundamentale, privind dezvăluirea acelor adevăruri sociale tulburătoare, care să fie abordate frontal cu îndrăzneala răspunderii pe care numele de scriitor o merită. Încercînd să iasă de sub influența mutilatoare a unor concepții înguste, sociologiste, să reconsidere tehnicile cele mai originale ca și anume zone ale spațiului spiritual al omului („visul", de exemplu) proza — mai ales cea încercată de tineri, mai ales schița și povestirea — și-a concentrat toate eforturile în direcția **modernizării** ei. Lucru firesc și de neevitat. O generație întreagă de prozatori foarte talentați pare că vrea să fie legată de acest proces, care ar putea readuce proza la nivelul celorlalte genuri, al poeziei, mai ales, eliberînd-o de servituți obositoare și paralizante. O urmare, nu paradoxală, a acestui proces poate fi însă riscul secătuirii prozei, dacă formula are întîietate față de temă, maniera față de substanță, tehnica față de substanța umană. Cînd încep să fie vizibile eșecurile, semnalarea lor critică onestă e respectabilă, nu vrea să trezească iritări, ci bune sentimente pentru un climat scriitoricesc autentic; dacă o proză sofisticată își anunță pericolele, tinzînd spre trucajul verbal, spre mistificația inteligentă sau mimat inteligentă în jurul locului comun, astfel de alunecări ale prozei n-ar putea duce altundeva, — scrisul fiind lipsit în acest caz de marea veghe artistică și de serioasa răspundere a înnoirilor sociale — decît spre un fel de conformism al evaziunii mai dezamăgitor și mai pustiu decît conformismele directe. (Situație convenabilă, bineînțeles, pentru adepții inerțiilor sociale și culturale).

Simptomatic este cît de rar poate critica să discute o carte de proză actuală sub raportul tematicii umane și sociale; morala, filozofia, psihologia par să fi devenit sub unele condeie, chestiuni de manieră. Dar, să amintim un eveniment literar. **Intrusul** lui Marin Preda poate să pară unui ochi grăbit o carte tradițională ca formulă, inexact, desigur, are o formulă modernă surprinzătoare care-și așteaptă criticii s-o înțeleagă, o astfel de carte tulburătoare, adevărată, ridică întrebări de răscruce, atît asupra problematicei grave a existenței sociale, cît și asupra rosturilor cardinale la care proza, literatura în general, e chemată să-și dovedească răspunderea, tăria, îndrăzneala, demnitatea. De fapt, să mărturisim, după lectura romanului **Intrusul,** am pornit să medităm asupra situației prozei.

A nega valoarea unor căutări de formulă e la fel de greșit cu a le absolutiza. O literatură nu e mare prin originalitatea exterioară: ci prin substanța interioară. Aceasta ar fi rațiunea unei formule sau alteia. Chestiunea, pentru prozatori, este de a nu cădea dintr-o extremă în alta. Competițiile pe acest plan sînt absurde.

Acum cînd, grație prozatorilor, și, poate, și criticilor, vechi prejudecăți despre proză s-au spulberat, e timpul să ne unim în a dori o proză profundă, zguduitoare, în care omul și întrebările lui sociale fundamentale să-și afle rostul ce li se cuvine. Să ne ferim a pune în locul vechilor prejudecăți, altele noi. Revista **Luceafărul** își reînnoiește invitația făcută tinerilor prozatori: scrieți proză. A venit timpul să discutăm despre diversitatea formulelor deci, implicit despre posibilitatea de a scrie mai multă proză de substanță

LUCEAFĂRUL

UN MESAJ AL SCRIITORILOR CEHOSLOVACI

Uniunea Scriitorilor din România a primit din partea Uniunii Scriitorilor cehoslovaci o scrisoare în care se exprimă **„recunoștința vie pentru sprijinul pe care conducerea partidului frățesc și reprezentanții țării dvs. l-au acordat conducerii partidului nostru comunist și reprezentanților țării noastre".** Relevîndu-se relațiile dintre scriitorii celor două țări, în scrisoare se subliniază **„ne felicităm pentru relațiile atît de fericite dintre cele două Uniuni ale noastre, dorind din tot sufletul să depunem toate eforturile pentru a dezvolta și aprofunda aceste relații, pentru fericirea reciprocă și prosperitatea națiunilor noastre".**

Scrisoarea este însoțită de **Declarația părții componente cehe a Prezidiumului Uniunii Scriitorilor cehoslovaci,** adoptată la 19 iulie 1968, cu prilejul luării în discuție a Scrisorii adresate Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, de către participanții la întîlnirea de la Varșovia și a Punctului de vedere al Prezidiumului Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia față de scrisoarea celor cinci partide comuniste și muncitorești.

În Declarație se exprimă regretul că **„conducerile partidelor comuniste din cele cinci țări nu s-au alarmat în timpul cînd conducerea precedentă a Partidului Comunist Cehoslovac a administrat prin metode ilegale și ostile comunismului, aducînd țara noastră la marginea crizei politice, morale și economice"** că ele **„s-au arătat ingrijorate tocmai în momentul cînd Partidul nostru comunist s-a ridicat, înlăturînd metodele birocratico-politice și-și cîștigă cuvenita autoritate în ochii cetățenilor Cehoslovaciei, într-un grad nemaiștiut înainte vreme, și califică această situație drept o ofensivă a contrarevoluției".**

În continuare, relevînd **„punctul de vedere** prietenesc **al partidelor frățești din Iugoslavia, România și din alte țări",** în Declarație se spune că acesta **„exprimă cu profundă cunoaștere și înțelegere sprijinul lor față de eforturile de regenerare ale Partidului Comunist Cehoslovac. Prețuim acest sprijin și mulțumim celor ce ni-l dau. De aceea, susținem în întregime declarația Prezidiumului Comitetului Central al Partidului Comunist Cehoslovac, care peste douăsprezece ore de la publicare a știut să realizeze o asemenea unitate în rîndurile cetățenilor cehoslovaci, cum rar s-a înregistrat în istorie".**

În încheierea Declarației se arată **„Am salutat cuvîntarea tovarășului Alexandr Dubcec, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Cehoslovac și vom susține Partidul Comunist al Cehoslovaciei în eforturile sale de a crea în țara noastră o orînduire socialistă a societății, care prin democratismul și umanismul său să răspundă celor mai bune tradiții ale popoarelor noastre".**

LUCIA PISO „Portret"

EUGEN JEBELEANU

Romantică

Era un doge aspru cu chip tăiat în piatră
născut în Eritreea, pe țărmul african.
Veneția îl smulse de la natala-i vatră,
și-l duse în lagune cînd nu avea un an

Cu zîmbetu-i de fildeș pe fața lui mulatră
cu mîna-i unduioasă pe greu-i iatagan
era cu mult mai falnic decît un Loredan,
în fața lui Cetatea căzuse idolatră.

Căzeau ploi de rubine cînd își smucea dîrlogii,
trecînd pe armăsaru-i — și-n urma lui
buldogii —
nepăsător la plînsul superbelor amante.

Dar palmierii-n suflet îi legănau vedenii
și într-o noapte scurtă trădînd venețienii
aprinse-ntreaga mare cu sîngele-i, la Zante.

1954—1962

Convorbiri

„INTRUSUL"
de MARIN PREDA

EUGEN SIMION: Totdeauna se vor găsi motive care să justifice o opinie rea sau numai amabil restrictivă despre o carte de literatură. Nu trebuie să vedem numaidecît, în astfel de cazuri, semne de incompetență sau rea voință. Există, firește, și de aceasta și nu a trecut multă vreme de cînd au apărut, chiar în paginile acestei reviste, propoziții nedrepte și jignitoare despre o carte fundamentală: *Moromeții* vol. al II-lea. Acestea sînt, într-un anumit sens, fatale și nu influențează destinul unei cărți. Critica adevărată însă, da, poate *pregăti* destinul operei sau mai bine zis îi poate deschide o cale spre înțelegerea publicului. Există, știu, părerea că o carte bună nu are nevoie de acest vehicol: mai curînd sau mai tîrziu ea va fi descoperită de cititor. Nu e însă sigur că totdeauna se produce această întîlnire și, chiar dacă ea are loc, nu putem avea certitudinea că opera e totdeauna citită cum trebuie.

O unanimitate de păreri despre o carte nu e, apoi, posibilă și, dacă judecăm bine, ea nici nu e de dorit. Regimul favorabil al unei opere nu e lauda perpetuă. Nu e, firește, nici negația arbitrară. Puțină *negație* critică, să încheiem, nu strică însă unei cărți bune, pentru că pune spiritul critic în situația de a o *re*justifica estetic. Uneori o negație inteligentă e o adevărată mană cerească pentru o scriere pe care gloria începe s-o înconjoare cu ziduri reci. Mai ales pentru operele clasice, banalizate de școală, analiza critică mai puțin pioasă e cît se poate de întăritoare.

O carte actuală are însă, înainte de această *negație metodică*, nevoie de o judecată sinceră și dreaptă, vreau, adică să spun de o analiză doveditoare, în stare să înfrîngă inerțiile și comoditățile cititorului. *Moromeții* (vol. al II-lea), ca să luăm exemplul de mai înainte, nu s-a bucurat de primirea pe care o merita și înainte de a ajunge la public ea a întîlnit, cu rare excepții, o critică inertă și cîrtitoare. Mohorît de atîta proză mediocră, ochiul critic n-a mai avut, se pare, prospețimea să vadă în *Moromeții* o carte adevărată de epică, o scriere, în fine substanțială, despre o lume ce trăiește sub chiar ochii noștri un proces existențial copleșitor.

Să fie acesta motivul pentru care *Intrusul* a stîrnit, ca o răscumpărare, opiniile cele mai hotărît favorabile? N-au lipsit nici aici rezervele și, curios, ele au venit chiar de la admiratori constanți ai literaturii lui Marin Preda: Constantin Stănescu, M. Ungheanu. Semn de independență critică, orgoliul de a se singulariza și de a judeca mai rece cînd toți ceilalți exultă opera în discuție? Ce se înțelege imediat, aici, e că dincolo de virtuțile evidente ale romanului, se aștepta mai mult de la autorul *Moromeților*. Să se observe că opera din urmă urmărește ca o umbră pe scriitor, și orice ar scrie e raportat la *Moromeții*. Această comparație e inevitabilă și, pînă la un punct, necesară. Scara de valori se stabilește nu numai pe întreaga literatură a unei epoci, ci și în interiorul unei opere personale. Într-o ierarhizare estetică *Răscoala* trece înaintea *Crăișorului* și a inteligentei narațiuni *Ciuleandra*, dar în urma romanului *Ion*, capodopera lui Rebreanu. Autorul și formula sa epică trebuie însă căutați în întreaga operă, căci o capodoperă exprimă dar nu epuizează posibilitățile unui talent. Pe scurt, *Moromeții* reprezintă pe Marin Preda dar *Risipitorii*, *Intrusul* îl exprimă în aceeași măsură, pentru că arată lupta unui mare scriitor cu o altă formulă literară. *Risipitorii* e, cum a spus chiar autorul, o carte de experiență, un eșec dinainte calculat, dacă acceptăm explicația dată de autor. E vorba, în fapt, de o carte ce își pune, dincolo de metoda epică pe care o încearcă, cîteva întrebări despre condiția omului de azi. Lumina *Moromeților* a întunecat relieful *Risipitorilor*, o scriere, îmi îngădui să spun, pe care nu știu cîți dintre contemporani ar fi putut-o totuși scrie. Sînt, aici, pagini adevărate, superioare de proză. Lipsa de diferențiere a caracterelor nu e un motiv să nesocotim însușirile reale ale romanului. *Intrusul* e, indiscutabil, deasupra acestei experiențe și, dacă n-o putem pune în aceeași linie cu *Moromeții*, ea rămîne, cum s-a mai spus, o carte tulburătoare, scrisă de cineva care are conștiința lumii prin care trece.

A judeca *Intrusul* în afara literaturii, ca *document*, adică, și nu ca o operă literară, nu e drept sau, mai bine zis, nu-i regimul critic pe care îl cere cartea. Documentele pot fi revelatoare despre condiția omului la meridianul nostru, dar ele nu au însă forța operei de ficțiune, unde totul e ceea ce se asociază documentului. Or, *Intrusul* e în primul rînd o operă de reflecție asupra unui destin, o mică, dacă vreți, parabolă. *Curajul* de a desvălui procese de alții ignorate e opera prozatorului. Sînt autori care au descris fapte mai grave social decît acelea înfățișate în *Intrusul*, efectul e însă, pe planul artei, nul.

NICOLAE MANOLESCU: Pentru că în acest dialog s-a amintit numele cronicarilor M. Ungheanu și C. Stănescu, care au avut despre romanul lui Marin Preda (cel dintîi chiar în Luceafărul, al doilea în Scînteia tineretului) o părere oarecum diferită de a mea, aș vrea să le transmit cîteva întrebări. Mai exact: pentru a căuta acel punct comun care trebuie să existe, chiar dacă îngropat adînc, cum a existat aproape de fiecare dată în judecățile noastre. Nimeni nu așteaptă, desigur, de la noi un acord total (ar fi fals și plictisitor), dar, în dezbinarea cea mai pronunțată, îi putem oferi o solidaritate interioară, pe care o datorăm vîrstei și formației noastre; în definitiv, am trecut prin împrejurări asemănătoare și am dat aceleași bătălii. Nedumerirea mea este acum, de a constata, și la unul și la altul, ceea ce s-ar putea numi o *critică reticentă* a romanului lui Marin Preda, deși articolul lui C. Stănescu este mai degrabă negativ. Nu vreau să repet ce am scris despre *Intrusul*: vreau doar să explic de ce critica reticentă este cea mai neînțelegătoare în cazul acestui roman, care nu e o carte desăvîrșită, dar una necesară, cartea unui scriitor cu o mare conștiință a lumii în care trăiește. Și cu aceasta am și spus ce aveam de spus. *Intrusul* este înversul cărții care, dîndu-ți prea mult, nu-ți lasă de fapt nimic, care, prin exces de însușiri literare, creează impresia de saturație. Tocmai dimpotrivă, valoarea ei trebuie căutată *dincolo de literatură*. Recunosc că pot fi învinuit de a evita o opinie deschisă. Dar nu, cartea m-a zguduit și nu prin ceea ce este, în ea, literatură, artă, ci prin substanța ei virtuală. Să ne înțelegem: Marin Preda e un mare prozator și cînd spun că *Intrusul* nu e o capodoperă, îi aplic măsura autorului însuși.

În fond, problema care mi s-a pus, citindu-o este, pe de o parte, a literaturii, pe de alta, a raportului ei cu critica. Generația noastră a avut un rol, cred că nu greșesc, destul de însemnat în redescoperirea criticii. Am încercat să reparăm, mai ales, multele judecăți eronate din anii cincizeci-șaizeci, a căror bază nu era literară. Inevitabil și independent de intențiile noastre, ne este datoare, într-o oarecare măsură, nu numai literatura bună care s-a scris în ultimii cinci-șase ani, dar și acea literatură (în special, proză) care, justificată, apărată, de noi, re-

Continuare în pag. 3

CRONICA LITERARĂ

george ivaşcu

DIN ISTORIA TEORIEI ŞI A CRITICII LITERARE ROMÂNEŞTI (1812 – 1866)

Juxtapunerea crestomaţiei **„Din istoria teoriei şi criticii literare româneşti"**, semnată de G. Ivaşcu, de compendiul călinescian, întreprinsă de Ov. S. Crohmălniceanu, nu este nejustificată întru totul. O operă de creaţie cum este istoria călinesciană înseamnă desigur altceva decît compunerea, cu ajutorul extraselor din presă, a unui volum pe o temă dată. Dar înrudirea dintre ele se susţine prin ideea comună, aceea a unei tradiţii culturale româneşti nu încă bine valorificată. Este ceea ce demonstrează de la prima pînă la ultima pagină compendiul călinescian, este ceea ce încearcă să facă palpabil crestomaţia **„Din istoria teoriei şi criticii literare româneşti (vol. I, 1812—1866)"**.

Mai exact spus lucrarea ultimă voeşte să ilustreze cu argumente noi orientarea de bază a istoriei călinesciene. Nu se poate spune că surprizele lipsesc. Textele aduse la lumină, chiar dacă nu expun coerente programe estetice, sînt revelatorii pentru o mentalitate ce nu era în afara esteticului. Strîngerea lor la un loc e un act de dreptate pentru mulţi ce altfel ar fi rămas anonimi.

Primul text din crestomaţie, este doveditorul unei conştiinţe „sincroniste" peste care nu ştim de ce Eugen Lovinescu a trecut fără să-l transforme într-unul din grelele argumente ale teoriei sale. Ca majoritatea reprezentanţilor Şcolii Ardelene, Ion Budai Deleanu, gîndeşte la anul 1812 „sincronist" : „am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicînd **jucăreaua,** vrînd a forma ş-a îndroduce un gust nou de poezie românească, apoi şi ca prin acest feliu mai uşoară înainte deprinderii să vă înveţe tinerii cei de limbă iubitori a cerca şi cele mai rădicate şi mai ascunse desişuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Homer şi a lui Virghil !" E cuprins aici un întreg program critic pe care îl vom recunoaşte, dezvoltat, în textele ulterioare indiferent de proveniența autorilor. Gestul lui Budai Deleanu este însă masiv : el nu va efectua o traducere, ca majoritatea dintre cei ce-l vor urma, ci va purcede după model recreînd, liber, în românește. Alţii nu vor îndrăzni decît să traducă, altă faţă a aceluiaşi mod de a gîndi „sincronic". Altitudinea gesturilor şi ideilor lui I Budai Deleanu străjuieşte fericit, de pe soclul şcolii ardelene, o întreagă orientare culturală şi reproducerea scurtei sale prefeţe nu e gratuită.

Interesant este că preocuparea principală e de a da curs poeziei, („toate limbele au început a lor carieră literală prin poezie" zice G. Asachi), teatrului, foarte tîrziu, apărînd semnele pronunţate ale unei noi curiozităţi estetice. „Romanţul şi drama în general domnesc în timpurile noastre toate celelalte expresiuni ale literaturii" zice Pantazi Ghica, recunoscut om subţire al epocii. „Poezia epică şi lirică sînt absorbite astăzi de roman şi de drame. Fondul este acelaşi ca şi natura intimă a omului, dar formele s-au schimbat". „Romanţul poate lua toate formele şi ne poate spune tot ne poate descrie tot". Exemplele sînt Balzac, Thackeray şi Dickens. Era în 1861, cu puţin înaintea apariţiei **Ciocoilor vechi şi noi,** roman salutat cu căldură de Cezar Bolliac în **Bucluml.** 1848 a fost un an hotărîtor pentru multe mentalităţi, inclusiv cea a literatului. Pînă în revoluţie poezia şi teatrul sînt precumpănitoare. Preocuparea de roman este post-paşoptistă

Contribuţia marilor provincii este egală, cu diferenţe de accent. Ardelenii prin G. Barițiu şi A. Mureşanu fac caz mai ales de instrucţia scriitorului, de cultura lui „Ispravita-ţi şcoalele ?" întreba unul din articolele ardelene. G. Barițiu discuta cu autoritate despre „lectura unui om tînăr sau citirea fără cumpăt şi fără folos".

Ardelenii rămîn profesorali şi implicit interdictivi. „Poezia la români pînă acum este o muză prea liberă, damă prea bagabundă pentru că ea, precît ştim n-are pînă astăzi catedră nici în Iaşi nici în Bucureşti" ne spune la 1843 acelaşi G. Barițiu. Semnînd ceea ce azi am numi, o poştă a redacţiei, Andrei Mureşanu aducea colaboratorilor întîmpinări exclusiv din domeniul didacticii poetice.

În privinţa atitudinii, Titu Maiorescu putea fi presimţit încă din aceste articole cu un proeminent simţ corectiv. Ideile i le vom recunoaşte îndeosebi la M. Kogălniceanu, Al. Russo, C. Negruzzi, Al Odobescu, B P Hasdeu, Radu Ionescu şi, surprinzător, chiar la Ion Heliade Rădulescu.

În schimb, Muntenia, mai ales, cultiva creaţia, avîntul genuin, sprijinirea talentelor, pînă cînd mania „autorlîcului" devine unanim supărătoare. O adevărată campanie împotriva ei va începe Nevoia unei critici severe, sistematice se face într-atît de simţită, încît participă la ea chiar şi cel ce începuse în a spune în estetica sa, . Gramatica poeziei", „nu trebuie să ne supărăm pentru o carte cînd iese fie de ce fel va fi". I. Heliade Rădulescu

Intrarea lui Titu Maiorescu în scenă se pregăteşte deci lent. Ea e cerută nu numai de setea generală de critică cît şi, mai ales, de închegarea conştiinţei de literatura naţională care nu mai e simplu deziderat, ci existenţă. „Literatura românească pînă în vremea răposatului şi vrednicului de toată aducerea aminte, rarului bărbat Enăchiţă Văcărescu, era cu totul nesocotită în Ţara Românească, încît cineva poate zice că nici numele nu era cunoscut, scrie Heliade Rădulescu la 1830. Acest bărbat a făcut un început foarte îndrăzneţ şi prevestitor de bune sfîrşituri." Prin astfel de afirmaţii, se pun pietre de hotar ce, chiar de sînt mutate mai apoi, cum s-a şi întîmplat, îşi joacă însă fatalmente rolul. La crearea acestei conştiinţe au contribuit toate condeiele critice cuprinse în crestomaţia de faţă, cu oprire specială asupra lui Ai. Odobescu, spirit superior şi orizont intelectual cu totul surprinzător pentru epocă. Nostalgia cu care Andrei Mureşanu privea de peste munţi literatura Moldo-vlahiei este şi ea o dovadă că imaginea unei literaturi naţionale circula deja : „Tînărul de peste Carpaţi abia a învăţat a citi şi a scrie românește, şi cărticica cea dintîi ce i cade în mînă sînt poeziile unui Eliade, Bolliac, Alecsandrescu, Roseti, Bolintineanu ş.a. Tot aşa merge treaba şi în Moldova, unde el se deprinde încă de mic cu poezîile unui Asachi, Negruzzi, Alecsandri, Sion, Donici, Negri ş.a. Adaogă că tinerimea din ambele acele principate române se face cunoscută încă din şcoalele elementare cu limba franceză şi italiană, care acolo joacă aceeaşi rolă care la noi germana şi maghiara"

Cu Haşdeu procesul de formaţiune al acestei imagini pare a se fi încheiat, reperele devin clare, indiscutabile. Sentimentul tradiţiei nu mai este o simplă vorbă : „Domnul Alecsandri e la noi părinte şi cap al poeziei naţionale, bazate pe studiul acelei popoare ; este ceea ce Mitropolitul Dosoftei e în privirea muzei religioase, Beldiman în a epopeei, Conachi în a lirei anacreontice, Bolliac în a versurilor antice, Bolintineanu în a tabloanelor cavalereşti, Donici în a fabulei... D. Alecsandri e mare poet, dar nu cel mai mare, precum îl numesc unii ; fiindcă dumnealui n-a îmbrăţişat decît un singur ram din ale poeziei" Haşdeu nu se îndoieşte de existenţa poeziei române, nu-i plînge neputinţa, ci îi aşează în faţă exigenţe subtile : „Să studiem provincialismele şi arcaismele iar nu cum fac scripsitorii noştri ba chiar toată lumea din **patriotism** şi din **cultură,** neologismele şi jargonul saloanelor, cari sînt orişicînd şi orişiunde **per excellentiam** prozaice. Aşa vedem că pronunţia munteneaşcă **vultur, duşman** etc. e foarte plăcută în versuri. Ardelenismul „astrucat" întrece în poezie pe „îngropat" sau „înmormîntat". Macedonoromînii ni-ar putea da pe a lor „fede". care de nu e mai poetică, încai este mult mai energică decît a noastră „credinţă". În letopiseţile, în opurile lui Varlaam, Dosotei, Cantemir, am găsit mii de ziceri, neglese (neglijate n.n.) în vorba vulgară de astăzi şi care cu atît mai ales ar fi adevărate odoare în poezie..."

Sîntem departe de momentul în care Eliade Rădulescu se aşeza sub ploaia de întrebări a începutului : „Critica este o judecată, şi judecata se întemeiază pe pravili, şi pravilile le fac legiuitorii. Care sînt legiuitorii ? Care sînt pravilile la noi ? Şi pe ce temeiuri o să se facă critica ? Care e cuvîntul ca cineva să înduplece că este bine aşa şi nu altmintrelea ?" Acelaş I. Heliade Rădulescu e cel ce va încerca pentru prima dată corvezile unui program critic cu puncte şi subpuncte. El intuieşte şi proclamă nevoia de critică, fiind unul din primii susţinători. Stigmatizează pe acei care „fără a cunoaşte, nici încai regulile scrisului, nici încai o gramatică, nici cît preţuieşte un punct şi virgulă... zic că luminează neamul şi formează opinia şi, după ce se miră mai întîi singuri de faptele lor, de care zic că sînt prea siguri, apoi le dau şi la lume, le scot la obraze ca să ne mirăm noi de ele. Aşadar, a dărăpăna astfel de idei, a împila astfel de trufie prăpăditoare nu va să zică a strica, ci a face".

Termenii săi sînt fără echivoc. El are alarma celui ce descoperă o creştere incoherentă şi doreşte să intervină.

De ce totuşi I. Heliade Rădulescu n-a putut avea rolul ce l-a avut mai tîrziu Maiorescu ? Semnala doar aceeaşi primejdie şi încerca a-i opune o stavilă. Îi lipseau însă instrumentele adecvate : Heliade Rădulescu avea o părere greşită despre critică. O confunda cu batjocura şi o făcea să naufragieze, „prin luarea în rîs", în satiră şi pamflet. Se implica prea mult în actul critic şi nu lăsa acea distanţă dintre critică şi obiectul său care face din critică o magistratură intangibilă. Paginile de critică adresate lui G. A., de fapt G. Aricescu, sînt un eşec. Cel mai potent literat al vremii nu era apt pentru critică şi încercarea sa n-a făcut, poate, altceva decît să stîrnească confuzii ! Cu astfel de fraze nu se poate întemeia critica · „Un arici poet sau un poet al aricilor nu este o minune ce se întîmplă pe toate zilele" ! „Poate că dobitocul vulpei o fi frumos, dar versul poetului urît tată a avut" etc.

Felul acesta de a exercita critica n-a rămas fără replică. Din dezordinea temperamentală, se nasc mai curînd pagini de literatură şi din încercarea lui Heliade de a aprecia critic versurile unui prieten (Cezar Bolliac) apare acel subterfugiu al criticii neputincioase în faţa obiectului său : portretul, specie a criticii creatoare. Răspunsul lui Cezar Bolliac este de o înălţime şi o demnitate ce au dreptul să devină ilustre. Replica sa este net superioară haoticei atitudini a amicului, de altfel temporar, Heliade Rădulescu :

„Îţi mulţumesc, prietene. de lauda ce faci poeziilor ce am pus acum sub tipar. M-aş flata poate de aste laude, dar sînt încredinţat că ai privit talentul meu cu lupa prietenească care înşală, măreşte lucrurile, şi socoteşc că nu e bine niciodată cineva să se pronunţe în public pentru prietenul său, căci compromite şi pe sine şi pe prieten ; vrăjmaşii sau antagoniştii lor. care caiă petele şi vinele cu microscopul şi apoi le înfăţişează prin prisma urei, se pun, întăriteti, într-o distanţă opusă şi parodiază de acolo şi pe unul şi pe altul. Nu ţiu nicidecum la talentul meu, domnule Eliade ; este atît de mic pe lîngă al d-tale, încît surîz de milă de cîte ori îmi vorbeşti de dînsul ; însă dozele de poezie ce posedăm sînt tot aceleaşi : d-ta ai darul a o arăta şi eu nenorocirea a o simţi numai." Bucureşti 1845 10 ian. „Foaie pentru minte inimă şi literatură".

La fiinţă o critică a criticii şi, nu prea tîrziu, Alecu Russo îşi va intitula fără ezitare unul din articolele sale „Critica criticii". „Critica este rareori cumpenită în lecţii sau în laudă dreaptă în judecată şi învăţată... nu-i destul de a şti carte şi a scrii, pentru a fi critică... mai trebuie neapărat giudecata nepărtinitoare, cunoştinţa lucrurilor, a lumii şi a oamenilor..."

La Alecu Russo propoziţiile încep să aibe o cadenţă şi a rigiditate ce stau bine criticii. Autoritatea lui se întemeia pe un echilibrat spirit critic, crescut în cultul dezvoltărilor organice şi al unei tradiţii ce se cuvine respectată şi transformată fără violenţe. Polemica cu latiniştii ardeleni e în amintirea tuturor.

După Alecu Russo, intră în joc lespezile grele şi ceremonioase ale frazelor lui Mihail Kogălniceanu. Aici nu mai e vorba de îndoieli sau derută. Ne aflăm în faţa unui om care ştie ce este critica şi ce preţ are gestul unui critic : „Critica mea va fi o adevărată critică, adică va lăuda în conştiinţă ce este bun, va descuviinţa ce este rău, va înlesni propăşirea literaturii, nu o va împiedica. Totdeauna moderaţia va prezida la judecăţile ei".

El face o demonstraţie de înaltă ţinută folosind cazul lui G. Asachi, prilej nimerit pentru a arăta necesitatea şi rolul obiectivităţii în critică. „Nepărtinitoarea critică, ce în nr. 1 şi 2 a acestii foi am făcut asupra tabloului ce înfăţişează pre Alexandru Vodă primind corona regală, mi-a tras un răspuns nemeritat din partea d. agăi D. Asachi, întovărăşit de o scrisoare defăimătoare pentru Dacia literară, iscălită de d Hoffman, carele, din neştiinţa limbei se vede că au luat laudele ce-i dam în loc de ocări. Lesne mi-ar fi să răspund acelui articol cuprins în n. 23 a Albinei româneşti. Însă, din asemene răspunsuri şi contra-răspunsuri s-ar pricinui nişte vrăjbi urîte ce în puţin s-ar schimba în atacuri personale. Aceasta nu este nicidecum scopul meu ; pentru că, mai înainte de toate, vreu să rămîn credincios făgăduinţăi ce am făcut în introducţia Daciei, de a nu primi niciodată în coloanele ei discuţii ce ar putea să se schimbe în vrajbe ; încă odată mai zic, literatura noastră are trebuinţă de unire, iar nu de desbinare Aceasta voi dovedi-o şi în faptă, depunînd jos tot resimţimentul iscat prin acel articol şi ascultînd numai glasul conştiinţei ce-mi zice că d. aga G Asachi este bărbatul acela care în vremi grele s-au străduit pentru luminarea neamului său, că d-lui este acel carele pentru literatura Moldavii au făcut singur mai mult decît toţi moldovenii împreună şi că, prin urmare, trebuie să-l cruţăm însuşi cînd d-lui nu ne cruţă". „Aşadar, d. aga Asachi, d. Hoffman ocărască-mă, batjocorască-mă ; nu-mi pasa. nu voi ieşi din drumul prescris ; fără patimă, fără părtinire îi voi critica şi în viitoriu, adecă îi voi lăuda şi îi voi discuvlinţa, una şi alta, după merit ; pentru că dendată ce cineva a dat în public o compunere, fie literară, fie artistică, a dat voie fieştecăruia de a le judeca lucrarea şi s-au supus criticei".

Cu atît de, din păcate, sumarele contribuţii ale lui Mihail Kogălniceanu, atît de ferme în schimb, Titu Maiorescu se afla deja în arenă. „Întîmplările anului 1848 au fost fatale literaturii române Politica predominînd, literatura amuţi". Delimitarea cu un sunet atît de maiorescuian e datată (1862) şi aparţine lui C. Negruzzi l Siguranţa execuţiilor la care se dedă B.P. Haşdeu în **Mişcarea literelor în Eşi,** ca şi în înălţimea estetică de la care sînt lansate, nu sînt cu nimic mai prejos de cele ale celebrelor articole interdictive semnate Maiorescu. Şi B.P Haşdeu începe prin a extermina un venerabil precursor. „Drama e tipografică, iar nu istorică" conchide finalmente B.P Haşdeu excluzînd din discuţie literatura lui Asachi ca aberantă. E o legendă ieşită dintr-o lipsă de informaţie, pe care actuala crestomaţie datorată lui G. Ivaşcu o spulberă, aceea a apariţiei lui Titu Maiorescu din neant. Spre convingere reproducem acest ultim citat, din Mihail Kogalniceanu : „Astăzi s-au schimbat lucrurile ; care n-are mania de a fi autor ? Însuşi fiecii de pe laviţile şcoalelor au pretenţii a publica scrierile lor, pîn' şi tractaturi de filosofie. Ei bine, într-o asemine epocă, cînd se publică atîte cărţi, afară de bune, nu este neapărat nevoie că o critică nepărtinitoare, aspră, să le cerceteze pe toate şi ca într-un ciur să le vînture ; lăudînd cele bune şi aruncînd în noianul uitării pre cele rele ; şi una şi alta după principiile sale, şi fără a lua sama la persoana şi la starea autorilor ?".

Mihai UNGHEANU

debuturi

ROMULUS GUGA — „Bărci părăsite"

Romulus Guga practică cu obstinaţie o poezie de interogaţii, retorice adesea : „Ce catarg mă va duce la ţărmul / de la capătul mării şi-al sufletului ? / Ce vînt prielnic se va scorni pentru călătoria aceasta ? / Unde mă voi statornici să-mi consum veşnicia ? / Ce arbore nădejdea pe pămînt mi-o va rodi ?... (**De-atîtea rotiri în jurul soarelui**)

Dar întrebările acestea nu stîrnesc nostalgii, nu provoacă nelinişti metafizice.

Nota definitorie a volumului o constituie, deci, o particularitate formală, un stereotip. Altfel, autorul produce versuri care, oricîtă coerenţă ar avea, nu lasă lumina să treaca prin ele.

LUCIAN BURERIU — „Afectivităţi conştiente"

Rece, retorică este şi poezia lui Lucian Bureriu : „Vizitaţi-vă mereu oraşul ... / Soarele lui epic, neatins de proza de analiză, / Ne fugăreşte ades către acţiune, către materie, / către domeniile depăşite a căror efigie nu va dispare din noi, Căci ea se numeşte scăpărarea adolescenţei...". **(Între două trenuri).**

Însă mai pregnant este caracterul gnomic, sentenţios al acestor compuneri : „Copiii ştiu mult, chiar mai mult decît spun" : „copiii sînt balanţe, măsura faptelor noastre" **(Copiii)** ; „Toţi plecăm de undeva / şi trebuie să ştim să ne întoarcem" **(Între două trenuri)** ; „Ce-nseamnă o moarte, o naştere / Pe lîngă frenezia de-a iubi. / Deasupra omului nu va fi nimic ; / Dedesubt e totul" **(Elegia stelei duble)** ; „Plecările înseamnă singurătate" **(A fi într-o medalie),** ş.a.m.d.

Să fie acestea „afectivităţile conştiente" ? !

Absenţa aptitudinilor, care trebuie dovedită cînd este vorba de versurile albe, se observă imediat cînd autorul uzează de rimă. Rezultatele sînt, atunci, catastrofale : „E frumos cînd descoperi pe nerăsuflate / că ai reflexe condiţionate..." **(Eu nu creez lumea) ;** „Şi-am pătruns în acele lumi regresive / Unde se nasc primele tentative"

(Valurile mari veneau perechi).

Mai multă poezie există în titlurile unor compoziţii. Acestea au proprietatea de a provoca emoţia pe care poeziile, însă, o inhibă ! **(Călătorim spre a călători, Obositoare lume, Faptul-muzică, Băiatul care sare gardurile).** Întemeiat pe sugestiile din titluri, cititorul imaginează, presupune fermecătoare poeme pe care, vai, Lucian Bureriu nu le scrie !

ION TOPOLOG — „O parte din continent"

Chiar dacă unele abilităţi tehnice există în schiţele şi în povestirile lui Ion Topolog, prestigiul acestei proze nu este de natură să ne convingă. Incertitudinea autorului în a-şi alege hotărît subiectele şi mijloacele, lipsa de unitate a volumului, cu alte cuvinte, provoacă suspiciunea cititorului.

Drumul, cu troleibuzele pînă la ora 24, Rochia de muselină (schiţele cele mai neinteresante) sînt, în intenţia autorului, proze lirice.

În **Pitigoiul la uşă** (ca şi în **Blana de vulpe**) Ion Topolog preferă satira. Aurora (Oror) Lemurianu se contrazice mereu cu soţul, Anastasie Lemurianu. Cazul este acela al femeii lui Anton Pann, pentru care o păsune era tunsă, nu rasă !

Anastasie Lemurianu surprinde un pitigoi la uşa balconului. Pentru Aurora însă, pitigoiul este vrabie. Dar de aici nu trebuie să se înţeleagă că schiţa ar avea vreo savoare deosebită. Subiectul este meschin şi autorul ne pregăteşte prea mult pentru a ne spune ceea ce se putea spune în două vorbe.

Alte schiţe (Cartea aceea de-atunci, Ticu lui Ticuleanu, Care s-e înclinat faţă de o dreaptă) mizează pe un artificiu.

Un soldat (Ticu lui Ticuleanu) întors din război, ajunge în satul lui în momentul în care ţăranii încearcă să împartă o moşie a unui colonel. Situaţia aceasta, ştie oricine, a devenit, prin abuz, o schemă a prozei despre viaţa satului. Dar soldatul, care asistă la conflictul dintre ţărani şi boier, este împuşcat Centrul de existenţă al schiţei se schimbă dintr-odată. Finalul, chiar dacă are aspectul unei poante, acordă prozatorului o şansă nouă de a exista. El modifică brusc fizionomia schiţei, luminînd-o altfel, descoperindu-i un relief mai subtil.

În sfîrşit, în altă parte **(Pasărea de înălţimi, Cine eşti tu, Inge ?)** prozatorul încearcă să practice analiza psihologică, într-un plan epic mai complicat.

Atunci, care este fizionomia autorului ?

Se înţelege că nu tot ce se publică într-un volum de schiţe este notabil. Dar un prozator trebuie să posede ştiinţa de a-şi sprijini textele cele mai bune, aşa cum o catedrală, pentru a fi, are nevoie de contraforţi. Schiţele mai obscure trebuie să accepte sacrificiul în numele unor compuneri mai prestigioase, dar ele trebuie să şi colaboreze cu acestea.

Altfel, impresia este de amorf, de accidental, chiar dacă se poate specula în jurul unui text sau a altuia.

Florin MANOLESCU

Desen de POPA VALENTIN

Convorbiri despre proză

„INTRUSUL" de MARIN PREDA

Urmare din pag. 1

prezintă o tendință extremă în căutarea specificului. Ultima generație de prozatori — puțini dintre ei ar subscrie la afirmația aceasta ! — a făcut (și face adesea) la adăpostul „esteticului", al „literaturii", o proză proastă, seacă, ilizibilă. Îndreptățită ca reacție la ce se scria înainte, proza aceasta nu înseamnă, deocamdată, prin ea însăși, mare lucru. Tocmai în fața invaziei unei asemenea maculaturi subtile (scrise, uneori, cu indiscutabil talent) cred că avem obligația să susținem un roman ca *Intrusul*. Orice i s-ar reproșa, este un roman care implîntă în conștiința noastră un cui de foc, care ne angajează, revelîndu-ne dimensiuni necunoscute ale existenței noastre, ale timpului nostru. Este un roman curajos și onest. Aș adăuga : curajul presupune gravitate. Nu veți găsi, în *Intrusul*, protestele teribile și meschine, așa de mărunte încît încap într-o poantă, aluziile, într-o parte a prozei actuale. Romanul lui M. Preda dezvăluie o tragedie, și o dezvăluie fără menajamente ; și nu e vorba de „denunțarea" unor banale forme de birocrație socială (ridicate la treaptă de principii), ci de relevarea unei vinovății (a omului, a istoriei) așa de cumplite, încît pe lîngă ea toate celelalte rămîn nesemnificative.

Și iată-mă întors de unde am plecat : mă surprinde *critica reticentă* pentru că aplică *Intrusului* criterii, nu false, dar prea strîmte. Cînd conștiința face să explodeze literatura, cum se întîmplă în cazul lui M. Preda, critica, ea își vede aruncate în aer criteriile.

EUGEN SIMION. Aș numi *Intrusul*, ca și Dumneavoastră, cartea unui destin. Știu ce ni se poate obiecta : și *Moromeții* cuprinde, în fapt, un destin, și încă unul hotărîtor pentru o întinsă categorie socială. Evident, dar acolo trăiește și se pregătește să dispară o lume, o civilizație, o spiritualitate și personajul reprezentativ, Ilie Moromete, e prizonierul ei. În *Intrusul* observația se concentrează asupra unui individ și, în chipul prozei moderne, Marin Preda scrie romanul unui destin individual, din care, firește, se pot deduce multe lucruri. E vorba de o narațiune ce înaintează într-o direcție unică, urmărind, cum spuneam, destinul unui individ puternic și inteligent, victimă în cele din urmă a istoriei. Spuse astfel, lucrurile par simple, fără mister, fără, să zicem așa, metafizică. În realitate, opera se cere o discutăm nu ocolește aceste zone și narațiunea deschide spre ele perspectivele adînci și tulburătoare. Se cunosc datele tragic de comune ale cărții. Le amintim pentru a vedea ceea ce Marin Preda numește, undeva, *tema autorului*. Un tînăr, Călin Surupăceanu, ucenic vopsitor într-o mahala bucureșteană, ajunge pe un șantier, la îndemnul inginerului Dan, se califică, devine, adică, electrician, ajută la ridicarea unui oraș nou și se pregătește, după o complicată poveste sentimentală, să se stabilească pentru totdeauna în mijlocul acestei lumi venite de peste tot. Omul are vocație pentru fericire, e cinstit, sociabil, se împrietenește repede, are ceea ce se cheamă vocația adaptării, se pare că nimic n-o să-l împiedice să trăiască satisfăcut în acest oraș unde el a pus prima piatră. Nimic nu anunță în el un Meursault, o victimă, adică, a complicității vieții și a istoriei. Nu e totuși așa, ceva neprevăzut se întîmplă și curmă firul unei existențe fără traumatisme. Cartea începe în momentul

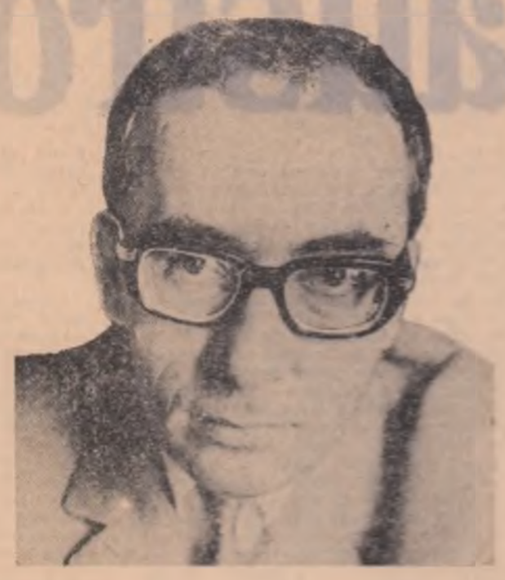

în care neprevăzutul de care vorbim apare și împinge destinul acestui individ spre o zonă tragică de existență. Fără a complica lucrurile să spunem că personajul, Călin Surupăceanu, săvîrșește un act curajos și acest act are pentru el consecințele cele mai dureroase. Ars pe față și pe mîini, mutilat, el încearcă să ducă viața dinainte dar faptul nu mai e posibil. Accidentul pune între el și lumea în care pînă atunci se integrase perfect o barieră de netrecut. Cartea se deschide în clipa în care personajul se hotărăște să părăsească orașul unde lasă soția, copilul și prietenii, pentru a merge, în altă parte, într-un loc necunoscut, fără să știm dacă acolo unde se duce el, alungat de neliniști, va găsi liniște și înțelegere. Împrejurarea că el pleacă în căutarea aceluiași inginer Dan, care-i deschise ochii asupra lumii ce se pregătea să intre hotărîtor în cîmpul istoriei și să schimbe fața societății, nu e, desigur, fără însemnătate. Marin Preda lasă personajului său o șansă, dar aceasta e nesigură, ipotetică și, într-un anume sens, fără prea mare importanță. Tînărul Călin Surupăceanu își va regăsi, poate, echilibrul, își va reface familia, va afla din nou plăcerea de a trăi și va înțelege, poate, sensul existenței sale încurcate, dar toate acestea nu înlătură și nu explică mai ales drama al cărei erou, fără să dorească, a fost.

Istoria acestui destin e mult mai complexă și cu ecouri adînci în conștiință decît se observă la prima vedere. E limpede că romanul are un secret, e mai mult decît o dezbatere etică. E mai mult chiar decît o excepțională confesiune despre nefericirea unui individ, care, fără să știe, devine eroul unei tragedii inexplicabile. Cum se face că omul care săvîrșește un act de eroism, un om tare, inteligent și drept, e părăsit de femeia de care era iubit și pe care o iubește, e ocolit de prieteni și nu găsește nici o înțelegere în jur, dar nu pentru că oamenii ar fi răi, lipsiți de înțelegere, nu pentru că ei ar hotărî un complex de indiferență, ci din cu totul alte pricini ? Și dacă este așa, dacă nimeni nu e vinovat de acest eșec, dacă nimic nu stă în calea acestei reabilitări, cum se întîmplă că, totuși, individul nu mai poate lega firul rupt al existenței sale și, neînțelegător și neînțeles, părăsește totul plecînd într-un necunoscut tot atît de puțin promițător ?

Acestea sînt întrebările pe care le pune prozatorul și le oferă cititorului pentru a medita el însuși asupra lor. Dar acestea nu sînt decît niște punți spre altă întrebare, hotărîtoare. Dacă multe fapte se pot explica și dacă înțelesul multor tragedii e limpede, de neînțeles poate fi o simplă ratare, cum e aceea a unui tînăr care, făcînd un act ieșit din comun, întîmpină, apoi, iritare, îndoială, neînțelegere și, în cele din urmă, neîncredere. Există un capitol în *Intrusul* în care eroul încearcă să-și explice această tristă înlănțuire, pe deasupra voinței și înțelegerii oamenilor. E un fel de scrobeală a posibilităților de existență. Ca un nou Candide (un Candide al epocii industriale !) Călin Surupăceanu reface în fantezie istoria societății omenești și în această utopică derulare vrea să afle care este cea mai bună dintre existențe și în ce chip trebuie să trăiască omul pentru ca fratele să nu-și omoare fratele, pentru ca ura și violența să nu triumfe în lume, desfigurînd totul, distrugînd puritatea și împiedicînd să se manifeste vocația spre fericire a omului. El încearcă puterea religiei, verifică efectele forței, ale înțelepciunii, se întreabă apoi, dacă omul n-ar trebui readus la starea lui paradisiacă, adică la starea inocenței. Totul e însă zadarnic pentru că în insula utopică unde Călin și Maria s-au retras pentru a pune bazele unei lumi fără tragedii încolțește ura și indolința, violența și complicitatea. Încheierea e că nu iesim din condiția noastră și o fatală complicitate împinge individul spre zone abisale de existență. „Omul — spune prozatorul — e o divinitate înlănțuită de puterea condițiilor".

Acesta să fie, ne întrebăm, secretul tragediei, aceasta e explicația eșecului tînărului Surupăceanu, pe care nici sfaturile doamnei Sorana, nici spiritul de justiție al inginerului Dan, nici chiar propria voință nu-l ajută să se salveze ? Înțelept și inspirat, Marin Preda nu trage nici o concluzie. Nu oferă o soluție și, la drept vorbind, ea nici nu există. Ce sugerează el e că nu există totdeauna o potrivire între logica destinului individual și logica existenței, că individul, în fond, poate deveni împotriva voinței și calităților sale victima istoriei, mînat de o forță oarbă pe care el o numește *subdestin*. *Intrusul* are, deci, o idee superioară despre existență și despre destinul uman și, prin aceasta, el depășește marginile unei bune cărți de proză. E mai mult decît atît : e o confesiune, o meditație încordată, o privire cercetătoare pe care un prozator ce crede în valorile morale eterne o aruncă lumii de azi. Socotesc romanul recent al lui Marin Preda substanțial și, dacă aș face o analogie, aș spune că *Intrusul* e *Străinul* său, *Străinul* lui Camus, bineînțeles.

NICOLAE MANOLESCU. Am să dau un singur exemplu pentru a-mi clarifica ideea. *Dincolo de literatură* înseamnă că semnificativul trece înaintea realității lucrurilor. C. Stănescu spune în articolul lui că episodul cu Nuți (femeia iubită de Călin și părăsită cu un copil) e melodramatic. Nici vorbă, este, dar, cînd citesc romanul, eu nu văd melodramatismul din cauză că asociez episodul altora, dintr-un plan diferit, din cauză că-l gîndesc nu în sine, ci în semnificația lui. Care este „explicația" tragediei lui Călin ? Pun cuvîntul între ghilimele. La originea prăbușirii se află o vinovăție morală și istorică, individuală și colectivă în același timp, care nu e nici pura fatalitate, nici o cauză precis determinabilă : Călin, inginerul Dan, „se rup" de trecut, de ei înșiși, cred că se transformă, cînd ei, de fapt, se neagă ; istoria la rîndul ei, trece prin același proces de rupere din rădăcini. Plecarea lui Călin pe șantier corespunde, simbolic, celelalte plecări, a istoriei, din matca ei. Cînd descoperi ce a lăsat în urmă, Călin e un om învins și care n-are puterea de a reînnoda firul vieții acolo unde l-a tăiat. El va pleca din nou, ca un blestemat, care ia mereu viața de la capăt și o ratează de fiecare dată. Greșeala inițială (care l-a expus cruzimii istoriei) este că a plecat din rădăcinile lui cu ochii închiși, că, asemeni lui Meursault, al lui Camus, s-a lăsat trăit de viață. Greșeală ireparabilă ! În meditațiile lui, Călin încearcă să imagineze o lume nouă clădită pe temelii (morale) noi. Eșecul meditațiilor nu e străin de această greșeală : nu putem construi o altă lume fără a păstra nimic din cea anterioară, căci nu există temelii noi cu adevărat, ci doar temelii produse, ele însele, de o istorie. Istoria produce morala care stă la baza istoriei — cerc vicios fără soluție. Ceea ce Călin nu înțelege nici măcar cînd reflectează la trecut este că orice bază morală contravine în aceeași măsură în care inaugurează. Iată în ce tensiuni de relații văd eu episodul cu Nuți, punct central în care se petrece ruptura. Refuz să-l analizez în sine, după cum refuz să analizez între romanul în sine, cînd el mă zguduie în fond prin ceea ce declanșează prin îndepărtele cercuri pe care le descrie în conștiința mea.

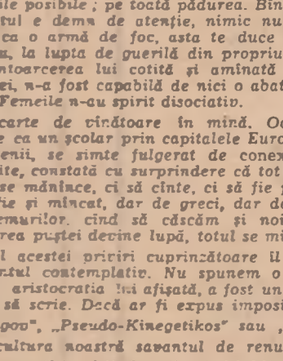

Eugen Lovinescu spunea despre un anumit fel de poezie că „firida cărților de citire o așteaptă". O soartă asemănătoare, însă nedreaptă, a avut-o Odobescu cu opera sa „Pseudo-Kineghetikos", care nu poate fi înțeleasă de elevi și nici măcar de toți profesorii și care s-a banalizat înainte de a fi pricepută cum trebuie. Cercetătorii au căzut de acord că opera e greu de încadrat undeva. Reprezintă un fenomen unic după unii. Un eseu, după alții — primul din literatura română. Un antieseu, etc.

Publicînd „Falsul tratat" în 1874, Odobescu inițiia, de fapt, la noi un curent literar. E vorba de divagaționism — denumire la fel de precisă și de imprecisă ca și celelalte : simbolism, semănătorism, poporanism. Divagaționismul, de la a divaga, a te abate de la drum, ar putea să însemne o literatură de abateri de la formulele obișnuite, de la logica obișnuită, de la cuvintele de rigoare. E aventura spiritului bogat, instabil, alunecos și neliniștit care pentru a traversa o pădure, să zicem, în loc s-o ia pe potecă merge simultan pe toate potecile posibile ; pe toată pădurea. Bintuie pretutindeni și nu se fixează nicăieri, totul e demn de atenție, nimic nu te poate reține. O ghindă care pică sună ca o armă de foc, asta te duce cu gîndul la războiul Troiei, și prin nicoțea, la lupta de guerilă din propriul cămin. Erou divagaționist ar fi Călin cu întoarcerea lui cotită și aminată preț de zece ani. Penelopa, în așteptarea ei, n-a fost capabilă de nici o abatere, ea știa una și bună : trebuie să aștepte. Femeile n-au spirit disociativ.

Cu o carte de vînătoare în mînă, Odobescu, la 40 de ani, după ce lucase notițe ca un școlar prin capitalele Europei și ajunsese învățat în mai multe domenii, se simte fulgerat de conexiunea lumii. Prin cătarea unei puști ruginite, constată cu surprindere că tot ce zboară se mănîncă. Dar poate să nici nu se mănînce, ci să cînte, ci să fie pictat și sculptat. Poate, la urma urmei, să fie și mîncat, dar de greci, dar de romani și apoi să se piardă în negura vremurilor, cînd să căscăm și noi gura să mai înfulecăm ceva. Astfel cătarea puștei devine lupă, totul se mișcă, totul e vînătoare.

Secretul acestei priviri cuprinzătoare îl constituie erudiția rară, dar și temperamentul contemplativ. Nu spunem o noutate afirmînd că Odobescu, alocurea de aristocratia lui afișată, a fost un timid. Nenorocirea lui ca savant e că știut să scrie. Dacă ar fi expus imposibil și încîlcit, ideile din „Cîteva ore la Snagov", „Pseudo-Kinegetikos" sau „Tezaurul de la Pietroasa" ar fi rămas în cultura noastră savantul de renume mondial, neștiut de nimeni, bineînțeles, ca atîția alții, dar stimat și iubit. Însă așa, cu darul lui formidabil de a convorbi, a trecut la literați, care l-au suspectat de savantlîc.

Explozia continuă e epuizantă. Întreaga operă a lui Urmuz făcută sul, se poate ascunde în mînerul unui baston, ca sămînța viermilor de mătase și trimite în lună, clandestin. Odobescu însuși își lasă lucrarea neterminată, ultimul capitol, al XII-lea, fiind format din șiruri de puncte. Cine mai știe astăzi să citească printre rînduri de puncte-puncte ? Autorul încearcă să-și definească opera cu o confuzie continuă : „Confusia summa sequetor" — toate confuziile se înlănțuie. Critica a fost derutată, văzînd în asta „distrugerea sistematică a oricărui sistem". Dar tocmai acesta e sistemul lui Odobescu ! Dacă ar fi lucrat după regulile vechi, după canoane, ce s-ar fi întîmplat ? Și apoi, se poate totuși vorbi de stringența clasică a lucrării. Aici e perzătorul — digresiunea odată descoperită, inventată, se prezintă cu legile ei interne care citeodată chiar sînt perceptibile logicei comune. Odobescu își rezuma astfel capitolul V : Iată-ne acum și în Roma ! — Mai mare rușinea pentru cotcogemite împărat ! — Sculptura istorică pe arcul de triumf al lui Traian. Platon și Xenofon ne poftesc la vînătoare. Tren de plăcere prin epoca glaciară. Faraoni vînători. Păcat că Guilom Tell vorbea nemțește. Dela capra neagră la iubită și vice-versa. Poemă cimpulungeană". Incoerența e formală pentru că, în fond, întregul capitol se referă la sfera artelor vînătorești din anticbitate pînă încoace.

„Pseudo-Kineghetikos" e o operă de scuze continui. Singura cred din literatura noastră care ne roagă s-o iertăm pentru imperfecțiune (Toate celelalte sînt perfecte !). Autorul se dezmorățește mereu pentru pălăvrăgeală și nepricepere. Un arsenal întreg de formule de politețe îi stă la îndemînă. „Dacă cumva te simți cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am răsbunat de nepăsarea ta pe sturzi, pe cocoșari și pe grauri, apoi tot mai iartă-mă să mai adaog două-trei cuvinte în materii analoage, adică să-ți fac cîteva întrebări și apoi zău dacă nu vă dau pace și ție și neamului păsăresc". Promisiune de care, bineînțeles, nu se ține, pentru că-i vine pe limbă alicera, e luat cu vorba și dintr-una-ntralta... continuă. Există, în fond, o voluptate a ideilor divergente, un spirit scormonitor care se manifestă mereu prin poante, sarcasme, ironii. Opera mai-mai să fie considerată o glumă, iar autorul să fie trecut la umoriști ! Mobilul acestei literaturi constă într-o încordare a minții, atît de mare încît pare destrămare. Planurile se apropie și se întrepătrund. Estetica ei : refuzul de a comunica serios, care merge pînă acolo, încît lucrurile cele mai grele sînt spuse banal, ca viața și ca moartea. Cartea apoi e o polemică mereu deschisă. Sec cu citate, culegem și noi unul, aparținînd lui Eliade, care anticipa în sens divagaționist o definiție a filozofiei „Pentru mine, domnule filosof, simțirea e un fluid individual, care redus la cea mai simplă expresie, printr-o impulsie comunicativă și făcînd prin hipotenuză o tangentă prin fibrele simțitive, străbătute prin toate liniile paralele ce se unesc din natura lor într-un punct și prin simțibilitate produc toate sensațiunile, toate simțimintele sentimentalismului celor cinci simțuri ce funcționează prin cele cinci simțuri și cad toate în sintesa perpendicularei spre a manifesta printr-o fosforescență supranaturală a intelectului simțitor". Sîntem deja în plin Urmuz ! Odobescu va reține doar latura ironico-parodică a frazei. Contopirea cu lumea, extazul în fața operelor naturii și ale omului — există și o astfel de atitudine în „Pseudo-Kineghetikos" nu încape vorbă. Un val de duioșie, mai înalt uneori decît ierburile din Bărăgan, se revarsă peste pagini. Îi vine să mîngîie pe aripi graurii care ciugulesc și se plimbă ca vodă prin lobodă pe spinarea boilor, grauri care (divagație erudită) : în limba lui Dante se numesc stornel, *iar la Pliniu și Martial* sturni. *Îi vine să se ridice în vîrful picioarelor și să pupe ciocîrlia pe bot, în momentul cînd e ea mai amețită și i se pare că totul e frumos pe lume. Sau să plîngă cu „amărîta turturică", pe urmele bardului bătrîn. O înțelegere, o omenie, o stare de beție ondulatorie, îngreuiază pleoapele prozatorului. Dar la urma urmei e amar, foarte amar zaiul frumoaselor excursii în lumea plantelor, animalelor și păsărilor, aievea sau intrate în artă, puse pe pînză, înnămolite în marmură, descrise de antici și înfulecate de moderni. Orice plecare oriunde, orice vînătoare cît de fantastică nu te poate împăca cu tine însuți — iar glumele, cărțile, citatele, lumea — sînt doar mici digresiuni la un neastîmpăr tot mai copleșitor. Ieșind de sub coviltirul căruței tămădăianului care l-a hurducat prin ani frumoși falsul vînător e apucat brusc de-o criză de scîrbă. Cărțile acelea scrise în grecește, latinește, nemțește, sau oricum — legate în piele, ediții rare, ceasloave descoperite prin poduri și citite la lumina stelelor — mai dă-le dracului ! Sculpturile ciunte, oloage, cîrne, superbe, rămase din antichitate tablourile, gravurile în apă tare, cele trei capodopere ale artei vînătorești :* Diana cu ciuta, Diana de Poitiers *a lui Jean Goujon și* Vînătoarea sfîntului Hubert *a lui Dürer, — mai dă-le dracului ! Amice, îți mulțumesc pentru ceasurile de meditație, pentru aburul contemplației, dar să nu te văd în ochi. Nu vreu să mai văd pe nimeni, nimic !*

Asta să fi vrut să spună șirurile de puncte din ultimul capitol ? Oricum, autorul cuprins de niște dureri îngrozitoare de suflet ia o doză mare de morfină. Am crezut o clipă că Odobescu s-ar fi împușcat, că, la atîția ani după agera lui aventură, acea „rugină de pușcă", uitată în pod, să fi răsunat deodată, făcînd o victimă aievea. Ea a răsunat, oricum în sufletu-i ochit de sus, din cine știe ce sferă perfectă. „Aport !" — o fi strigat marele vînător arătîndu-l cu degetul, și mii de ciini de rasă s-or fi repezit de pe tablourile lăudate de el să-i înalțe, pe boturi, viața către stele...

Concluzie : există două forme de divagaționism, curentul pe care, cu oarecare digresiuni, am încercat să-l prezint. Forma clasică, perfect ilizibilă și cea suprarealistă, perfect ilizibilă. „Pseudo-Kineghetikos" se încadrează în prima. Materia primă o furnizează erudiția formidabilă, debitată în fugă, la botul calului, ca înaintea începerii unei curse. Urmuz (de care ne vom ocupa altădată) ilustrează partea astenică a curentului, mai metafizică. El va fi cel care va încerca arma la propriu.

Cît privește „Manualul vînătorului", cartea lui Cornescu, ar mai trebui, chiar și ea, tipărită și dată spre prefețe și comentarii. Poate cine știe ! Că ea, întocmai fiului de împărat cu noroc la vînătoare, are noroc la iepurii șchiopi ai avîntului literar.

Pe lac

Desen de RADU GEORGESCU

Mă plimbam cu Linda pe lac. Visla se-nșuruba obosită. Pe banca din fața mea, Linda sta culcată și cu fața acoperită de ochelarii de soare cînta melodii franțuzești, barca se legăna și soarele se lungea pe cerul senin în timp ce vîslele se-nfigeau alene, amortizînd.

Fusesem o dată cu Linda la restaurant, muzica flutura ca o foaie de clătită, și am invitat-o la dans. Întotdeauna cînd sînt la restaurant și o femeie de mare ținută îmi împărtășește singurătatea eu simt nevoia să invit acea femeie la dans.

Pe Linda o cunoscusem la Cluj. La Festivalul Familiar al Primăverii. Avea o coroniță pe cap și reprezenta Facultatea de Montaj și Investiții Rutiere. Venisem în calitate de ziarist și am fost plăcut impresionat de nota de prospețime, calmul ei dureros și felul arbitrar de a se mișca, ridiculizînd o amăgire mai de demult.

Către umbra insulei țineam barca în curentul slab și feluritele întîmplări se-nvîrteau în capul meu atacat de soare. Linda cînta, își ridică ochelarii și-mi aduse aminte prin gestul ei spontan de o întîmplare asemănătoare din tinerețea mea larvară, cînd viața nu era decît o bucată albastră de sîrmă și sufletul meu era un pumn și puteam să fac viața mea cu sufletul. Acum sînt mai puțin pasibil de schimbări bruște și cînd cunosc o femeie calculez în prealabil pericolul de trivialitate care ar putea discredita relațiile noastre, modul cum sîntem priviți atunci cînd sîntem împreună și o serie întreagă de parametri. Calculez posibilitatea de ambiguitate a unor stări, modul lor de pătrundere în sensibilitatea mea, în fine, dau o apreciere lungimii de undă pe care se transmite spectacolul, în așa fel încît să pot fi gata să prelntîmpin greutățile inerente ale recepției.

Mai erau pînă la insulă circa o sută de metri și sesizasem deja umbra lată a două sălcii alăturate, unde-am ajuns, am ancorat de-un ciot și-am început să vorbim conform programului întîlnirii noastre. Îi promisesem să-i aduc răspunsul în legătură cu semnificația datei ei de naștere, conform datelor pe care le voi culege de la un prieten, un astrolog „beat", care înțelegea să răstălmăcească cu imaginație — dar în același timp cu necrezută precizie, datele unor efemeride recente, a studiilor consacrate de Walecks, Du Coa și Krockhausen. Mă ascultă amăgită în dimineața dementă și lașă, treceam peste momentele penibile și Linda insistă asupra unor influențe mai puțin clare, pe care prietenul meu se mulțumise doar să le înregistreze, fără a insista prea mult, dînd dovadă de o precauție explicabilă, domeniul în care lucra fiind încă expus unor critici severe, principiale și lanțese.

Linda a fost foarte impresionată de acel pasaj din prognoză, care interpretînd poziția solidă a soarelui, indica marea șansă de reușită socială și într-un fel succesul la public. Mi-a spus că într-adevăr, a fost invitată pentru anul viitor la Festivalul Funciar al Anomaliilor, care, știam foarte bine, se desfășoară din șapte în șapte ani în decorul feeric al stăvilarului de la Grottengrabreden, acolo unde stîncile arămiu-roase plutesc pe deasupra brazilor și unde vin copile îmbrăcate-n tunici de alamă și copii goi care coboară-n salturi mecanice spre horbota azurată a lacului de acumulare. Linda mi-a povestit de felul cum au început pregătirile și eu o ascultam vrăjit, privind prin crăcile pomului de deasupra și viața mea supura și o poftă nebună se rostogoli prin arterele mele, inima-mi bătea ca o slugă pe stăpînul său vinovat și-mi veni să mă reped, într-o îmbrățișare dureroasă toată cangrena inimii mele să vindec. Dar am rămas așa, Linda înaina o melodie franțuzească, apa mirosea ca o rădăcină de pin și plin de evlavie m-am tolănit în fundul sufletului meu, ascultînd totuși melodia, pe care Linda o cînta staccato. Mă durea burta după vinul destul de acru pe care-l băusem seara trecută și mă treceau nădușeli, respirația mea constituind pauze inexplicabile și Linda propuse să ne-ntoarcem, iar barca se desprinse de insulă, înaintă ușor pe suprafața catifelată a lacului și degetele mele zgîriau de lemnul dur al vîslelor numele meu și al Lindei, nume care vor dăinui, fiecare-n specialitatea sa, cu gîndurile lor specifice, conform unităților de timp și sensibilitate în care ne încadrăm, spre stima, durerea și dragostea generațiilor salutare ce vor urma.

Visla se scufunda obosită, Linda călătorea cine știe unde, cu ochii întredeschiși cum sta, în razele greoaie ale soarelui și avea un aer autentic, de clopot și castan, cu sînii ei impulsivi, cu surîsul adăugat spre deplina amărăciune a mea, a destinului meu degradat.

Dumitru DINULESCU

IOANA BANTAȘ

Calm

A fost o vară în păru-mi
și o iarnă roșie a fost — Atît.
Acum e numai ochiul
dumnezeiesc ce lasă
toată lucrarea lumii
să se dospească-n voie
fără să-mi tulbure
greu cucerita pace
a privirii.

Vis primitiv

Plouă peste bărbați și peste femei.
Își crește fiecare o sete cît mai albă
să-i iasă înainte cînd sătul
se va retrage-n lucruri
să doarmă nevăzut.

Iubitule, doar tu ai mai rămas afară
sub fulgere doar tu
și umbli liniștit prin cer
acoperindu-mi casa
sub clopotul umbrei tale.

Să intre nebunul

Intîi mă voi lega de prag
cu nouă cercuri, cu nouă sori
și-apoi voi porunci să intre
nebunul
cel ce va coborî jungla peste pieptul meu
și-mi va șuiera numele
și va respira cu plămînii mei
și-mi va cresta pe oase
din ce în ce mai multe
semne de recunoaștere.

Apoi îmi voi lua crucea
Și voi merge spre munte

Înfășurați în sare

De secetă, doamne, îmi albește ochiul
și nervii ard ca ierburile toamna
ne aprindem unii de alții
înfășurați în sare
din creștet pînă-n tălpi.

Aud umblînd pe sub podele melcii.
și apărați de soare cad
rînd pe rînd,
alerg toată noaptea de secetă, doamne
cu călcîiele scînteind.

Plîns metafizic

Inima mea, casa mea de spaimă,
cobaiul meu cărunțit de răbdare.
Unul pe altul ne pîndim rupînd
bucăți din noi
și nici un semn de cer
nici-o aripă
nu-mi dăruie iluzia dulce
a trupului viu.

Închisă în carne mă sufoc încet
și iarba urcă liberă pe umeri.

CEZAR IVĂNESCU

Rod

Sînt roadele pure, doar știi. de pe care
Viața și moartea se cojesc
Sînt roadele care au o moarte proprie
Care nu înseamnă nimic — o vrajă care
dispare
Roadele pure în vastul aer al universului
De pe care viața și moartea
Se cojesc ca pleoapele
Mamă, condu-mă către ele
Chinuit să le întrezăresc
Precum copilul cel gol cu trupul de spumă
E condus de mîna morții — a înghețului
pur —
Du-mă mamă, să le văd, mamă du-mă
Căci aud în nopțile mele
Un deget strident ciocănindu-mi alcătuirea
Ca un lemnar care bate cu ciocanul
Intr-un sicriu să audă ucenicul lui
Vîrît înăuntru (spre a-i cerceta pertecția)
Că e vremea să iasă. Du-mă mamă,
Mamă, du-mă, să le văd. Atît.

Gînd

Viața mea pururi veșnică se rotunjește
aici ca un măr ce-și înghite pomul
planeta curbînd pe obrazu-i roșu
universul ; în ochi strălucirea purta-va
ori în pîntec rodul femeia, forma mea
absolută cîștigată cu prețul unei vieți
e-aidoma celei purtată de mumă demult,
albicioasă, suptă, cu fața-ncreștită,
infimă, cu pleoapele precum buzele unui
înțelept, cu capul din gît îndoit,
cu șira spinării curbată, cu fruntea
între genunchi.

La Baaad

(I)

Am fost copil în Baaad și-atară de
mine nimeni n-o mai poate spune, ori
cine poate spune că am fost copil în
Baaad cînd toți de ea amintindu-și
au ochii în lacrimi ? Și-adeseori cu
toate-acestea mă întreb : am fost copil
în Baaad ? e vreo deosebire-ntre
trupul meu fraged culcat în frunze
pîndind apariția unui alt trup, de fată,
să treacă pe-alături să mă pot hrăni
cu iluzia singurătății ei dulci și par-
fumate și trupul meu gol într-o raclă
subțire hrănindu-se cu iluzia morții
și-acel tipăt și sînge care se lasă ca
două mîini tăcute pe pieptul meu
și-n frunze cu ochii pîndind fata
care se-ntoarce palidă cu un copil
în brațe. Dumnezeule, pe ce ai mai
scump, poți oare să-mi spui, am fost
copil în Baaad ? am fost copil în
Baaad cum mama mea a fost
copil în Baaad ? spune-mi atunci
cum am mai fost eu copil în Baaad
cînd mama mea a fost copil în Baaad ?
atunci, de ce nu lași dumnezeule-n frunze
să se joace copiii-n Baaad ?

(II)

Nu-mi aminti de Raz cînd bîiguielile
buzelor noastre vor fi pentru ele înșile
asemeni furnicilor împiedicîndu-se
pe buza mușuroiului nu pentru gloria
lui ; voi aminti de moarte acum
de moarte voi aminti, zic, atît de
revelatoarea mireasă care pentru unii
ajunge să umple de iubire un trecut
care a fost mort ; îți mai amintești
tu, Raz, a cărui moarte e pentru
mine prilej de incintare în fiecare zi,
îți mai amintești oare ? există acea
floare miraculoasă care să crească
din tine pentru noi, acel leagăn care să
ne țină în vraja ta ?

Frontalitate

Cei care în vis preumblară și acolo rana
și-au supt ca un mort tînăr ce se po-
goară noapte de noapte, neîntrerupt
și buza iubitei i-o întioară. au cugetat
că durînd visul total fără să moară
e bine să prindă la rînd temeile roșii
ce zboară, pe cap, cu tichii și cu ciorapi
vișinii și iară văzînd că nicicînd
nu-mbătrînesc pe cînd buza lor dispare,
absurde nu le-au părut ci doară zimbi-
toare.

Arlechinul

Tu zaci bolnav și roșie ți-e gura
Mil, copilul meu suav
ce te-am cules precum culegi o floare
din jocul morții cu iubirea-n dinți

ce întîmplare straniu de frumoasă
ca o regină călărind pe un sicriu
ți-a putut suge grația ușoară
ducîndu-te de mînă la altar ?

Rușine, Mil, erai cît o speranță
găsit de mine
cum găsești o floare
și-o rupi și nume-i dai ca să alungi

ciudata amintire-a morții
ce-a crescut-o,
rușine, Mil,
îți zic ultima oară

e-o treabă-a mea
cel fără de speranță
cel fără tron, cel fără
dorința de-a-l găsi

ION POP

Vorbim

Vorbim, prietene, despre oameni
cum vom ti,
La masa asta veche, lîngă șteșnicul
tău într-o rînă,
Cu luminarea ce curge-n liniște, ascultînd
Geamătul întunericului prăbușit în ziduri
Sub secera tosilă a lunii ruginind
Pe aburi moi de somn, peste griul
pămîntului.

Eu stau în stînga ta și tu-mi întinzi
Prin ceață cuiele ce-mi vor pătrunde-n oase
Și fierea și oțetul din setea celor mari —
Vin nu mai ai, la multe nunți l-ai dăruit,
Te doare brațul drept de-atîtea semne
Peste fîntîni și rîuri și bălți și nori. Se-aud
Și-acum cum horcăie-n nămoluri
Și putrezesc mesenii în nesfîrșita nuntă

Îți amintești de drumuri de piatră
străbătute
În căutarea unui trădător,
De-arginții vechi, rămași în buzunare,
De casele de piatră pe unde-ai încercat,
Și taci. Ne-ajunge lin durerea lunii,
Izbește-n geam cenușa unor foste stele
Și urletul ce vine din păduri
Abia-l mai auzim, încetinit,
Prin somnul dens al ciinilor de pază

Acum n-o să se-audă nici plînsul
cărnii mele
Pe care-ai stîrtecat-o, și singur eu ascult
Geamătul stingii tale, de tine
întuită-n lemn,
Și dreapta-n care, liber, știi un cui
Doar vîntul face semne cu ea spre
apa lumii —
N-o va izbi ciocanul nimănui.

Dansăm

Dansăm, dansăm, vin oase de pretutindeni,
Le-acoperă tînăr pămînt —
Zăpada-carne, pe brațe, pe piept,
Troienită de-un vînt în tăcere.

Dansăm, dansăm, smulgem piciorul
din piatra
Amenințînd spre genunchi, smulgem
piciorul
cînd crește din lut
Noaptea atrasă mereu de-o stea neagră,
Glodul ei de-ntuneric pustiu. Dansăm,
Batem toba de piatră, de apă, de verde.
Vin păsări chemate și ziua din
nopțile spre zi.
Vin oameni chemați-nechemați din pămînt
Și mai adînc apăsînd cu piciorul
morții timizi,
Coarne de melc, antene primejdioase.

Ne învîrtim cu pămîntul, dansăm,
Braț peste braț, trup lîngă trup hotărît,
Pînă ne-ntoarcem o dată steaua-i nisip,
Munții-i mai mici, apele-n albie seacă.

Dansăm, dansăm, vin săgeți și se-nfig.
În piept ruginesc, înfrunzesc, după vreme.
Dansăm, dansăm. Aprăm
Masa aceea rotundă, cercul de aer
necucerit.
Păzim un strigăt dansînd.
Dansăm Dansăm.

Acele murmure

Aud, tot aud
Un murmur neîntrerupt de apă,
Vocile voastre-mi ajung
Ca de pe celălalt țărm, în ziua
în noaptea asta
În care toate sînt dincolo.
De unde-o fi izvorînd, unde se duce ?
În jurul capului meu e ca o cercolă,
De pe umeri mi se prelinge încet,
Nu e nici umbră, nu e nici aer,
Nu e nici nor, nici cărgere de nisipuri,
Acest riu de la capătul meu, spre nord,
spre sud,
Sare răsărit și apus, pretutindeni
Acolo unde sînteșc.
Și totuși zi și noapte-l aud,
Între mine și cer, între mine și umbră,
Și-i ca și cum aș fi-n exil în trupul meu,
Departe ca o țară pe care-o tot jelesc,
Și pînă la sfîrșit voi rămînea aici,
Tot auzind, tot auzind
Cum murmură mărgeaua mea.
Aca aceea a Babilonului.

Desen de POPA VALENTIN

TUDOR ȚOPA

claustrofobie

Înțelege cît de adînc poți.

Sufăr de o timiditate scriitoricească masivă, care nu „izvorăște dinlăuntru", ci apasă dinafară, e materializarea (relativ la scris) de pildă a încăperii în care încep să scriu. Astfel slăbiciunea mîinii în clipa asta e de fapt dulapul cu cărți venit aproape, îndoit și făcut cătușă pe încheietura mîinii : ar trebui să-i sparg ferestrele și să-l îmbucătățesc tot ca să mi-o mișc cum vreau, și m-ar închide la balamuc. Dacă ignorez cătușa, că nu sar întreg în aer. dincolo de aer — pentru a mă ascunde după soare, e de vină pereteie gros care deplasat îmi strivește laba piciorului pînă la gleznă. îmi mîngîie pieptul cînd respir mai adînc și-mi dă peste bot. peste cap la cea mai redusă aplecare înainte sau tendință de a mă sălta cît de cît. Auzul mi-e greu de exercițiile zilnice ale tunurilor la 12. Iar tutunul (adaos „voluntar") îmi dă o respirație grea. ca diamantul nazal unei prințese indiene silită la un urcuș neobișnuit. Ochii îmi sînt foarte vii și osteniți : vii. adică primitori : osteniți, adică au un suflet nesimțitor de un timp, mai bine neîncrezător. care așteptase mult de la vedere dar a rămas nenutrit, înșelat, prin urmare cu credința dacă nu distrusă, închisă. Văd toate detaliile peretelui. dulapului, însă un detaliu în plus — nevăzut ieri — nu aduce nimic nou, o hrană. Iar să privesc *prin* lucruri (nu alegoric. ci literalmente exact). încă nu deocamdată ; de altfel îmi lipsește microscopul cel mai tare.

Am visat acum 9 ani vreo două trei vise care mi-au rămas : îmi aduc des aminte de ele. uneori cu părerea uitării lor în cea mai mare măsură. alteori tulburat de un dor al imaginilor și dedesubturilor aproape intolerabil. care mă îndeamnă să scriu visele refăcîndu-le. în sensul de a le crește aci pe hîrtie. a le da drumul să umble aci cu zgomotul caracteristic. a le reprimi la urmă și mă îmbăta ca atunci în somn. „Acum 4 ani" era să spun că le visasem. dar la socoteală mi-au ieșit 9 și m-am mirat. m-am desfăcut deodată simțind cu miezul meu răceala rezultatului străin. Mi-aduc aminte întîi de cum am povestit unei femei din provincie unul din ele. toamna, pe o vreme limpede și caldă. într-o seară cînd coboram împreună printre pomii curților o stradă cu bolovani rotunzi. spre casa ei. în timp ce soarele lucios își retrăgea dinapoia dealului opus ultima lumină.

Lupta cu lucrurile. de care-ți vorbeam la început. e cumplită. De exemplu lampa de pe masă. cu abajurul. parcă mi se răsfață pe piept rotindu-se și întepîndu-mă ca o umbrelă deschisă.

Am nevoia să scap din această închisoare a lucrurilor. Pînă și eu : mîinile cu stîngăcia lor, greutatea picioarelor, mă închid impiedicîndu-mă de la mișcarea reală. Sînt ca sub un car de fîn rupt și gol, care-ar fi dat peste mine în goana cailor și s-ar fi betegit tocmai atunci, asupra mea, lipindu-mă pămîntului. Astfel de car n-are laturile compacte, din scînduri, ci din capete de prăjini distanțate, însă e mare și de lemn greu. așadar mă apasă nespus și degeaba-mi întorc spre cer și soare ochii prin el ca printre gratii : nu mă mai încălzesc. (Cineva mă întreabă ce fac caii în timpul ăsta.) Cerul și soarele devin minciuni prin depărtare, în timp ce caut. cu speranță, să-mi amintesc *deabinelea* ce știam eu odată cînd spuneam că depărtarea nu atenteză la prezență.

La suprafață. reușesc prin efort mare să trăiesc printre oameni. Mi-e greu. În adînc, ori îmi e ceva pe plac și exult, ori de abia mă țin să nu sparg piedeca (așa cum diminuez, transformîndu-i aparența. și exultarea). „Ești neuman, nestăpînit. egoist", îmi spuneau amicii acum 10—12 ani. „Dacă doar o clipă m-aș pierde din ochi, aș crește subit cît să văd pe fereastră afară. aproape totodată cu pereții înșiși.

Egoist. Și mama mi-o spunea : mi-a spus-o prima oară cînd eram mic. într-un fel. Îi iubeam „dezinteresat" și tare. deplin. Odată. iritată într-o împrejurare. cînd eu dădusem fără voie dovadă de nerecunoștință sau ceva asemănător în ochii ei. mama mi-a descoperit meschinăria poziției. atribuindu-mi-o cu toate că nici măcar n-o bănuiam : „Tu ne iubești pentru că îți dăm de mîncare și te îmbrăcăm". M-a jignit. m-a tulburat. mi-a iscat bănuiala asupră-mi pentru moment ; m-a lăsat cu sentimentul nedreptății și mi-a prilejuit pentru întîia dată mîngîierea de tine însuți, însingurarea. Aveam cinci ani cred. Dar eu de pildă visam pe atunci, din amurg. plecarea la pol, în pericole mari. dus de un echipaj modest, un vehicul mai mult din sticlă — pentru văz. că sticla se răcește ușor. în auz îmi și răsună scrîșnirea răpezi. fine însă dură de înghețata ce e. care pătrunde împlacerbat prin fisurile carcasei... Nu mi-e frică pentru mine cînd plănuiesc un astfel de drum. am și o încredere absolută în steaua mea care mă scapă. dar mă tem cu milă de grija disperată a celor rămași. mama și tata.

Altădată nu știu ce făcusem și mama alerga scoasă din fire după mine cu o nuia în jurul mesei. Era ooooșită acum. și suferea neprinzîndu-mă. E oribil să mă lauzi. și tu vei pricepe că nu mă laud. dar convenție e să scriu tot aici. — prin urmare m-am oprit din milă. așa cum mi s-a întîmplat adesea să las dreptatea unora care n-o aveau. într-o dispută. dacă credeau mai și absolut că nu pot să n-o aibă. și altfel li s-ar fi stricat prea neașteptat. de neînțeles și vrăjmășor lumea (gîndește-te la bătrîni. la cei supuși din tinerețe canoanelor vieții obișnuite cărora nu le-au simțit vreodată relativul. aceia pierduți deci. pătrunși din pricina asta de o melancolie inconștientă ori sezisată doar în suprafața inexplicabilă prin sine, care își argumentează cu bună credință ascendentul închipuit, prin vîrstă).

Îmi era frică să mă bat. mai ales să încep o bătaie : de aici foarte des suferința mortală din pricina vreunei jigniri nerăzbunate. Mă temeam că la provocarea mea. celălalt va riposta violent înfrîngîndu-mă : pentru că gesticulam stîngaci. haotic. și asta pentru că mă îngrozea gîndul dezlănțuirii mele care ar fi dus la ruperea dinților adversarului meu de pildă. sau la scoaterea unui ochi. Și azi. la imaginea durerii fizice a oricui. am fiori dureroși. Mă jucam cînd eram mic. într-o zi. cu un vecin mai mic. sub un cireș bătrîn (coaja foarte neagră. atît de sgrunțuroasă și înțepăcioasă la atins dacă te urci descuiț. și ca o catifea adîncă la privit). spărgeam simburi cu ciocanul pe o piatră. cînd l-am lovit fără voie pe celălalt drept în mijlocul frunții plesnindu-i pielea. are și azi o urmă. Iar fratelui lui de-o vîrstă cu mine, la 16 ani, svîrlind amîndoi cu suliți în curtea liceului, i-am sfredelit fără voie pulpa piciorului drept și întîi m-am temut. pe loc, că i-am spart osul. Cerul era înnourat și cu cît îmi crestea groaza pricepînd clar, clar posibilitatea nenorocirii, aș fi voit despuierea imediată și forțată a cerului care, nepregătit, s-ar fi ivit cum nu-l știm și grăbit în a se preface iar, cu o ciudă, o furie de femeie surprinsă, însă reușind numai după ce mi-a lăsat nevoit într-o clipă secretul oribil. Totuși cu calm m-am îndreptat îndată spre băiatul rănit, care îndurerat se și speriase, și l-am potolit. la un moment dat cînd se prea pierdea cu firea repezindu-l tăios (în timp ce în mine se lărgea repede o spaimă disperată infinită)... Cu un calm avut încă o singură dată. în adăpostul din preajma gării la primul bombardament. ceva mai tîrziu. urmat în ambele cazuri mult timp și foarte des de o oroare retrospectivă care mă făcea să-mi mușc mîinile.

Mi-aduc aminte ajunul primei zile de școală. Locuind aproape, mă jucam de obicei în curtea, subsolul și podul școlii ; se integraseră casei toate. cît ar fi fost de mari față cu casa noastră. și libertății copilărești, jocului neînfrînat decît de somn. *Și* din pricina asta n-am putut lua niciodată rigoarea școlii în serios (aveam complici în lemnul foarte cunoscut al băncilor, atît de moale încît săpam abia apăsînd cu creionul de-a lungul striațiilor rețele de cale ferată închipuită, în tabla neagră pe care o știam și pe față și pe dos din jocul de-a v-ați ascunselea. în planșele cu animale și ierburi didactice îndelung privite de demult încă. în mirosul claselor de elevi familiar din vagabondajul liber prin ele. în geamurile deschise iarna în pauze, vara și în ore). M-au bătut, poate m-au speriat. dar nu m-au convins. Și ei erau cei mai buni, rupți în două — „riguroși" și calzi (poate că erau pedagogi proști, sînt cauze social-economice...) ; două sau trei învățătoare m-au iubit, doi trei copii la fel.

Ceva asemănător cu decepția provocată de maică-mea (într-un moment de iritare, săraca, ea fiind omul cel mai curat din lume, bun și eficace) a fost provocat de prima mea iubită, fata pe care am sărutat-o cînd, fericit și luînd toată lumea părtaș, a privi în jur însemna a o iubi mai mult pe fată. și anume cînd am zărit o veveriță nemișcată într-un brad (în timp ce coboram o serpentină la munte) și mi-am oprit iubita să-i arăt, fermecat și fără alt gînd ; veverița fugise prea iute, eu am sărutat-o pe fată firesc, dar ea m-a bănuit că inventasem veverița ad hoc. Aveam 15 ani jumătate și ea 18.

Toate discontinuitățile și ocolurile de pînă acum nu sînt un capriciu : eu revin la caiet doar din timp în timp. Voi căuta să le înlătur totuși. Chiar nevoia asta de scuze iartă-mi-o. Am hotărît să nu cer aci vamă lucrurilor.

Curtea mare a școlii era ruptă în două : jumătate cu cîțiva metri mai jos decît cealaltă. Din partea scăzută se înălța clădirea grea cu trei etaje rare și cu geamuri largi, negre, totdeauna spălate (curățenia se ținea neîntrerupt pretutindeni). Era o clădire plină de simetrie ; la capetele ei, fie că o priveai din față, fie din spate, apăreau ieșituri masive ca turnuri de castel romanic, tot cu cîte trei rînduri de ferestre. Mă apropiam uneori de unul din ziduri și, cu obrazul lipit, mă uitam la streașina depărtată și îngustă, la tăietura pe care o făcea în cer, apoi dedesubt la toată tencuiala sură oglindind lumina zilei, la accidentele ei cu atît mai văzute cu cît mai apropiate de ochi. Trăgîndu-mă cu un pas, doi, micimea mea și suplețea clădirii — fiindcă era sau părea mai mult înaltă decît întinsă — mă făcea să o văd ca printr-un binoclu întors, mai ales toamna cu cerul ei afund și deloc difuz în restul aerului ca vara, găzduind în adîncul lui senin aproape negru un nor mărunt și îmbucurător prin albeața intensă care taie închipuirea și totuși nu îndurerează ochiul pentru că excesul de vibrație luminoasă a trecut în vibrație muzicală iar norul cîntă.

Întrerup acum voit, determinat de ultima imagine cu cerul de toamnă care însemna dorința adevărată de libertate a inimii și gîndului meu, deși de abia ieșind din țesătura de prețiozități pe care vreau s-o rup.

Pe strada coboritoare din fața școlii (la asta vroiam s-ajung) mă dădeam într-o iarnă cu săniuța. Ajuns în capul de sus al străzii, tocmai mă așezam să pornesc la vale, cînd trece un plutonier major bătrîn, șchiop, se oprește și, avînd ochii lucioși de durere și de furie cu gîndul la ce avea să-mi spună : „Ascultă, dacă dă dracul și mă lovești la piciorul ăsta bolnav, te omor." Brusc a izbucnit în mine nevoia de a-l asigura că nu-l voi lovi, că nu l-aș putea lovi pentru nimic în lume, că aș vrea pe loc să-i încălzesc și să-i vindec piciorul, dar nevoia mea s-a mărginit de scepticismul îndelung alcătuit și împietrit al bătrînului, care mă socotea prin urmare nesimțitor, animal inconștient. Eu eram însă acum mai sigur că nu l-aș putea lovi pentru nimic în lume, am lăsat sania să lunece aproape fără grijă și l-am lovit ; el a dat un răcnet, s-a întors cu ochii la mine și aș fi vrut să mă nimicească, dar nu, avea o privire descătușată, ca după criză (era un om bun), nu se mai putea face nimic, iar eu, părăsit în imperiul vinovăției, neclintit, nu mai găseam lumii de afară nici un rost.

Mai tîrziu, la școală. mă simțeam cel mai prost din clasă. Eram leneș, neatent. nu puteam învăța, eram și mereu mai împovărat de datoriile neîmplinite ceea ce făcea să mă simt condamnat la cufundare progresivă. Ceilalți mă priveau cu dispreț și ostili cînd încercam să mă apropii. A apărut într-o zi un băiat. Racocea, mutat de la altă școală pentru purtări rele. Era cu păr roș tuns numărul unu ,cu pielița albă și pistruiată, cu ochi decolorați, și în total patrat cumva, osos și slab. Se bătea, îl ura toată clasa — și pe baza reputației, a legendei, și-i cultiva felul prin categorisirea puerilă (în basme sînt *buni* și *răi*). Într-o zi a dispărut un fular și bănuiala a căzut asupra lui, fără vreun temei real ; toți au fost de acord că Racocea *fură*. Tatăl său era directorul închisorii din oraș. Clasa a hotărît să-l reclame pe băiat acasă, să declare părintelui său că nu poate suporta în mijlocul ei un asemenea element : clasa devenise „burgheză", simula o revoltă inchipuită în numele celor mai crase prejudecăți. Eu eram unul din mentori. foarte zelos. Nu știam. n-aveam de unde și ți că Racocea furase : acum cred. sînt convins, m-aș arunca în foc, că nu, dar eu cel slab mă asimilam astfel celorlalți, ieșeam din singurătatea dureroasă alăturindu-mă ostilității lor care acum nu se mai îndrepta împotriva mea ci mult mai acut împotriva altuia ; știu că nu furase din privirea lui de atunci, ceea ce înseamnă că știam și atunci. Tatăl său ne-a primit la închisoare într-o încăpere cu tavanul înalt și întunecat. Părea un om fin. cu o grăsime de intelectual, sobru și bine îmbrăcat, degajat în mișcări, însă derutat, necăjit de fiul său și de soarta lui. Ne-a întrebat dacă în adevăr micul Racocea furase, dacă sîntem siguri. Am răspuns în cor „da", au apărut și doi martori. „Căci, să știți. eu rup cureaua pe el." Fiul stătea într-un colț și tăcea închis în sine : apoi a început să scîncească și pînă la urmă să scoată un zbieret deznădăjduit cu o voce puțin îngroșată de puber timpuriu și, nenorocitul, se dezvinovățea. Nu furase.

Am o nevoie mai mult sentimentală decît „artistică" ca altădată să-mi povestesc visele, pentru a scăpa odată (nespuse, mă țin locului). Deci :

În sala de gimnastică din spatele școlii (o clădire mică, independentă. pe jumătatea înaltă a curții — înconjurată de nuci cu frunze nelucioase, fiindcă primesc toată lumina soarelui înăuntru, de stive de lemne, o șură în care țin și porcii internatului) are loc un congres al învățătorilor. De firele electrice prinse în diferite puncte ale zidului . sălii. atîrnă steguțe triunghiulare în culori palide și senine, care pocnesc, sînt din mătasa aceea grea, deloc elastică, și de neboțit. E pauză și cîțiva învățători au ieșit să se recreeze. Sînt îmbrăcați în stofe cenușii prea groase pentru anotimp, prost croite și necălcate, periate încît n-a rămas decît murdăria impregnată : au încălțări informe, umflate, legate pînă sus cu șirete rupte și înnodate cum s-a putut în cîteva locuri ; pășesc asimetric, țin mîinile în buzunare și omoplații (sau numai cîte unul) le îngheboșează surtucele. Cel mai inteligent e cu ochelari cu ramă groasă, uscățiv, cu gura amară, intelectualul. Nu se pot recreea nici în pauză. Un grup dezbate cu aprindere „momentele lecției". În jurul altui ins. avînd ochi albaștri și haine mai subțiri cu vestă îngălbenite puțin de fum de tutun, în toată înfățișarea oarecum cezarian dar inconștient de stil, s-a strîns alt grup căruia îi debitează cinisme lenețe și nesărate asupra unor femei binecunoscute. Eu stau mai la distanță, lipit de trunchiul negru al cireșului, și-i privesc cu ochi mari umbrit de coroană. E o zi de vară, frumoasă : cerul n-are nori. văd numai cum e. sus de tot, la mari depărtări, ușor prăfuit. Dedesubt soarele se învîrte firesc, cu un luciu curat, răsare și apune ritmic păstrînd totuși o lumină omogenă și continuă în spațiu. Neliniștea mea. la început de tot ascunsă dar acolo frigîndu-mă, de la un timp n-am mai suportat-o stînd locului, am început să umblu de colo colo printre învățători, trăgîna cu coada ochiului la cer, și strigam în mine tot mai tare, predicam, desfășuram precipitat argumente convingătoare izvorîte din iminența catastrofei, lovindu-mă și ricoșînd de opacii dascăli închiși toți în cîte-un fleac. Refractari la semnele mici, nu știu cum s-au descurcat după aceea. Am ocolit sala de gimnastică și am ajuns în dos care era culmea unui deal. de unde valea cu o suburbie : căscioare. uliți, curți, grădini și în fund alt deal, întunecat. Deasupra soarele se învîrte nemodificînd pînă una alta lumina din aer. dînsul modificat însă — vag la început, treptat tot mai vizibil —, roșu și apoi ca drobul de miel.

Am dat de o cîmpie, pe dreapta cu munți mari și pe stînga cu stînci mici, între două din ele cu o scîndură la care Gretchen curăța legume și-a mîngîiat. în timp ce de după pămînt îmi ajungea la ureche bătaia darabanei. cel mai rău semn. Soarele cu cerc de lemn lustruit ca al globului ceresc din sala profesorilor purta acest cerc iute rotitor dar la vedere imobil pe o ureche : apoi. ca să apună. se apropie de creasta munților în care, poticnit. se căznea acum constipat ; în fine a început să apună convertind zgomotul pomenit al darabanei la această imagine din care au început a porni, firește, raze negre încadrînd altele albe tot mai împuținate, iar după apus adunate pe cîmp ca grăbitele picături de mercur, dar, deși tari, ușoare și străvezii pe iarbă. M-am cărat neavînd ce face și am ajuns într-o piațetă nepavată, cu lăzi desfăcute a căror încărcătură e apărată de talaj răsfirat la suprafață și unele golite pe jumătate, în preajma cărora se deschide gura sus ascuțită a unui cort de circ prin care intru și văd cum atîrnă un șnur de gimnastică, iar dintr-un colț apar combinați într-unul cutare și cutare (actoria plus matematica), declară în ris grav că vor juca, se agață de sfoară și într-o clipă s-a depărtat neverosimil trupșorul acesta complex cu vestminte bufone. Mă uit în sus, șnurul se pierde în cerul negru și cald, încadrat de munți în apropiere. dințați. cu soarele și luna deasupra lor, luna plină iar soarele ca un crai nou prea mare.

PETRU POPESCU

om în somn

Om. O.M.

Somn. S.O.M.N.

Om cuprins de somn. S.Om.N. Om cuprins în somn ca două litere arestate între sentinelele lor. OM, sOMn. Om. Somn. Somn. Om.

Trag plapuma peste cap, ea se înalță o clipă pe mîinile mele, apoi cade ca un val pe un țărm cu un corp părăsit. Viața e somn (cine a spus asta?) Am închis ochii ca și cum nu i-aș fi închis, îi deschid repede, smulgîndu-mi brutal pleoapele de pe obraz, nimic, și totuși așa, cu ei deschiși, nu pot dormi. În negrul de sub pleoape sapă acum un vis treaz, negru în alt negru, două nuanțe care nu se deosebesc prin nimic, care se deosebesc prin nimic. Văd niște poduri lungi, imense, monstruoase structuri de cabluri și metale, lungi, pierzîndu-se dincolo de marginile ochiului, țesături de bare, piloni și traverse, ele vibrează nemișcate și apoi încep, întîi foarte lent, să se învîrtească în jurul propriei lor axe. Văd apoi lilieci mari, iar negru pe negru, cu aripi dodecagonale, agățați în straturi de cerul gurilor negre ale unor peșteri prin care înaintează capul meu. Trec prin ele, apoi încep să trec chiar prin lilieții mari, fără să-i sparg cu zgomot, fără să-i desființez cînd îi ating, fără să-i ating de fapt. Acum sînt avioane. Unul trece chiar pe deasupra capului meu : burta lui mare se suprapune liniei nasului meu, aripile îmi pun o clipă o mască pe ochi, apoi coada îmi șterge fruntea, urmează o secundă de gol, respir. Pe pîrtia primului alunecă altul, și mai burtos, apasă fața mea și vibrează surd ca o durere. Îmi las capul pe spate, dezarmat, capul îmi cade cu un nivel mai jos decît trupul, mă răstorn tot, picioarele îmi fug tot mai sus, ca o cumpănă dezechilibrată, cad tot, adînc ca o piatră, amețesc. Patul, barcă de somn cu cîrma sfărîmată, mă trăgește cu el. Adorm acum, simt că adorm, știu că adorm, dorm. (Am șase ani cînd trăiesc astea, cînd le scriu am mult mai mult decît atunci.)

Dorm adînc, îmi bat inima egal, ritm de repaos, îmi respir pașnic plămînii, dau aerul afară, fluier ușor pe o nară. M-am întors pe o parte în somn, prinzîndu-mi sub corp mîna dreaptă. Acum ea amorțește încet, sîngele încetinește în ea, frînează, oprește, are puțin recul, încremenește. Mi s-a uscat gura. Sforăi deodată tare și îmi tai sforăitul într-o tuse, mestec în gura uscată, atent să nu mă trezesc din somn, mă întorc iar pe spate, umărul revine cu o pocnitură, eliberată mîna se trăgește moale în urma corpului. Mă trezesc să-mi caut mîna, n-o văd pe întuneric, n-o simt în umăr, panică, cine mi-a tăiat-o în somn? O găsesc cu stînga, o dezdoi cu stînga, o frec, o lovesc tepetat. Sîngele tresare în ea, pornește încet, reactivîndu-se pe drum, înțepînd și furnicînd carnea, o plăcere voluptoasă mă face să zîmbesc singur în întuneric, mă strîmb de plăcere, îndoi și întind brațul alternativ. Repede înapoi. Adorm, dorm, suspin ușor în somn, bat cu inima în peretele pieptului, într-un ritm constant, umflu și desumflu pompa plămînilor, transpir usor, mirosul meu umple pijamaua, patul. Plîpîi în cap ca într-un oraș adormit, cu circuitele reduse. Filtrez încet în rinichi, reglez în ficat, mișc în intestine, secret interior, refac substanța, consumînd-o puțin în timp ce o refac, spăl gînduri în creier, trăiesc.

Frumoasa seară a frumoasei zile de întîi mai. Din orașul roșu de sărbătoare, am adus o femeie roșie în patul meu roșu de lumina filtrată prin abajurul lămpii de pe noptieră. Acum sărbătoarea aruncă artificii pe cer, jos sub ele cămășile de nylon ale băieților de la periferie se înroșesc și ele, aici în patul meu corpul femeii e roșu de lampă, părul i se încrețește sub mîna mea și pare de nisip ars, vuiete vagi de chermesă intră de afară peste noi pe fereastra întredeschisă. Îi e somn, îmi spune cum o cheamă și adoarme, uitîndu-mă complet din chiar primele clipe ale somnului, plecînd și depărtîndu-se de mine cu pași tot mai mari, în somn și în vis. Să încerc s-o ajung, alergînd după ea pe coridoarele somnului, atît de multe și de întortochiate, dar ecourile pașilor prin labirint vin din toate părțile, spunînd că ea e peste tot și nicăieri, aș obosi, aș cădea, aș răsufla greu, părăsit, mizerabil, m-aș întoarce la mine însumi înfrînt. Mă culc pe canapea, dorm și visez un amor submarin. Plutesc fără scop prin apa verde, prin care trec, albaștri sau roșii, nori de pești. Din ceața apei iese un vas scufundat, negru, sinistru, care se uită la mine cu hublourile lui goale. Spart, pare un craniu monstruos și negru căzut pe fundul mării. Dintr-un bord iese o sirenă care fuge de mine, parcă făcîndu-mi semn, cu coada ei de peste, s-o urmez. O urmăresc mult timp. Cînd o ajung, văd că are picioare în loc de coadă, să mi se fi părut? Într-adevăr, două picioare de o frumusețe care îmi taie respirația. Ating nudul ei, minunîndu-mă că nicio forță nu mi se împotrivește. Îi simt căldura prin apa rece, ochii ei de smalț verde se umplu de lacrimi pe care, curios, eu le văd în apă. Ea plînge, plînge cu emoție, cu recunoștință, eu îi sărut tot trupul și ea plînge și mai tare, mă mîngîie pe păr, îmi apasă capul pe pieptul ei, m-a așteptat doar atît de mult! Ne lipim, nu înțeleg dacă eu am înghițit-o pe ea sau dacă ea m-a înghițit pe mine, plutim amîndoi ca un miez ciudat, simt cum toată puterea (a cărnii? a spiritului?) curge din mine, îndîngîndu-mi o satisfacție resemnată. Un amor lin, încet, fără sfîrșit poate, dar iată că mă gîndesc că trebuie. Ah, trebuie, acest trebuie. Că trebuie să mă trezesc, mă dor ochii, îi dezlipesc cu efort, intru iar prin ei în noaptea zilei.

În pat, cu țigara în gură, cu ochii închiși. (Am învățat să fumez de puțin timp). Mirosul de fum se apropie de nările mele, le spune că țigara e pe sfîrșite. Eu dorm la ultimul etaj al blocului. Toată clădirea, pe care o străbat în imaginația somnului în toate sensurile, străpungînd pereții, învingînd ușile, pătrunzînd cele mai adînci subsoluri, toată clădirea nu e decît leagănul somnului meu. Copacii mari se înalță în jur, de jos către mine, subțiindu-se de-a lungul etajelor, tremurîndu-și în gînd lacrimile galbene. Dedesubtul meu ar putea fi orice : Europa, Asia, America. Mă apucă o ușoară amețeală, mi se pare că tot blocul se răstoarnă cu mine, întors de somn ca de o mînă mare și oarbă, și începe să cadă în timp cu o viteză fantastică. Deasupra creierului meu, pe acoperiș, o mare terasă (loc de plimbare, de plajă, de singurătate, o Africă de spațiu pentru un tînăr orășean învățat cu trepte și uși), acoperită cu dale, printre care iarbă delicată și verde.

Dorm în bloc, la întretăierea unei străzi largi cu o magistrală nouă de tot, care taie orașul în fiecare clipă cu cuțitele automobilelor ei. La colțul blocului, ceața copacilor străzii se varsă în ceața copacilor magistralei. Mă gîndesc prin somn la un vapor ancorat la confluența a două fluvii tropicale. Printr-o acustică specială, mașinile care vin, despărțindu-se în jurul blocului, unele la stînga, altele la dreapta, se urcă de-a lungul burlanelor pînă sus la mine, mai ales acum, în chiar momentul ăsta, cînd mă deștept imperceptibil, gradat, și nu mai pot să dorm. Le aud venind, de departe. Blocul cu mine devine un punct de simetrie între două jumătăți de autostradă : de-a lungul primei, roțile rup pămîntul, o așteptare nervoasă se întinde de-a lungul celeilalte. E liniște acum. Dar deja simt cum se formează un nucleu de agitație, acolo, val la orizont. Vine spre mine ca o criză. Foarte repede, dar de foarte departe, eu dorm pe asfalt, cu marginea rotundă a urechii atingînd pasta cenușie, rece, a șoselii, șosea pe care zgomotul alunecă, înaintea cauzei lui, intrînd în urechea deschisă, mereu, fără s-o umple, fără să izbucnească afară. Vine pe șosea ca o mînă pe o claviatură, într-un singur sens, de jos în sus, atît de repede încît degetele nu se mai văd. La un moment dat va trece și peste mine, atunci îi voi măsura viteza, sărind instantaneu dedesubt, ca o notă.

A trecut, iar acum, în urmă, se așterne o liniște ușurată. Vjjj! o mașină dementă, ta-ta! claxonul ei incolor. Iar eu mă răsucesc în pat, întind mîna spre radio, mă răzgîndesc, respir, somnul nu mai vine, trăiesc.

Paturile schimbă somnul. Și eu am zburat din floare în floare. O antrenoare de basket, o studentă la farmacie, o fată cunoscută la dentist, o poloneză cu rude în România, casierița de la „Izvorul Vechi" (parcă adormisem cu capul pe masă în seara aceea?), o proiectantă, sora mai mare a unui amic, prietenele ei, o colegă, o a doua colegă. Uși, paturi cu perne, măsuțe cu telefoane, cu pachete de țigări, cu ace de cap, cu reviste de cinema și de modă, ciorapi aruncați pe covor — piele flască de șarpe spintecat, cer străin, văzut pe fereastra altor cartiere, zgomot de vecini, plăcere, neplăcere, dezgust. Peste toate plouînd cenușa somnului necrescut, necopt lîngă o femeie. Deși aud totul în jurul meu, continui să dorm (poate vreau numai să dorm?). Aud în urechi, dar nu și în urechile somnului, notez zgomotul, îl înțeleg, dar nu și în mintea somnului. Îmi ascult respirația, mă bucur că o aud mai adîncă, egală, e semn că dorm. Brusc, mișc o mînă sau un picior, nu știu de ce, un spasm, mișcarea de somn a trezit mușchii și oasele, ele nu trebuiau să miște, dar au mișcat, invers decît își simte în somn un olog picioarele tăiate. Invers? E același lucru.

În dormitorul școlii de ofițeri de rezervă. Bubuie soba de lemne rotunde care se sparg în jar, un elev-ofițer maniac al performanțelor sportive a deschis fereastra, se va trezi mîine cu părul nins de acest februarie neobișnuit de tăios. Stingerea. Sus, pe peretele din fața mea, chiar lîngă tavan, lumina becului din curtea cazărmii taie în întuneric un ecran, pe ecran crengile pustii de frunze ale unuia din salcîmii școlii de ofițeri. Se vede partea de sus a trunchiului, apoi un miez ca o palmă și degetele crenelilor plecînd din ea, totul agitat de vînt. Salcîmul străbate ecranul dinspre dreapta spre stînga, revine, trece iar dinspre dreapta spre stînga. Privesc cursa lui, ochiul mi se fixează asupra ecranului și își pierde conștiința, orbesc cu privirea deschisă și salcîmul se oprește undeva în straturile ochiului, se dizolvă, dispare. Cum dormeau oare condamnații cărora li se tăiau pleoapele : cu ochii deschisi sau își acopereau figura cu o țesătură? Dacă ochiul rămîne nemișcat și nu mai comunică creierului nici o imagine, sau doar o unică imagine al cărei sens se pierde, poate că somnul cuprinde omul și așa. Sau poate că nenorociții orbeau din cauza excitației neobișnuite a nervului optic. Pe aceste întrebări adorm, glisez foarte încet într-o mlaștină, mă sprijin în treacăt de o armă, apoi mîna își pierde priza, contactele cad de pe corp ca niște haine inutile, înot gol în ceața somnului. Încep să transpir, întîi pe frunte, apoi în jurul gîtului, gulerul pijamalei se umezește treptat, frigul ferestrei deschise mușcă tocmai acolo. Strănut în somn, apoi mi se astupă o nară. Continui să respir pe nas, folosind-o doar pe cealaltă, dar și ea se umple încet-încet. Mă trezesc, scot de sub pernă batista cazonă, readorm, nasul se înfundă din nou, încep să sforăi urît, de alături primesc ghiontul elevului-caporal Pleșea. Docil, deschid gura, nu mai sforăi, dar respirația îmi usucă palatul, simt prin somn iritarea mucoasei, plescăi din limbă ca să-mi umezesc gura și mă trezesc pe jumătate. Readorm.

Odată, leul intră în cameră mult după miezul nopții, pe cînd eu dorm profund, cu pleoapele strînse, cu dinții încleștați, încruntat. Ușa se deschide sinqură înaintea lui și se face oarecare lumină, pentrucă ochii, coama, tot trupul lui galben sînt fosforescente. Se învîrte fără zgomot în jurul patului, sare cu o sprinteneală de pisică pe masa care scîrțîie sub masa lui, coboară, reîncepe o plimbare majestuoasă prin cameră. Ca să se uite mai bine se apropie atît de tare încît mă atinge cu mustățile pe obraz. Mirosul lui puternic umple camera și probabil că se răspîndește și afară pe fereastra deschisă. Venirea lui are o semnificație precisă, vizibilă în atenția cu care se uită la mine și în rezerva comportării. Se hotărăște să plece după un timp deajuns de lung. Eu dorm adînc și nu-l văd deloc.

Să dorm, în somn, pe stradă, primind în ochii deschiși în cap ca niște vizoare într-o cască medievală casele mișcate de pașii mei, bărbații depășiți, femeile cîntărite, automobilele, semnele de circulație, ghiața vrăjită a vitrinelor, parcurile pe care soarele le prăfuiește cu aur, statuile pe care se așează vara, tot orașul care se întoarce în jurul meu ca un ceas în jurul timpului. Să dorm în autobuz, agățat de mîini și de picioare, la cinematograf, la frizerul cu care mă cert de fiecare dată, în acest taxi care mă repede acum spre logodnica mea, să dorm în jurul rochiei logodnicei mele, cu ochii deschiși mereu, deschiși incontestabil, deschiși ca nasturii acestei rochii. Să dorm jucînd basket azi cu foștii colegi de liceu (dumnezeule, ce usor se uită orice, ne căznim în jurul mingii ca niște adormiți). Să dorm cu frică în marele cuadrimotor care trece granitele țării, primind tot cerul în piept, violet pe margini, roz de alb la mijloc, cîmpuri de ceață, căpițe de nori. Să dorm gîndind, aici, singur, în odaie, într-o clipă grea din viața mea, cu corpul rigid, suferind tare, crucificat pe pat. Să dorm, să dorm, repede, oriunde, aici, unde mi-e patul, unde mi-e perna, unde mi-e capul, somnul soseste ca un cer orbitor, inima se întunecă în sine, cine să-mi trezească visul din somn și somnul din vis? Să mă scufund prin acești ochi, prin aceste buze, prin acest trup înlănțuit. Dar chiar dacă soarele n-ar mai răsări, chiar dacă el ar veni pe altă cale, știuțhică și nouă, odată cu ziua de mîine mă voi strecura, voi pîndi, voi calcula și ochi, îmi voi sări în circă, voi cădea asupra mea din nou, lovindu-mă tare de mine, mă voi trezi.

Aproape adorm la o petrecere plicticoasă și de aceea mă așez lîngă un prieten filozof. E viața somn? Întrebarea nu e nouă. E oare lumea întreagă din jur numai visată de mine, visată atît de perfid și de convingător încît să-mi așez visul și în alți oameni, opuși mie? Nici asta nu-i o întrebare nouă. Dar dacă e așa sau altfel, nu-mi răspunde. Mă întreabă însă dacă nu mi-a dat prin cap vreo altă idee, ceva original, somnul și visul, iată mari subiecte de meditație, zice el. Nu. Regret sincer că nu-l pot ajuta și adorm pe un divan lîngă el, în inima jazzului, tortului, șampaniei și dulcii uitări.

Azi am să dorm un somn de zile mari, mi-e poftă de un mare somn, așa cum îți e poftă uneori de cine știe ce. Vacanță, dorm afară pe terasă, marea se agită jos. Mă las învelit de stele, multe, mari, albe, înfricoșătoare, tremur să nu cad în ele, devin altul. Dacă am să am o insomnie? Dar nu. Cum adorm însă, toate vîrfurile de lănci și spade, toate stelele îndreptate vindicativ spre mine încep o goană prin spațiu. Universul nemărginit și veșnic se strînge din toate părțile spre mine, cu uciqător zgomot de apocalipsă, vine teribil, dar toată viteza lui nu ajunge ca să mă sfîrșesc mai repede, să nu mai lesn atît de groaznic de frică. Sînt doar la mijloc distanțe astronomice, și iată că toate au ajuns, mă apasă și împing de pretutindeni, infinitul deschiderii s-a transformat în infinitul închiderii, vîrfurile ascuțite intră toate în mine, sînt perforat de stele, lumina și tunetul se pierd în mine, ciulesc urechea, ascult, din mine nu se mai aude, nu se mai vede nimic. Am rămas singur. Sînt plin, sînt gol? Cum singur? Tot împrejurul meu s-a înghițit în mine, în jur nu mai e nimic, nu mă pot delimita, nu mai mă știu, nu mai am dimensiuni, după ce să mă cunosc? Mă topesc, unde, cum, pentru ce, pace, nimic.

Mă căsătoresc, învingînd surpriza prietenilor. Foarte drept în fața ofițerului stării civile, simțind în spate familia mea și a ei, solidarizate de eveniment. Mergem la gară chiuind în mai multe mașini, băieții umplu compartimentul cu flori, trenul se mișcă de lîngă fețele, hainele, cravatele lor care străluces pe peron. Orașul luminînd și vorbind, zvîrcolindu-se și gemînd, ferestre galbene ieșind tot mai înalte deasupra trenului, tăiate de undeva și lipite în cer. Trenul trece prin valurile orașului, iese din ele, închizînd în perdelele lui oameni închiși în cravate, rochii și haine, intră în țara neagră de somn și de ceața de toamnă. Frunzele care pică în București în paharele de bere ale băieților, tăcuți în hainele lor bune într-o grădină, cad și în părul nevestei mele prin fereastra deschisă și ea nu simte frigul pentrucă trupul meu e cald și brun de soarele verii. Adoarme cu ochii plini de lacrimi virginale și afară brazii nemișcați și negri ating cu vîrfurile stelele din cer.

Deschid larg ferestrele și stau în fața lor gol, scoțînd aburi pe nări în aerul rece, apoi mă mișc prin cameră, tăind aerul cu brațele depărtate de corp, cu mîinile întinse, una cu verigheță, cealaltă goală ca și corpul meu. Nevasta mea doarme frumos, aerul tare și vegetația alpină intră în cameră, mă uit la cele din jur, brazii nemișcați, munții ghemuiți în noapte, și aproape nu-mi vine să le cred. Mă culc lîngă nevasta mea, ea tremură prin somn simțindu-mi apropierea, iar eu tremur de tremurul ei ca adineauri împreună. Adorm și imediat patul piere sub mine, mobila se topește în jur, un pustiu se întinde în toate părțile cît văd cu ochii, mă regăsesc în el singur, culcat pe nisip. În jur, pe o arie de cîțiva kilometri pătrați poate, împrăștiate la o mare distanță unele de altele, niște obiecte negre, ca niște pietre de mormînt căzute într-un cimitir mahomedan scufundat de timp. Curge o lumină albastră și palidă. Mă scol cu mare dificultate, fac cîțiva pași penibil de anevoioși printre obiectele din jur. Atunci ele încep să prindă viață, se ridică una cîte una, se apropie, sînt femei! Niște femei îmbrăcate diferit dar cu chipuri absolut identice, care întind brațele spre mine, cu palmele întoarse și desfăcute, cu o mască rugătoare și plină de tentație în același timp, se apropie tot mai mult, mă înghesuie, îmi iau aerul, mă strivesc cu corpurile lor. Mă întorc, lovesc pe una, apoi pe alte cîteva (e ca și cum aș lovi-o pe aceeași, multiplicată de nenumărate ori), o rup la fugă și ele toate o rup la fugă după mine. Fug pe nisipul de un albastru palid, ah, ce greu e să fugi pe nisip!

Bang! Un zgomot asurzitor. Mă uit peste umăr și aproape leșin de spaimă. Toate femeile s-au prefăcut într-una singură, imensă, care fuge după mine pe nisip. Încep să fug iute ca vîntul, dar ce contează pașii mei pe lîngă compasul ei gigantic! Ajung deodată la marginea pămîntului, la marginea cerului, cerul se unește cu pămîntul ca tavanul unei mansarde care coboară pînă se închele cu podeaua. Intru în spațiul care se îngustează tot mai mult, apoi mă lovesc rău cu capul de marginea tare a cerului. Străpung cerul și cad în lumea albastră, de unde vine lumina. Galopez printre nori, înfundîndu-mă pînă la genunchi în zăpada lor albastră.

Bum! Femeia a găurit și ea cerul. E pe urma mea, mă ajunge cu deschiderea ei uriașă. Fie. Epuizat, mă prăbușesc cu fața în sus pe un nor și ea trece peste mine, terciuindu-mă cu picioarele grele, iar de sub fusteie ei iese o răsuflare de ghiață, ca de sub cupolele unei catedrale. Trece peste mine, se întoarce, mă apucă de un picior, mă învîrtește, mă azvîrle cu forță, și eu mă duc învîrtindu-mă prin aerul sufocător, mă duc înspăimîntător, mult, departe, și sparg cu fruntea dimineața care intră pe fereastră.

Soma, solidaritate cu toți cei care dorm pe lume, în clipa asta și oricînd altădată în viitor sau trecut. Noi simțim marea armată. Îndoi brațul peste cap, înapoi, și strivesc țigara în scrumieră, fără să mă uit, între cafeaua rece și radioul cu ora exactă și ultimile știri. Ating cu gura somnul nevestei mele, oftez, întorc ochii de la ea, de-a lungul pereților, peste culori și obiecte, în căutarea unei ieșiri. Dar în somn nimic pe lume nu e destul de stins pentru mine, gîndurile mi se duc peste tot chiar dacă pașii nu le pot urma. Printre toți zeii care-mi intră în casă, Afrodita vine triumfătoare, de aur, purtată pe aripi de vulturi supuși. Nu știu dacă e văd numai eu. Din discreție, eu și nevasta mea nu vorbim despre asta, și deodată eu sar din pat și plec în somn, escaladez plin de forță zidurile și mă pierd singur printre copaci.

Mult timp revăd, singur de-a lungul plimbărilor melancolice, tot ce s-a întîmplat, tot ce nu s-a întîmplat, tot ce ar fi putut să se întîmple în somnul tot mai mare care mă cuprinde. Un somn greu de descris, nici împăcat nici trist, somn, pur și simplu somn, cum ai spune „nimic, pur și simplu nimic".

Timpul, care mă pîndește ascuns peste tot, sare asupra mea și mă prinde, înlănțuindu-mi cu ore zbaterea captivă. Căci toate în jur sînt timp, chiar un obiect nu reprezintă decît timpul în care el se degradează. Trecutul rămîne singur, neschimbat, la fel de scurt, ca o cameră mică și fără ieșiri, de care eu mă depărtez tot mai mult, mergînd pe un drum oarecare, fără să-l văd, cu gîndul mereu în urmă, la același interior neschimbat și din ce în ce mai depărtat. Trecutul s-a terminat, el nu mai revine, el nu mai crește, el este și rămîne cît este. Mă aflu în prezent, un prezent în desfășurare, ce-i drept, un prezent care poate dura multi ani, un prezent de perpetuă rememorare. Dar în rezumat aceeași atmosferă, aceeași dispoziție, creînd senzatie retrăirii aceleiasi vieți, lungă, sigură, disciplinată, plicticoasă, tristă. Azi am muncit mult, sînt obosit, mă culc în pat si stau fără să mai citesc, sînt atît de obisnuit să mă culc, atît de obisnuit să adorm, să dorm, as putea spune că somnul mi-e prima natură, iarăsi patul cu scîrțîitul lui (îmi promit să-l ung de ani de zile), iar pernele, cearceafurile, plapuma, transpiratia ațtului și fruntii în somn, unde am mai întîlnit, unde am mai văzut, unde am mai citit, cine mi-a vorbit deseori despre toate astea?

Cobor pe furiș din pat, intru singur printre copacii pădurilor, peste ape, printre somnul fiarelor, peste cîmpii bete de întinderea lor, de propria lor nesfîrșire. Pe măsură ce fug însă, pașii încep să șovăie, speranțele se umplu de îndoieli. Sub bolțile de ploaie ale pădurilor, printre copacii de piatră, merg ca într-o carte cu vrăji, trec piraiele pe bolovani care sclipesc albi ca niște oase, peste teancuri de frunze care scîrțîie sub pași, peste drumuri și întretăieri, departe. Brusc tresar și mă speriu tare, cît de adînc m-am întors, pe unde s-o iau, cît mai repede, nebăgat în seamă, înapoi? Prea tîrziu, orașul iese din timp, cețos, fantomatic, intru pe străzile lui, dinainte învins. Prin pacea de moarte, poate de data asta, poate în sfîrșit, să revăd, să resimt, să înțeleg.

Zadarnic. Casa trecutului, stinsă, neschimbată cu nimic. Intru, reîncerc, în lumina rece a memoriei. Dar nu s-a întîmplat nimic nou în acest trecut. Decît că, de fiecare dată, el apare și mai mic, și mai șters, și mai scurt, mergînd fără îndoială spre dispariția desăvîrșită.

Mă uit cu instrumente tot mai perfecționate în trecutul meu care dispare. Îmi încordez ochiul pînă la durere, arunc un instrument, caut altul mai puternic, încep o cursă între creșterea lentilelor și topirea amintirilor, terorizat de gîndul că odată nu voi mai avea nimic de cercetat, că va trebui poate să invent.

Nevasta mea doarme în plină sănătate, neatinsă de timp.

Dorm în fiecare noapte, ajung tot mai rar pe acel platou larg și netezit de ploaie, la marginea căruia orașul se reclădește din destinul meu consumat. De la o vreme mă opresc la poalele dealului, dincolo de care se ascunde, într-o pace de moarte, orașul în care se ascunde casa trecutului. Măsor cu ochii panta, apoi mă întorc, fluierînd fără scop un cîntec,

Continuare în pag. 7

LUCIAN BURERIU

Tăcerea

Nu pleacă niciînd pasiunile din noi.
Nu ne putem hrăni din nobilul cîntec al harpei
Fără să ascundem liniștitul iad al sufletului.
El ne trimite, dacă iubim, amintiri confuze,
Străzi ale copilăriei, probabil niciînd văzute,
Apoi sîngele unor străbuni, amestecat dureros,
Determină acele neliniștite lumini și umbre,
Involuntare scrîșniri din dinți.
Apoi deodată îmi avînt eolianul trup gol
Prin torfota luminii și-i un stadion planeta
Și-alerg pe un fundal ritmic de Bruckner,
Împinqînd la sosire de brațul tău subțire
Și-nvăluit în prelung blondul păr, ca-ntr-o sărbătoare solemnă,
Rămînem în amurg, după plecarea spectatorilor.
Atunci regăsim tăcerea ; e poate daru' sînilor tăi,
Tăcerea care și-a muzicii este, tăcerea albă
Prin care poate iarna e ea însăși,
Tăcerea eliberată de strigătele gîtuite ale gîndurilor,
Ale neumblatelor străzi tipărite totuși în noi
Tot restul vieții e-n conul de umbră
Al nemaipomenitului astru
Căruia nu-i trebuie altceva nimic decît iubirea.

BUJOR VOINEA

Umbre de treceri

E-o vreme albă pe frig
De cînd te-ndepărtezi
Într-o subțire stringere
De izvoare.
Duhul moare pe pietrele
Catedralelor păienjenite
Și doar oceanul ochiului tău
Scaldă însoritele linii pierdute.
Acolo derulează vîntul
Umbrele înverzite de ceață
Cînd mai apar pline de semințe
În urechi, în buzunare
Sfintele pămînturi ale cetății.
Urcă, urcă prin fiorul meu galben
Prin plinsul meu eliberat
Către mormîntul de unde se trage
Reînvierea.
Reînviere, reînviere
Mugure moale plin de zăpezi
Strigă sulițe din globul de aur
Deschis pe linia ultimă
A neajungerii noastre.
Uite cum se naște un miel
Tremurînd pe aburii genunchilor
Ca patru raze de soare
Strecurate prin aureolele
A patru sfinți.
Intrăm noi rostogolindu-ne
Uriași bulgări de teamă
În această împărăție a sărbătorilor
Zimbind neîncrezători
Ultimului apus ce ne lungește
Umbrele mirărilor pînă departe.

ILIE TĂNASE

✠

soarele ametise pe acoperișuri
dragostea se făcuse portocalie
departe ia-ți ochii coboară-i în jurul sinilor
să fim siguri și era cald
atît de cald încît îți număram buzele
iar acoperișurile se sufocau de rușine
eram fericit evident și tu erai fericită
și locuiam împreună interiorul acesta lichid

✠

în cîmpie, cîmpia prelungă un ou era un oraș
cît rideam îndelung alergam și țipam
un oraș o mulțime de ouă, portocale sortam istovit
o cîmpie cu nimeni, oul acesta e opera noastră desigur
părinții lui vii doamne încă nu ne-am născut
în cîmpia, cîmpie un ou, un oraș ultimul ou
o mulțime de ouă continuă tu despărțirea
iar eu deschid în sfîrșit la pagina despre ouă.

NICOLAE VOICU

Procesiune

De morți, niciunei nopți
nu îi e aminte. Ei mor
pradă ierbii nepăsătoare.
Mormintele, admise cîntece strivite,
cată spre cer un cimitir fără hotare.

Sub poezii nu mai e nimeni :
nici vreme, nici început.
Apoi, pe malul Riului, pe-o lacrimă de ciută,
pădurile ucise. O, basmu-a murit.
Haos n-a mai crescut.
Mihnirile mor roșii pe lacrima căzută.

Însingurate-n somn, parcă-ar muri,
parcă-ar zbura,
expresiile morții. Dar, dedesubtul legii,
mișcarea doarme frîntă.
Doar steagul urii sfinte va însoți pribegii.

GHEORGHE PARJA

Vis

În somnul nopții
Cocoșul visează la vulpi
Cu-n strigăt ce zgîndăre noaptea.
Ciinii din satul blestemat
Visează lupii
Venind din patru puncte cardinale
Păsările din rîpile somnului
Văd uliu spînzurat de cer
Cu tunie din penele lor
Omul caută în umbrele nopții
Asemănarea
Despărțită de el
Prin axa de simetrie.

MEȘTERUL TIPOGRAF

— „Condeiul trebuie să fie pentru un scriitor o prelungire a minții, a inimii și sensibilității lui, după cum între el și litera tipărită distanța nu trebuie să fie mai mare ca de la ochi la carte... Între el și tipograf există o legătură adîncă, deși cunoașterea se petrece în anonimat... Aș cere tinerilor scriitori măcar o ucenicie de cîteva săptămîni la coada mașinii de tipar, în mirosul proaspăt al cernelurilor și în vuietul roților și al motoarelor, în tovărășia prietenilor lor necunoscuți, tipografii"...

Vorbele lui Arghezi vin dintr-o experiență verificată de el însuși și după o lungă viață literar-tipografică, împărțită egal, ca sentiment și meșteșug, între condei și vingalac.

Dragostea de tipar Arghezi a avut-o din tinerețe, din timpul călugăriei cînd, răscolind vechi vrafuri de cărți și biblioteci mînăstirești, a descoperit pagini tipărite cu teascul de lemn, de o neîntrecută frumusețe.

Scoțind Linia Dreaptă în 1904, diaconul Iosif Teodorescu devenea scriitorul și tipograful Arghezi, scriind, machetînd, indicînd litera și formatul paginei, urmărind pe furii șpalturile. Demetrius, asociat de Arghezi la conducerea revistei, urmărea execuția în tipografie întrucît Arghezi călugăr fiind, nu avea dreptul să se amestece public în asemenea treburi.

La Cronica, *Arghezi a colaborat direct cu tipografia, ca și în perioada cînd a condus ziarul* Națiunea *ori publicația „Figuri contemporane" în două limbi, concentrîndu-se mult pe problemele muncii de atelier în timpul apariției cotidianului și săptămînalului său* Bilete de papagal, *fiind chiar director al tipografiei „Cartea Medicală".*

Organizînd casa și gospodăria din Mărțișor, el a început cam de prin 1935 să se preocupe de amenajarea unui atelier personal de tipografie, dublat de o editură proprie în care voia să tipărească scrierile lui și ale altor scriitori trași pe sfoară și văduviți de drepturile lor legale de către editurile din acea perioadă.

În luna octombrie 1941 Arghezi obține așa numita „Carte de Meșter — Nr. 382—10.828 pentru meseria Tipograf Culegător, pe baza examenului depus la 26 septembrie 1941" din partea Camerei de Muncă din București. Tot o dată i s-a eliberat și „Brevetul de Meserie" în baza căruia putea să deschidă legal un atelier. La 5 Septembrie 1947, după ce adunase și refăcuse o serie de vechi mașini de tipar, înscrie „Firma socială" Potigraful Mărțișor-Tudor Arghezi în calitate de „Meseriaș și Scriitor" specialitatea „Tipografie-editură a scrierilor proprii" în cadrul Direcției Controlului Economic din Ministerul Industriei și Comerțului.

Unica tipăritură lucrată în atelierul din Mărțișor a fost o cărticică, Drumul cu povești *(1947) prim volum dintr-o serie proiectată pentru copii. Întrucît nu se putea procura literă egală în acel timp, Arghezi a solicitat executarea plumbului la tipografia lui Torouțiu, imprimarea făcîndu-se pe o mașină tip Tighel, coperta în carton fiind trasă la alta mai mică tip Boston, bineînțeles în Mărțișor.*

Problema hîrtiei era de nerezolvat. Un mare admirator al literaturii lui Arghezi, un om de fină spiritualitate, cu o funcție de conducere în acea perioadă în județul Prahova, și devenit unul dintre marii prieteni de mai tîrziu, invitîndu-l la o conferință ținută la Ploiești, i-a facilitat obținerea unei cantități suficiente de hîrtie pentru prima tăpărire. Grație acestui ajutor, urmat peste un oarecare timp și de altele de natură gospodărească menite să îndulcească o perioadă dificilă de viață a familiei în Mărțișor, s-au putut realiza, măcar în parte, năzuințele literar-tipografice ale lui Arghezi, consemnînd astfel un moment deosebit în istoria literară contemporană.

Lucrătorul tipograf, ajutor al Meșterului, eram eu, cu Carte de Lucrător în regulă, urmînd să înfăptuim împreună un vis: tipărirea ziua a ceea ce tata ar fi scris noaptea... Planurile erau mari și perspectivele la fel. Ar fi urmat să las studiile la Universitate și așa întrerupte de evenimentele care ne priveau, pentru consacrarea totală în jurul acestei tipărnițe adaptate la nevoile și posibilitățile noastre.

Un sprijin tehnic și practic l-a oferit Potigrafului nostru inginerul Zaharia Constantinescu, directorul, mi se pare, al tipografiei C.F.R. unde mi-am făcut o oarecare ucenicie. El m-a inițiat în cerneluri și procedee tipografice moderne, după cum bătrînul meșter Seghers mi-a fost dascăl de tipar și subtilități tehnice ale splendidei meserii de tipograf.

Se înfiripase în jurul Mărțișorului un fel de grup de asistență tehnică-organizatorică-artistică, alăturat din pasiune entuziasmului tipografic al lui Arghezi și care, dacă ideea s-ar fi realizat deplin, ar fi putut da naștere unei originale colectivități raportate la celălalt vis, al unui cătun de artiști și cărturari în partea locului. Era intenția de refacere a unei grupări de artă și literatură din care nu ar fi lipsit Cocea, Galaction, Sirato, Ressu, Aderca... Războiul, urmările lui, plecarea din viață a cîte unuia dintre ei, însă nu a permis, ca și „Potigrafiei", împlinirea totală a unui țel.

Baruțu T. ARGHEZI

Biografii lirice

ALFA

Volumul „Alfa" este o selecție a activității poetice a lui Nichita Stănescu pe un interval parcurs într-o constantă urcare.

Vom încerca, făcînd abstracție de ceea ce poetul a lăsat de o parte să surprindem cîteva coordonate definitorii ale artei poetice și corelat cu ea, ale zonelor spirituale, ale atmosferei sufletești și a ideilor unei conștiințe artistice capabilă de mari drame ale cunoașterii.

Volumul „Dreptul la timp" este încadrat de două poeme ample, „Enghidu" și „Îndoirea luminii". El înseamnă trecerea la conștiința devenirii marcată mai accentuat și totodată, paralel cu ea la o poezie de idei, în sensul că ceea ce se vizează acum este efectul născut de prezența ideii, generat de ea. În acest sens trebuie de altfel înțeleasă totdeauna poezia de idei, căci dacă ea ar viza pentru a exprima numai ideea, ar deveni știință sau filosofie.

Poemul „Enghidu" marchează intrarea, integrarea în timpul cosmic prin moarte, omul fiind văzut ca un drum necontenit spre moarte ca un „sein zum Tode" cum spune Heidegger, a cărui orice încercare de ancorare în fluviul acestuia este dureroasă și inutilă.

Prietenia, ca potențialitate a identificării nu se poate actualiza în ființa substanțială, ci numai în cea esențială și aceasta nu este de ajuns pentru identitatea reală.

Omul, ca fiind o unicitate substanțială, nu și esențială, este o singurătate în timp și are deci un destin pe care trebuie să-l accepte și să-l ducă singur, afirmă Nichita Stănescu și regret lipsa de spațiu pentru a cita versurile ce conțin aceste idei.

În fața acestui destin, două ființe umane aspirînd la identitate și aceasta refuzîndu-li-se, este posibilă numai confruntarea, alăturarea, adică conștiința sensului unic al destinelor individuale, adică prietenia.

Poemul are un ritm amplu, majestuos, de litanie, un ritm cosmic și greu, fără accelerări, cu măsuri egale ale versului, suprapunîndu-se ritmului timpului, care în adîncuri nu mai curge, încetinind, și devenind în Absolut un etern prezent.

„Îndoirea luminii" surprinde un alt aspect al eșecului împotrivirii în fața timpului — acel al memoriei. Simbolul „îndoirii luminii" se poate traduce printr-o tentație a imposibilului în general și prin neizbutirea spiritului de a actualiza trecutul, de a-l readuce sub forma actului, a-l substanțializa. Efortul mnemonic apare inutil căci în ultimă instanță el face imposibilă trăirea în prezent, care este de fapt singura șansă de a participa la viața universului în substanță, prin actele noastre. Tentativa ciclului celor „11 elegii" este de a transforma în poezie cîteva din ipostazele relației dintre Unu și Multiplu. Să nu se înțeleagă că aceasta a fost preconcepția, adică ideea rece de la care s-a pornit pentru a construi. Dimpotrivă, aceste ipostaze au fost trăite și au însemnat o intensă dramă, de care poetul s-a eliberat construind ciclul.

Cînd vorbim de construcție vorbim și de logică și ne vom opri puțin asupra modalității arhitectonice și a mijloacelor folosite.

Simbolurile, în cazul poeziei ce are ca obiect trăirea unor idei foarte generale, nu pot decît să rămînă în ambiguu sau să devină atît de independente de ideea respectivă, încît se autonomizează și nu se pot încadra unui întreg. Să exemplificăm tocmai pe una din piesele ciclului și anume „A șasea elegie". Ruptă de elegiile a patra, a cincea și a șaptea, aceasta a șasea elegie nu mai comunică nici un sens perceptibil, te lasă perplex datorită tocmai faptului că este simbolul unei idei foarte generale: „Stau, / și iemnele, cele două, / și-arată / coastele-albite de ploaia mărunță. Stau între două schelete de cal / și nu pot să aleg pe niciunul, stau / și plouă mărunt, topind pămîntul / sub oasele albe, și nu pot să aleg. / Stau între două gropi / și plouă mărunt / și apa roade pămîntul cu dinți de șobolan înfometat / Stau cu o lopată în mînă, între două gropi, / și nu pot, în ploaia mărunță, / să aleg prima pe care o voi astupa-o / cu pămîntul mușcat de ploaia mărunță."

Neraportînd-o la elegiile anterior amintite, nu putem particulariza simbolul și elegia ar rămîne în abstract. Pentru a nu se întîmpla aceasta, Nichita Stănescu folosește un procedeu artistic subtil și anume, realizează legătura logică printr-un motto (în cazul elegiei a șasea aceasta este „Afazie") extrapolînd-o astfel și lăsînd fantezia să lucreze neîncătușată.

Fac excepție doar „Elegia a opta hiperboreeana" și „Elegia ochiului, a noua", care însă includ cheia (motto în cazul celorlalte) în titlu, dar sînt și mai bine constituite poetic, mai ales a opta. Procedeul are însă și pericolul de a trimite foarte în abstract unitatea întregului. „Elegia întîia" (închinată lui Dedal, întemeietorul vestitului neam de artiști al dedalizilor) este elegia universului autonom, atemporal, nesupus devenirii al operei de artă, în care numai artistul are pe deplin acces, dar de fapt al cărui revers este neantul. Neîncetat, în acest ciclu, ideile lui Nichita Stănescu vor înainta dialectic pe linia pe care vor încerca neîncetat s-o fixeze mental, fără a reuși, dintre un contrar și opusul său, încheind prin a accepta paradoxul, adică coexistența Unului și Multiplului, totodată dependentă și autonomă unul față de altul. Grupul deja amintit al elegiilor a patra, a cincea, a șasea și a șaptea exprimă relația Unu-Multiplu în ipostaza spirit-corp. Elegia a patra reprezintă starea de tensiune: „Învers în afară. / Eul Meu s-a retras în mine / și propriul meu trup mă / mă mai înțelege / și propriul meu trup mă urăște, / ca să poată exista mai departe / mă urăște".

Dar elegia a opta, hiperboreeana este prima incursiune în zona spirituală adîncă, a Unului, în „zona mortală a mai marilor munți" (de reținut permanenta reverberație afectivă a ideii, care tocmai ea dă o frumusețe polar-astrală acestei elegii) Acum apare și primul paradox sfîșietor: zborul, cursa este oprită, intră aici în echilibru dinamic, dar însuși acest echilibru dinamic (ideal de zbor cum îl numește poetul) este o rezultantă a mișcării ideilor în plan esențial (sensibilizate de poet prin păsări) și a materiei în plan substanțial, fără ca prin aceasta echilibrul, staticul Unul să nu fie diferit de mișcare. S-a ajuns la această zonă mortală pentru logica discursivă, rezervată numai prin cea dialectică în sensul lui Platon și Hegel, unde conceptele logicii discursive sînt numite disprețuitor simple „reprezentări generale", iar conceptul adevărat, dialectic este înțeles tocmai ca această sinteză de contrarii, și pe care-i cunoaște numai Rațiunea.

De aceea, „Omul fantă", inclusă în rîndul elegiilor, propune ca ideal de om, tocmai un om hegelian, dialectic în logică, și în fond, protestant în etică, adică un om pentru care spiritul și materia trăiesc în sinteză și armonie, un om care poate aspira la fericire cu speranța că o va dobîndi aici.

Elegiile a zecea și a unsprezecea, fundamentale, sînt tocmai elegiile îndoielii statorniciei sintezei contrariilor. Ar fi necesar să existe organe de simț pentru oricare obiect cunoscut, într-atît identificarea prin cunoaștere cu obiectul cunoscut se cere substanțializată, totală: „Organul numit iarbă mi-a fost păscut de cai, / organul numit tată mi-a fost înjunghiat / de fulgerul toreador și zigurat / pe care tu arenă-l ai"...

Neputința unei asemenea profunzimi dintre abstract și concret este născătoare de elegie: „Sînt bolnav nu de moarte / ci de ferestre sparte, / de numărul unu sînt bolnav, / că nu se mai poate împarte / la două ființe, la două sprîncene, / la două urechi, la două călcîie / la două picioare în alergare / nepatrunzînd să rămîie". Înțelepciunea și resemnarea dramelor cunoașterii este aceea de a te ști sămînța totului, a te ști capetul să cunoști și să stăpînești potențialul universal, identificîndu-te cu el, dar rămînînd tu însuți. Aceasta este rezolvarea pe care o aduce „A unsprezecea elegie": „Dar mai înainte de toate, / noi sîntem semințele și ne prevăzîm / din noi înșine să ne azvîrlim în altceva / cu mult mai înalt, în altceva / care poartă numele primăverii... / A fi sămînță / și a te sprijini / de propriul tău pămînt".

Sergiu SĂLĂGEAN

PARADISIACUL TRAGIC

Cumplit este orice înger.
Rainer Maria Rilke.

O discuție despre poezie și implicit despre artă, tinzînd să mărească nu să reducă raza de inefabil proprie creației, în cadrul scriitorilor tineri, deci la începutul unei opere și nu la sfîrșitul ei, își dovedește caracterul fructuos încercînd nu să consemne, ci să anticipe. Există în spiritualitatea scriitorului modern tentația convertirii creației în acțiune, prin explicitare teoretică, și de la Homer, unde arta poetică este cuprinsă în însuși textul literar, pînă la Breton care-și redimensionează opera, poate chiar depășind-o, manifestul său dorindu-se un îndreptar complet al existenței, s-a parcurs o distanță uriașă. Cînd, în ciuda părerilor aparent contradictorii, mai mult întregindu-se însă, puncte de vedere esențiale, susținute în subteran de autentice valori scriitoricești, își suprapun relieful, se ivește necesitatea constituirii unei școli literare, expresie, concentrată, cu mari șanse de supraviețuire în timp, a unei modalități artistice care se gîndește pe sine mai riguros, mai exact. Se știe cît de importantă este apariția unor scriitori talentați în bloc. Fenomenul printr-o conjurație fericită de întîmplări, încearcă să se repete, la alte dimensiuni, și astăzi. Trebuie să descoperim, aș îndrăzni să spun, nu atît valoarea fiecărui scriitor tînăr în parte, cît platforma care-i unifică pe cei mai buni dintre ei, dacă nu în fapt încă, deocamdată doar în intenție.

Ne rupem de trecut numai în măsura în care îl înțelegem mai bine. Îl stimăm cu adevărat numai în măsura în care încercăm să-i adăugăm date noi. Marea poezie românească și-a consolidat constelația și pare zadarnică orice depășire de orizont. N-aș vrea să intru în amănunte pe această temă, poate nici nu-i locul aici, poate mă și întrece prin gravitate. Vreau numai să fac o remarcă generală, subiectivă, la care mă simt implicat să sugerez un răspuns. Există o zonă a marilor altitudini, acea ultimă Thule aflată mereu dincolo de puterea noastră percutivă, și poezia se definește față de ea în primul rînd, este proprietatea ei definitivă și iluzorie, chemată în fiecare clipă s-o încorporeze-n cuvînt. Aceasta este zona paradisiacului tragic. Ea se asociază marilor arderi, aripilor, ființelor abstracte țîșnite din oprirea bruscă a speciilor. Spre deosebire de infern, unde speranța subîntinde orice durere, sau de purgatoriu, spațiu neformat, neutru, paradisul este o limită sieși suficientă, sustras evoluției de timp, conținînd în staticul său infinit drama în stare pură. Unde este mișcare poate fi și alegere, paradisul se sustrage însă opțiunii, el este interiorul măcinat de propria sa perfecțiune. Marii noștri poeți au trăit paradisiacul tragic la nivelul porților sale magice, le-a fost frică de centrul lui exploziv, în viziunea lor el se transformă treptat, confundîndu-se pînă la urmă cu liniștea, cu odihna și împăcarea de sine. Bacovia îl ignoră în întregime, suportîndu-i răsturnarea de forțe, de unde senzația stranie a versurilor sale parcă lipite de-a dreptul pe însăși legea gravitației. Blaga conciliază cu el, îl descoperă printr-un dublu și paradoxal transfer, la confluența dintre materie și spirit, dintre contigent și transcendent,absolvîndu-se de nelimițe prin înlocuirea de termeni. Barbu se încifrează tainic, opunîndu-i-se și el, la polul opus al experienței bacoviene, suveran absolut al increatului astral. Cea mai nobilă eludare a paradisiacului tragic rămîne însă tot apanajul lui Eminescu. El și-a plimbat adeseori mîna pe hărțile primitive ale paradisiacului tragic, angoasat prin respingere, prin însăși neputința acceptării. Cine-și apropie celebrul „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată", înțelegîndu-l în toate vastele lui implicații, i se permite totul în poezie.

În privința a ceea ce am denumit paradisiacul tragic, ar fi important de știut în ce măsură corespunde el unor mai vechi căutări, în ce măsură a fost el asimilat din literaturi străine, în ce măsură corespunde el specificului național, cum se înfățișează, care sînt caracteristicile lui cucerite de cea mai tînără încercare de poezie, ultima dintre aceste probleme întrînd de fapt în vederile articolului de față. Dacă prin Arghezi, Bacovia, Blaga și Barbu poezia eminesciană s-a diversificat sub una sau alta din tendințele ei, o reîntoarcere la Eminescu, astăzi, presupune valorificarea unor tărîmuri mai puțin frecventate, specifice mai ales postumelor, unde liniile paradisiacului tragic se recunosc mai ușor. Trebuie să ne reclamăm sorgintea mai mult din **Povestea magului călător în stele** decît din **Luceafărul,** oricîte riscuri ar presupune acest gest, nefiind vorba de îndrăzneală, ci mai degrabă de o afinitate consubstanțială. Este cunoscută influența masivă a poeziei germane, recepționată de toți marii noștri creatori. Mai mult chiar decît de o influență putem vorbi de o corespondență, de o asemănare structurală. Revelația lui Rilke, pentru care paradisiacul tragic este condiția majoră a existenței, se dovedește de o mare fecunditate. Arta lui constituie unul din cele mai solide puncte de sprijin în cucerirea noilor tărîmuri poetice. Recunoaștem paradisiacul tragic, la modul incipient, și în străvechea baladă a **Mioriței,** unde viteza de propagare a morții este atît de copleșitoare încît celebrarea ei devine posibilă numai la dimensiunea extraterestrului, singurul în stare, prin masivitate naturală, să-i egaleze sborul. În sfîrșit, care sînt caracteristicile paradisiacului tragic, ce aduce el nou sau aprofundează, într-un cuvînt, care particularități ale creației i se potrivesc cel mai bine? Le consemn pe cele care mi se par mie mai proprii, mai adevărate: visul, gîndul și viziunea. Estetic vorbind, visul este un punct de vedere mai larg asupra lumii, gîndul — unica lui șansă de-a se putea înțelege, viziunea — un pact semnat cu sînge al acestei teribile coabitări. Nu somnul sau trezia sînt reperele între care se desfășoară visul, gîndul și viziunea, ele alcătuind prin natura lor interdependentă, prin reciprocitatea lor un tot unitar al cărui rezultat este paradisiacul tragic. Subliniem deci în fiecare dintre cele trei noțiuni ceea ce le infirmă accepția curentă, transformîndu-le, ridicîndu-le în sfera deplinei lor afirmări. Recunoaștem visului capacitatea de anulare a timpului, în succesiunea imaginilor pe care el le generează existența fiind absolvită de cronologie. Visul are puterea să transforme, fără efort și mirare, obiecte și animale în oameni, retrăind într-o secundă milenara evoluție de la anorganic la organic, de la regnul animal la cel uman. Atmosfera terifiantă din vis se datorează lipsei de timp, condiție primă și-a poeziei, tinzînd să îmbrățișeze visul pe toată întinderea lui. Dotat cu cea mai mare putere de adaptare, gîndul mîntuie cantitatea, contrăgînd spațiul și abstractizarea lui presupune emoție concentrată. Abstracțiunea este suferință. Gîndul, prin eliminări succesive, rămas singur cu sine, vrea să-și distrugă materia, oricît de suavă, care i-a dat naștere. Singularitatea gîndului pipăie tragicul în numele legii, dincolo de concretul întîmplător. El suferă pentru calitatea pe care să se formeze, mereu mai acută, mereu mai restrînsă, mai poruncitoare. Ușurința și vastitatea visului sînt de neconceput fără tristețea, fără limitarea inevitabilă a gîndului, visul însuși pare să-l înțeleagă cel mai bine, descoperindu-i-se lui în palide și repezi fulgerări. Trebuie să acceptăm viziunea, pendulînd între vis și gînd, drept libertate a posibilității, apogeu creator în cadrul căruia cuvîntul devine faptă accelerată. Indiferent pentru ce termen ar opta uneori, vis ori gînd, viziunea le acordă interes egal amîndorora, este stilpul mișcător al unei balanțe în echilibru mereu mai mare, aproape perfect.

Prin caracterul ei deschis, în perpetuă perfecționare, poezia paradisiac-tragică neagă obiectele, lumea tulbure a inconștientului, păstrîndu-le atributele esențializate. Ea traversează poezia gravitațională sau onirică, specii auxiliare, particulare, făcîndu-și din ele aripi mai apte pentru sborurile lungi. Tentativa ei, prin îmbogățirea fără false restricții, este de-a adăoga omului un nou și inefabil organ, sprijinindu-l în convorbirea lui amplă cu universul.

Grigore HAGIU

POSTA REDACȚIEI CRITICĂ

Nicușor P. Omediu — Reținem sugestia, nu și articolul, inconcludent. Cealaltă rugăminte pe care mi-o faceți, de a nu vă răspunde, vine oarecum în contradicție cu „principiile" acestei rubrici. Voi încerca să transmit articolul celui de al doilea destinatar.

A. Stănescu — Scrieți foarte frumos. Pretextul dv critic denotă și un anume exercițiu. El este, desigur, publicabil, de nu s-ar pune chestiunea temei, așa de departe de interesele revistei. Aștept însă altceva, poate mai întîi niște propuneri, ca să aleg ce ne convine și să vă comunic.

George Nițu — Cantacuzino — Articolul dv. despre **Radu Popescu și poezia ciudei** are defectul de a nu respecta nici ideea de la care pornește (datorată lui G. Călinescu) nici măcar titlul, așa de sugestiv Tocmai partea de demonstrație e insuficientă Cele cîteva citate din cronică și din comentatorii ei (cam amestecați, între noi fie vorba) ar fi venit în mintea oricui. Mă așteptam, după vehemența demnă de Radu Popescu a începutului, la o urmare mai personală.

Gh. Șt. Crăciun (Tohanu Vechi) — Vă cam plac cuvintele! De ce nu scrieți simplu ce gîndiți?

Ion Jercan — Articolul pe care-l comentați conține date utile și, în parte, inedite Ce ne facem însă cu comentariul, cam profesoral, cam pedant?

N. M.

Retrospective

MITROPOLITUL DOSOFTEI (I)

Temerarul gest de a scrie versuri în românește într-o vreme în care limba română pătrunsese în literatură numai prin proza istorică — vezi cronicarii —, este încă suficient pentru cinstirea evenimentului. Dacă la aceasta se adaugă un interes estetic, în afara festivității istorice cu atît mai bine. Și, în cazul lui Dosoftei, se adaugă un asemenea interes estetic. Nu mi se pare important cît și cum și-a extras mitropolitul tehnica poetică din psaltirea polonezului Kochanowski, ci, cît și cum a reușit Dosoftei să obțină poezie, independent de naivitatea rimelor de foarte multe ori asonante. Importantă este deci imaginea poetică la Dosoftei. Într-un final de ev mediu încărcat — aiurea dar și la noi — de contracții dureroase ale istoriei, traduse în anecdotici de fapte violente, final a cărui psihologie nu l-a cruțat nici pe Dosoftei (participă la luptele politice, este de două ori refugiat în Polonia și Rusia, arestat și întemnițat la mînăstirea Snagov, mort în exil), transpunerea în versuri a psaltirei, violență ca orice narațiune biblică, trebuia să producă imagini poetice violente, dure, satanice. Astfel, în ce are ea mai bun. Psaltirea lui Dosoftei anunță un poet pre-romantic *și un pictor ante-expresionist.*

La început declarația Domnului Dumnezeu, părintele lui Isus se aude liniștit, ca o confesie surdă: „Către mine Domnul zice / Fiul mieu ești din mătrice" pentru ca, mai încolo, nașterea să capete o aură naturalistă, treaptă primitivă a expresionismului. Tabloul este cumplit. Dumnezeu — echivoc involuntar — pare și făcător și moașă: „Tu ești, Doamne ce m-ai tras din maţe / Si maică-mia viu m-ai dat în brațe / La maică-mia la sîn mi-ai fost viață / Hrană și cu sațiu de dulceață / Dinu mătrice și din căldătoare / Și din fașe m-ai pus pre picioare / Și din zgăulu mamii, Doamne Sfinte / Tu mi-ești Dumnezău și-ți ado aminte".

Posibilitățile de pedepsire, mijloacele de pedepsire ale lui Dumnezeu și eventuala lor folosire evocă o Sodomă pedepsită și distrusă halucinant, peste forța citatului biblic propriu-zis (pe care-l alătur), solicitînd un coșmar de destrucție romantică: „Atunci Domnul a făcut să ploaie peste Sodoma și peste Gomora pucioasă și foc dela Domnul din cer" — Vechiul Testament. Facerea, 19/24 —și: „De tine pămîntulu tremură cu frică / Delurile, munții pieru ca o nemică / Ție toată lumia cu frici-ți slujiaște / Că de ta mînia fumulu se lățiaște / Fața ta cea sfîntă cu focu pistrează / Cărbuni de la tine s-aprind de dau rază / Scripiaște lumina suptu sfinte-ți picioare / Cu negura groasă de grea strălucoare / Și pre denainte-ți nourii fac cale / Cu ploae aprinsă cură ca o vale / Piatra cu părtecu cu foc împreună / Cu multă tărie Domnul din ceri tună".

Tot de natura culpei romantice, apriorice, mi se pare și stricarea omului: „De scăzură cei buni, răii se-nmulțiră / De stricară lumia și o împuțiră", și pamfletul împotriva ipocriților, consunînd minimal cu „vezi colo pe uricioiuea": „Răulu cine-mi voru, să nu zîmbască / Și cu ochii să nu măhăiască / Carii îmi grăiescu de pace-n față / Și de laturi îmi sînt cu greță / Căscind gura pînă la masiale / Asupra mea cu cuvinte riale". Sau, un portret asemănător „Li-s glătiajele uscate / De izbucnescu răutate / De graiuri necuvioase / Ca unu mormîntu plin de oase": Nu lipsește nici libertatea de a dialoga cu Dumnezeu, în rugăciuni mustrătoare, cu parfum de blasfemie discretă, specifică și ea romantismului pătimaș: „Ridică-te Doamne și Dumnăzău Sfinte / De-ți înalță mîna și-ți ado aminte" — amnezia Divinității este acuzată clar — și: „Pînă cînd, milostive ți-ascunzi sfînta față / De mine ticălosul cu destul greță" — a ascunde, verb de culpă, desigur. Un fel de „Quosque tandem, Catilina...".

La fel de romantice sînt și vedeniile paradisiace. Dumnezeu dă de mîncare oamenilor sărutîndu-i deloc incestuos, pe gură el avînd pe limbă merinde, veche metodă a sburătoarelor: „Cu sfintele-ți aripi tu ne ții căldură / Ne hrănești de sațău cu hrană din gură". Cu totul scoasă din comunul poetic, fotografia ocrotirii omului — Dumnezeu—îngerul cel bun, legiferează protecția prin simpla mișcare a mîinilor divine, ce emană fluid protector: „Sfînta-ți direpta Doamne și stînga / Le tinde ambele de-mi potoli tînga".

Un loc special revine blestemelor, aducătoare în memorie a blestemului villonesc și, cum s-a mai observat, a celui arghezian. Uneori avem de-a face cu o formă rară a blestemului, auto-blestemul, urmare a nerespectării unui jurămînt: omul își pune ipoteza că Dumnezeu l-a părăsit, prin eliminare s-ar putea și invers. Atunci: „Guncii și cu taurii mă-mpresoară / Cu căscate guri să mă omoară / Ca leii ce apucă și zbiară / Cu gurile rînjite pre hiură / Și ca apa fuiu vărsat afară / Și oasele mi se răşchirară / Inima-n zgău mi să vesteiaște / Ca o cera cînd să răstopiaște / Mi-i vîrtutea ca hîrbulu de sacă / Limba lipită-n gingii mă-necă / Ciate de vicliani mă ocoliră / Mîni, picioare îmi potricăliră". Sau un blestem fabulos, în stare să cuprindă fauna, inclusiv excrescențele ei în fantastic: „Leulu gura să i se despice / Inorogii coarne să le pice". Și un blestem cu ajutorul Divinității, colosal, prin echivalența lui cu zgornirea din rai a lui Adam și a consoartei sale: „Domnulu să le dia îngeri cu scîrbă / Să le pue răutatia-n gîrbă / Calia să le fie-ntunecată / Cu poticnituri și lunicată / Și să-i de la Domnul îngrozească / Îngerulu cu arma să-i goneaască". Autoblesteme și blesteme cochetînd cu damnațiunea romantică și — ușor — cu „barbarismul" picturii expresioniste. Din același tip de plastică se plăsmuiește 'autoportretul unui muribund: „Soldurile miale sînt batgocurite / Biatele colane sînt toate rănite". Martirajul lui Isus călcînd cu talpa goală pe ascuțișuri dureroase (îmi) produce o suferință apropiată de Bocancii lui Van Gogh, acei bocanci ca niște tălpi de Crist: „Mi-am păzit drumul pre căi virtoase / Pietre ascuțite și simceloase". Simcele, cuvînt-șoc, întrebuințat și în traducerea unui blestem villonesc. Furioasă schița unui glas glăsuind: „Și te glăsești tare ca maria cînd rage / Mărgînd cu năvală la zmîrcu ce o trage". O priveliște de război poartă amprente la fel de naturaliste, dătătoare de senzații tari: „Și lăncile tale sîntu bine călite / Că zacu-ți înainte-ți trupuri polignite / Ampăratulu nostru cu lănci de mină / Tae prea pizmașii și-i gunghe-n plămînă" La Dosoftei, cum se vede, privațiunile gramaticii nu prea contează, un substantiv masculin: plămîn devine — fericit — din necesități de rimă, feminin: plămînă.

Citeodată mitropolitul ne comunică poetic un adevăr științific, cum ar fi că lunea are un sistem heliocentric: „Ai tocmit și luna, să crească, să scază / Să ia dela soare lucoare și rază". Mitropolitul, mai serios decît fața bisericească Anton Pan, recurge totuși la proverbe: „Cine va sări groapa altuia să-lu surpe / Singur s-va cădia în rîpă și viața și-a rumpe". Iar inevitabilele definiții pubert-filosofice au o notă de plăcut și — cred — conștient humor: „Că lumia aceasta-i ca o mîză mică" și „Așa-i deșertu omu, ca o haină slabă / Stricată de molii și fără de treabă".

Vintilă IVĂNCEANU

Om în somn

Urmare din pag. 5

pe care, dacă m-aș opri să-l ascult, fără îndoială că în aceeași clipă l-aș și uita. Astfel, încep să ies numai ca să mă plimb în jurul zidurilor, cîteodată fără să mă îndepărtez mai mult de o sută de pași.

Viața consumată apare de fiecare dată și mai mică, și mai străină, și mai neînțeleasă. De ce mi s-au întîmplat tocmai mie aceste lucruri (dacă ele s-au întîmplat cu adevărat)? Îmi concentrez atenția asupra adolescenței copiilor mei, sperînd să pot recunoaște în ea anumite forme de bază, anumite repere, anumite trăsături comune tuturor. Dar nu recunosc nimic. Toate amintirile dispar topite de timp. Încep să trăiesc la fel de surprins schimbările neașteptate care populează viața copiilor mei, iată acum mă trezesc din somn, cobor din pat, atent să nu-mi trezesc nevasta, intru în camera băieților și verific somnul lor. Ei dorm. Dorm și nu știu nimic din ce se petrece în afara lor, la fel dormeam și eu cînd eram tînăr, stingînd odată cu lampa toată lumea din jur.

E drept că toate astea se întîmplă încet, în timp. Dorm și îmbătrînesc în somn, știu și-mi aduc aminte în somn că îmbătrînesc. Dorm acum și nu știu nimic, nu aud nimic, nu văd nimic. Limba adoarme, închisă în gustul gurii, nările respiră dar nu se mai bucură de mirosul de floare care învinge benzina orașului, toate simțurile animale și umane își pierd conștiința în pădurea neagră a somnului. Vîrsta mea fi destul de înaintată în clipa în care nu-mi voi aminti nimic. Visez exact ceea ce trăiesc: înconjurat de familie și de evocări vagi ale unor lucruri care au existat cu adevărat iar mie numai mi se pare că au existat, duc o viață senină și plină de fapte bune, cenușie și solidă ca ochiul unui marinar nordic, pînă cînd mor și sînt înmormîntat de rude și prieteni.

Trece timpul, nu te culca seara cu stomacul prea încărcat, poți avea insomnii, nu lua somnifere dacă ai băut alcool, au pățit-o și alții, mai cunoscuți decît tine într-o după amiază. Toți ai mei plecaseră într-o excursie, dar eu nu știam, dormisem. M-am trezit într-o după amiază. Foarte pe neașteptate. Să tot fi fost luna mai. Atît de treaz încît lumea se spărgea în sticlă fină în jurul meu cînd o atingeam cu ochiul sau cu gîndul. Am ieșit pe terasă. Cerul ca un pahar albastru așezat cu gura în jos peste oraș, casele portocalii, plopii, salcîmii, castanii, oțetarii, iedera, viță sălbatică, toate unite în verdele violent, agresiv, fără gust aproape, al frunzei de primăvară. Probabil plouase ceva mai înainte (deși acum nu era un nor), pentru că toată salata orașului licărea stropită. Bucureștiul, oraș de vile. Jos, la piciorul blocului meu, cărămida străină și roșie a bisericii anglicane, navă nordică eșuată în Balcani.

Peisaj. Lumina își pierdea căldura pe ziduri galbene-portocalii-roz, pomii și iedera respirau, cîte-un bărbat pitoresc, îmbrăcat în maiou de bumbac din care ieșea părul pieptului, se vedea la cîte o fereastră, clipind din ochi. Ceață roșie-violacee la asfințit. Păsări.

Și eu? Eu? Eu? Eu ce rol aveam, ce părere, ce trebuia să spun, cum să mă integrez în toate astea? Oare tristețea mea din ceasul al doisprezecelea avea să fie auzită de cineva de sus sau de jos? Viața atît de frumoasă care mă strivea fără milă, grea ca o mașină de pavat, gîndea despre mine măcar atît cît nu gîndise aprinzîndu-mă în lume? Copiii dragi, unde erau, Doamne, am întins amîndouă mîinile spre ei. Dar plecaseră, apărați de mama lor, undeva, puteam eu ghici încotro? De altfel ce importanță avea, erau cu ea și ea știuse întotdeauna mai bine decît mine ce trebuia făcut pentru ca viitorul lor să surîdă mai luminos.

Părăsit de puteri și de orice stăpînire de mine, am plîns pe terasă, mușneag patetic care a dat întotdeauna greș, căci și plînsul lui din clipa aceasta e o greseală, cu toate că nu vrea decît să îndrepte ceea ce e iremediabil ruinat. Am plîns din inimă (iată că se mai pot pronunța sincer asemenea cuvinte), am plîns îndelung și din toate puterile, m-am golit de lacrimi, fără nicio reținere, fără nicio rușine, sub cerul care declina. Plînsul îmi curge pe obraji și de acolo în barba nerasă, îmi zguduia tot trupul slăbit de pat și de vîrstă, mă destrăma, plîngeam de două ori, a doua oară de mila mea. Nu mai rămăsese nimic de făcut, nici timp nu mai aveam. M-am sculat tremurînd, am alunecat ca o umbră pînă la marginea golului, m-am uitat în jos, era îngrozitor și aș fi meritat poate, dar ce rost ar fi avut. Gîfîind, stors, m-am culcat pe acoperișul blocului, cu capul în abis, contemplînd orașul înconjurător.

Încet, ei încep să se aprindă. Zgomotele i se dublează de lumini și culori. Circuitul de oameni și vehicole se întețește, scoici străbătătoare de automobile plutesc purtate de curenți din canalele bulevardelor în golfurile pieților, oameni microscopici intră și ies din ele, ferestre, magazine, pivnițe în care se ascund baruri, picioare care se rotulesc sub rochii spre locul de întîlnire, pahare care se ridică spre guri însetate, gînduri care se ciocnesc să știe ei ceea ce eu nu mai pot afla? Toate încep să mi se amestece în ochi, sînt bătrîn, obosesc ușor, o simplă după masă care nu mi-a adus revelații prea mari e în stare să mă doboare, sînt frînt, mi se închid ochii, dar e periculos să adorm aici, pe marginea orașului. Patul meu bun, portul spre care m-am tîrît beat de cîte o zi tînără sau o noapte de întrebări. Unde e? Nu-l mai ajung, e zadarnic efortul, neputincioasă voința, fruntea îmi fuge în gol, aici mi-e dat să adorm și să mor. Cerul orbitor al somnului se naște în spatele ochilor, apoi îl înlocuiește o culoare fără culoare, căruia noi îi spunem în mod convențional „alb", într-adevăr, asta e, asta mi se întîmplă acum, la sfîrșit, un alb, în care intru, în care dispar, alb fără porți, fără ziduri, la ce bun, alb, alb neutru, neexistent, nesfîrșit, alb

poeme

de A. E. BACONSKY

Cadavre în vid

Vid, vid, vid —
prea mult vid în istorie
și toate nu vor decît să te-nvețe
supunerea oarbă și spaima...
Nici alcoolul, nici stelele
nu mai înșeală.
Produși ai hazardului, împăraților
fără coroană, vai vouă!
Robii sînt morți
și cadavrele lor
putrezesc în galere.

Anatomie profetică

Nu mai e nici otravă,
n-a mai rămas decît o limfă palidă,
limba arsă de soare agonizează
și colții s-au făcut mici, și nimicul
sigilează cuvintele. Tuturor celor ce n-au fost
li se vor înălța statui, celor ce sînt
li se va pune un NU înainte, și adjectivele
căzînd vor încerca mereu să-mpodobească
fruntea pitecantropului. Numai vertebrele
vor fi întotdeauna surîzătoare
și vor dansa, vor dansa, vor dansa,
strecurîndu-se prin toate crăpăturile
istoriei și geografiei.

Tinerețe fără bătrînețe

Cenușă, cenușă e în destinul amar
al virtuților noastre — veți cădea în genunchi
surizînd suav și gîndindu-vă la pumnalele
veșnic ascunse sub haină, și veșnic în gînd
numele murmurat al martirilor pentru care
în somn
vă torturează copiii. Tineri mereu
în pavăza timpului care nu ne mai vrea,
și printre popoare îmbătrînite, vîrsta noastră
mereu echivocă de tineri bătrîni, de novici
într-o eternă uimire. Un șarpe mă-ncearcă
dar mușcătura lui e fără venin, mă ucide
în fiece seară un Belzebut iluzoriu, și stărui
printre strămoși mai tineri decît mine. Amin,
într-o ceață pierdut voi uita cine sînt,
voi sfîrși tînăr ca toți nebunii voștri,
căci sînt și eu unul din cei ce se nasc din timp
în timp printre voi
ca să moară cu gura plină de pămînt și de oseminte
în timp ce galopează în zare scheletele cailor
pe care nu i-au încălecat niciodată.

Elită

Dimineața propice frumoaselor promisiuni
a fost invadată de luptători fără voie
și osuarul a fost devastat — scheletele
pot satisface o vreme nevoia de oameni.

Au venit la amiază marile probleme,
și cei în puterea vîrstei au fost văzuți
scuipîndu-se cu demnitate, și licitîndu-și
recuzita matură.

Seara au fost salutați majordomii bătrîni,
aerofagii, cei ce dilată vocalele, înțelepții —
cîte doi, cîte trei, cei înalți și cu pletele albe
au fost rînd pe rînd împăiați.

Apoi s-a făcut un lung întuneric
cu o singură bufniță albă —
și noaptea a coborît o armonie deplină
deasupra tuturor ierarhiilor.

Blazon

Cîinele a murit de turbare,
calul bătrîn a fost înjunghiat,
vîntul a luat pieile lor și s-a dus
să-și îmbrace orfanii.

De lîngoare se stinge bătrîna cetate,
șarpele singur s-a otrăvit și-a căzut,
seara declină însingerată pe dealuri
prostituîndu-și cadavrul.

Numai asasinul e fără moarte
și surîde cînd stelele cad;
fantomele victimei
la picioarele sale.

Cadavrele neîngropate la timp

Cadavrele neîngropate la timp
Încep să-ntinerească.
O dați-ne
mici biografii pe măsură,
să putem viermui din plin,
să putem cînta micul nostru
reviriment iluzoriu,
o mulțime măruntă, o pulbere,
diseminare de gnomi,
și cronicile bolnave de lepră
de pe acum își constituie
filele lor descărnate:
tîlharul e mic și firav,
luptătorul pe cal de lemn,
trădătorul ezită, uzurpatorul
e lipsit de curaj. Dați-ne, fie-vă milă,
cîte-o stea fiecăruia!

Elan cinegetic

Lupul pădurii e mort — pielea de oaie
o poartă cîinii de casă, țiganii în bîlciuri
umblă tîrînd după ei urși împăiați
care dansează în lanțuri.

Fiare false atîrnă de gratiile menajeriei,
vulturi cu ochi de sticlă planează-n văzduh,
castagnetele berzelor ritmează vidul
vitrinelor muzeului zoologic.

Și vînătorul își caută armele în panoplia uitată,
și se culcă într-un sicriu luuuuuung,
încrucișîndu-și mîinile pe lespedea din pronaos
bucuros că nu se va mai trezi niciodată.

Cîntecul cavalerului

Am tăiat cu spada noaptea-ntreagă
pînă cînd în locul zorilor au venit corbii,
corbii erau heralzii absurdelor mele victorii
risipindu-mi numele **urbi et orbi.**

Spada mi s-a întors înapoi în trecut,
a chemat-o arhanghelul Menumorut,
brațul îmi cade, capul mi-e greu
dar numărul morților crește mereu.

Crește și luna cu cele trei vipere galbene,
ochii se tulbură încet și apun —
crește numărul morților, crește într-una —
voi muri printre hoituri bătrîn și nebun.

Imn tragic

In amintirea lui V. Voiculescu

O taină curată e în noi, purtătorii sîngelui de cerb,
paznici ai stîncilor goale pe care mut stă Bătrînul —
cine n-a venit nu va mai prinde ultimul clopot,
cine n-a apucat să moară nu va mai fi.

Ochii întorși ai Bătrînului caută lacrima
cea mai tîrzie ...urme de pași prin cetatea
părăsită de oamenii liberi... și glasuri streine
rostesc pentru noi invocarea uitată demult.

Vom străbate un lung întuneric — vai, nouă,
purtătorii sîngelui de cerb, vai, zeilor noștri
pe care nici un templu
nu-i mai primește.

Hamlet, apocriful

Pădurea uscată biciuită de razele crude-ale zorilor,
oase goale albite de ploi, cranii de cal
printre frunze moarte — și nunta
cameleonilor anxioși; inventarul
unei primăveri ce se anunțase promițătoare,
a ruginit nu mai sînt oamenii de odinioară,
și versurile obeze dormitează în buzunar
printre bancnote sordide, și văxuitorii de ghete
au intrat în rîndul arhonților... O, a fi sau a nu fi,
aici e la fel de trist, de stupid, de zădarnic,
nu mai ai nici pe cine ucide
și nici de cine să fii ucis.

(Din volumul „**Cadavre în vid**", aflat în manuscris)

Desenele autorului

SINGUR SUB CER

Marea Tasmaniei

...Am avut o nouă idee. De ce să nu transform **Moth**-ul într-un hidroavion ca să pot ameriza cu el ? În insula Lord Howe era o lagună și perspectiva de a ameriza în laguna unei insule, neexplorate încă, mă fascina. Am luat hotărîrea de a învăța să pilotez un hidroavion. Norocul mi-a surîs și de astă dată, în persoana Comandantului Grand-Dalton — directorul aviației din Noua-Zeelandă —, un tip sportiv, care m-a înrolat în rîndurile forțelor aeriene teritoriale spunîndu-mi : „în loc să faci zborurile de antrenament cu avionul, le poți face cu hidroavionul". Hidroavionul e mult mai periculos, avînd în el ceva sălbatec și liber, care-ți pretinde o dibăcie sporită. Te obligă să știi a alege locul cel mai potrivit pentru amerizare, evitînd stîncile și atolii de corali, și să poți estima dintr-o privire starea vîntului și a mareei. În același timp, un hidroavion necesită o pilotare mai atentă și delicată, căci flotoarele lui mari, îl fac să-și piardă lesne viteza de zbor, iar la viraje prea bruște, aparatul se poate răsturna pe spate. Pe apă, un hidroavion — atîta vreme cît îi merge motorul — e ca o șalupă rapidă, iar în clipa în care acesta se oprește, se transformă într-un yacht, înaintînd în bătaia vîntului. Într-un cuvînt, în aer îți dă de furcă, ca orice avion normal, iar pe apă, îți aduce în plus, o serie de alte necazuri. (În epoca în care făceam aceste experiențe, hidroavioanele se dovedeau pe mare la fel de fragile ca niște caiace). Iar pe de-asupra, în clipa în care îl pilotezi de unul singur, intervin toate dificultățile implicate de necesitatea de a face tu totul, începînd de la manevrarea ancorei, pînă la operațiile mecanice curente, ca verificarea supapelor sau alimentarea motorului, ce trebuiesc uneori îndeplinite, în timp ce aparatul dansează pe apă ca un dop.

Reîntoarcerea în Australia

Cînd au apărut norii, mi-am dat seama că-mi va fi imposibil să folosesc sextantul. La început nu m-am neliniștit, și nici nu aveam de ce, dat fiind că mă aflam la două mii de metri înălțime. Vîntul se întețea însă, deviind fără încetare direcția. După 250 de mile, cerul se acoperise complet de nori greoi, cenușii și amenințători. M-am hotărît să fac în grabă cele necesare pentru a putea păstra direcția. Peste trei ore, o ploaie puternică, mi-a biciuit fața. Deviam spre sud în mod alarmant. Vîntul se schimbase și acum bătea dinspre nord. Am corectat cu încă zece grade spre nord, mergînd astfel aproape împotriva vîntului. N-am îndrăznit să corectez mai mult de atît deviația, căci ar fi însemnat să iau rafala pieptiș, renunțînd astfel la orice speranță de a ajunge pe continent. Ploaia a devenit torențială. Uitasem că poate să plouă așa de tare. Mi-am plecat capul cît am putut mai mult, dar apa m-a atins în creștet, s-a revărsat pe față, scurgîndu-mi-se pe după gît. Parcă aș fi făcut o spărtură într-un zid solid de apă. Mi-am înclinat capul și cu coada ochiului am văzut cum apa curgea de pe aripile avionului într-o pînză densă, ce se spulbera instantaneu sub presiunea curentului de aer. Pe lîngă mine, apa se prelingea în carlingă, în două fluvii, care se împrăștiau ca niște cascade lovite de vînt și mă plesneau în față. Zburam orbește, ca într-un nor dens de fum. Am încetinit și am început un picaj oblic. M-a cuprins panica. „Dacă pierd controlul, n-am să mai am timp să-l recapăt. Dar să intru în panică însemna să mor ca un șoarece paralizat. Mi-aduc aminte că am început să spun cu voce tare : „Fii calm ! Fii calm ! Ca-a-a-a-lm !" Hidroavionul a trecut prin cîteva mici goluri de aer care l-au zguduit violent. M-am uitat la indicatorul de viteză, de bord, dar din cauza potopului de apă nu puteam să-i văd nici acul indicator, nici cifrele de pe cadran. A trebuit să mă ghidez după numărul de turații al motorului. Dacă turațiile creșteau, însemna că picajul se accelerează. M-am gîndit că trebuie să ajung la suprafața mării, căci nu îndrăzneam să urc la întîmplare. Dacă pierdeam controlul și încercam să mă redresez, fără a vedea marea, m-aș fi dezorientat total. Am rămas în așteptare, mutîndu-mi mereu privirea, de la indicatorul de turații, în jos, peste marginea carlingei. Cînd viteza a crescut, am apăsat ușor pe o manetă, cu două degete, ca să ridic vîrful avionului. Aveam mai multe șanse ca avionul să-și găsească el însuși echilibrul, decît să încerc să o fac eu, zburînd orbește. Slavă domnului, așa s-a și întîmplat. Ieșind din furtună, am văzut un fum — un vapor ! Însemna pentru mine o legătură cu lumea și m-am îndreptat imediat într-acolo. Zăcea pe-o parte, ca o rață bolnavă, la poalele unei stînci negre. Am coborît pînă aproape de el și am citit numele de pe carenă. Priveliștea era cumplită. Cînd un val mai puternic îl lovea, vasul se răsturna greoi, se cufunda și apoi se întorcea la loc, în timp ce din burta lui apa se revărsa ca dintr-un stăvilar. Pe bord nu se zărea nici un semn de viață. M-am simțit ca și cum mi s-ar fi trîntit o ușă în nas și am fugit cît mai repede de acea viziune deprimantă. Atunci mi-am dat seama că nu zburam decît de patru ore și treizecișicinci de minute. Mi se păruse a fi o viață de om.

. . . . . .

Scăpat de furtună, am intrat într-o zonă calmă, luminată de un soare palid. Dintr-odată, deasupra mea, la treizeci de grade în stînga, s-au observat în mai multe locuri, concomitent, niște fulgerări strălucitoare, ca razele unui heliograf. Am văzut o navă aeriană, de un alb gri mohorît, îndreptîndu-se către mine. Părea imposibil, dar aș fi jurat că **era** o navă aeriană, înaintînd spre mine, ca o perlă alungită. În afară de cîțiva norași, pe cer nu mai era nimic altceva. Am privit în jur, zărind ici și colo cîte o strălucire sau o scînteie, și cînd m-am întors din nou să privesc nava, am remarcat că dispăruse. M-am holbat, necrezîndu-mi ochilor, și am răsucit avionul în toate felurile, ca să văd dacă nu cumva aripile lui mi-o ascundeau privirii. Sclipiri luminoase au continuat să se vadă în patru, cinci locuri diferite, dar nu se mai zărea nici un aivon. Apoi, dintr-un grup de nori din dreapta, am văzut o altă, sau poate aceeași navă, avansînd. Am privit-o țintă, hotărît să nu-mi mai iau privirea de la ea nici o fracțiune de secundă : eram decis să văd ce se petrece cu aceasta, chiar de-ar fi trebuit s-o urmăresc. S-a apropiat încet, pînă la aproape o milă, cînd dintr-o dată s-a făcut nevăzută. Apoi a reapărut, în vecinătatea locului unde dispăruse. Am privit-o cu o determinare enervată. S-a apropiat din nou și am putut observa licărul mohorît al luminii pe botul și pe spatele ei. Venea spre mine, dar în loc să crească ca mărime, cu cît se apropia, cu atît se micșora.. Cînd a ajuns la foarte mică distanță s-a transformat brusc în propria ei fantomă, căci pentru o secundă am putut vedea prin ea, și în clipa următoare a dispărut. Am hotărît că nu putea fi decît un nor, avînd exact dimensiunile unei nave aeriene, care apoi s-a dizolvat, deși eram straniu ca o dată ce se dezagregase, să-și fi recăpătat exact aceeași formă. M-am reîntors către fascicolele de lumină, dar nici acelea nu se mai zăreau.

Aceasta s-a petrecut cu mulți ani înainte de a se vorbi despre farfuriile zburătoare.. Orice aș fi văzut însă atunci, pare foarte probabil să fi fost ceea ce, de la o vreme încoace, oamenii numesc a fi farfurii zburătoare.

M-am simțit foarte singur și acest simțămînt de singurătate se intensifica cu fiecare nouă „desoperire a pămîntului" care se dovedea a nu fi altceva decît o iluzie optică. La capătul a șase ore și cinci minute de zbor, am zărit din nou uscatul și după cîteva minute continuam să-l văd. Încă nu-mi venea să cred, dar trei minute mai tîrziu, eram deasupra unui rîu ce se îndrepta spre mine traversînd un ținut cenușiu. O singură înălțime se reliefa din șesul de dedesubt, pe fundalul depărtat al unui șir de munți înalți, negri și neprietenoși. O masă de nori grei a ascuns soarele care se pregătea să apună. Deci, aceasta era Australia. Departe, spre sud, se întindea un golf imens în a cărui radă am văzut ancorate cinci vapoare.

. . . . . .

Cancer la plămîni

Îmi vine extrem de greu să relatez povestea suferinței mele. A fost atît de îngrozitoare, încît încă multă vreme după aceea mă feream, instinctiv, să mi-o reamintesc. De curînd însă, un prieten mi-a spus că e de datoria mea să povestesc totul, spre a da curaj celorlalți bolnavi. Eu eram singurul care putea descrie această experiență. Iată ce m-a decis, dealtminteri, să purced la scrierea întregii cărți.

. . . . . .

A doua zi, l-am întîlnit pe chirurgul care-mi făcuse biopsia. La început a refuzat să-mi comunice rezultatul. Dar era australian și cum îi cunosc bine pe australieni, pînă la urmă l-am convins să vorbească. „Cancer", a spus. „Nu e sigur, nu-i așa ?" „Facem asemenea analize tot timpul și nu există posibilitate de eroare". „Nu pot să cred. De unde știi ?" „Nu numai că l-am văzut, dar am și extras o bucată pe care am trimis-o-apoi la laborator, pentru analiză". „Ce se poate face ?". „Cred că e prea tîrziu pentru operație". Am crezut că asta însemna că amîndoi plămînii sînt atinși. „Singura dumitale posibilitate este să-ți scoți imediat un plămîn".

Trecuse o jumătate de an de cînd mă îmbolnăvisem și plecînd de la spital, era o minunată dimineață de aprilie. În timp ce mergeam, soarele îmi strălucea în față, și auzeam cîntecul vesel și primăvăratec al păsărilor. Apăruseră frunze de un verde gingaș pe crengi. Niciodată viața nu mi se păruse atît de minunată, de neprețuită. Imi simțeam trupul gol, oasele pline cu apă. Ca într-un coșmar, mă aflam într-un spațiu de nesfîrșită singurătate. Citisem că asemenea lucruri se întîmplaseră altora, dar nu-mi imaginasem niciodată că mi se vor întîmpla mie. Mă plimbam încet, întrebîndu-mă cît îmi mai rămăsese pînă să fiu smuls din această minunată primăvară a vieții.

Cînd eram copil, îl auzeam pe tatăl meu rugîndu-se în fiecare duminică : „Și ne apără, doamne, de moarte neașteptată". Aceste cuvinte mă miraseră totdeauna, o moarte bruscă părîndu-mi-se a fi soluția ideală. Acum înțelegeam : rugăciunea vroia să spună : „Și ne apără, doamne, de a muri, înainte de a fi pregătiți pentru moarte". În drum spre clubul nautic m-am oprit și m-am uitat la un anunț din hol. Am văzut o știre propunînd o întrecere de traversare solitară a Atlanticului. Mi-am zis : „asta ar fi o traversare formidabilă" și am trecut mai departe, gîndindu-mă că singura traversare ce-mi mai era sortită era cea peste Styx, alături de bătrînul Charon.

. . . . . .

După ce în noaptea aceea, am supraviețuit, m-am simțit ceva mai bine. Era o vară extraordinară. Imi plăcea să stau și să observ un furnicar uriaș, privind la lucru ferocile furnici roșiatice. Era fascinant să le urmăresc îngropînd o bucată de creangă sau de piatră, acoperind complet cu pămînt, într-o zi și o noapte, un obiect cam de mărimea unei jumătăți de cărămidă. Pe urmă mă duceam acasă, în singurul loc unde îmi doream să stau, în camera mea de la mansardă, cușca mea, unde înfășuram resturile trupului meu într-un cearceaf și mă întorceam cu fața spre fereastră. Nu puteam sta decît pe o parte și respiram stînd într-un cot. Dar cel puțin mă uitam pe fereastră. Brațul și încheietura umărului începeau să-și schimbe forma și un mușchi din piept mi s-a întărit, ca o coardă, din cauza efortului de a sta într-o singură poziție. Ființa mea se redusese la aproape nimic. Așa ceva îi întristează pe oamenii din jur. Ei sînt obișnuiți ca cineva să aibă o anumită personalitate și dacă acea personalitate se schimbă, persoana se simte dintr-o dată printre străini. Nervii mi-erau într-un hal fără hal. Nici fizic nu stăteam mai bine. Într-o zi, așezîndu-mă pe marginea băii, am simțit că mă rănea ceva. M-am ridicat să văd ce se petrecea. Nu era decît propria mea piele, strivită între oase și marginea băii Slăbisem cu patruzeci de livre și pielea îmi atîrna în creturi.

. . . . . .

Traversînd Atlanticul de unul singur

O traversare de unul singur a Atlanticului, de la est la vest, era cea mai mare întrecere de iahturi, de care auzisem vreodată, și mi s-a aprins imaginația. Trei mii de mile în luptă cu vînturile de vest, probabil puternice, înfruntînd curentul Golfstream, traversînd Marile Bancuri din Neofoundland, care era nu numai una dintre regiunile cele mai cețoase din lume dar și cele mai tixite cu traulere de pescuit. Nu e de mirare că pe Atlantic s-a făcut o singură dată o asemenea competiție, de traversare de la est la vest, în 1870, cînd două șcunere mari, **Neinfricatul** și **Cambria**, s-au luat la întrecere. S-a dat semnalul de plecare. Am plecat ! Ce mai cursă ! Instrucțiunile spuneau : Treceți de Geamandura de la Melampus și de-acolo mergeți pe oricare rută către Farul Ambrose, New York. Ceilalți mi-au luat-o înainte, dar am început să-i ajung din urmă, în clipa în care am ridicat pînza cea mare. Apoi am încetinit întrînd pe vînt, ca să mă pot strecura pe lîngă dig fără să mai virez. În timp ce mă depărtam de pămînt, vîntul s-a răcit, marea s-a învolburat și curînd eram ud pînă la piele. Dificultatea cea mare era să izbutesc să înfășor de unul singur pînza. Ultimul pe care l-am văzut, nu departe în spatele meu, a fost David Lewis. Probabil că imediat după aceea, i s-a rupt în două catargul : a anunțat juriul și s-a întors înapoi la Plymouth, unde i s-a reparat catargul și a plecat din nou în cursă, trei zile mai tîrziu. Din cîte știu eu, el este unicul caz al cuiva care să se plaseze al treilea în cursă, după ce chiar la start i se rupsese catargul.

Primele trei zile vremea a fost urîtă. Vîntul sufla în rafale și mase năprasnice de apă se prăbușeau pe punte. Între valul care se retrăgea și valul care venea, puntea nu rămînea liberă decît treizeci de secunde. Pînă atunci considerasem **Gipsy Moth**-ul o ambarcațiune impermeabilă și, de trei luni de zile încoace, decînd fusese pusă pe apă, nu avusesem nevoie să utilizez pompele. Totuși, după numai trei zile, pereții cabinei erau umflați ca și cum ar fi stat o zi întreagă într-o ploaie torențială, și totul era ud leoarcă sau măcar umed. Zgomotul îngrozitor pe care-l făcea barca sub valuri, trozninđ de cîteva ori atît de puternic, încît am crezut că ne lovisem de un vapor sau că se frînsese catargul, crea o atmosferă destul de sumbră. Într-o ncapte, o lovitură mai puternică de talaz, a scos din țițîni cușeta grea de lemn, pe care dormeam, aruncîndu-mă în aer ca pe-o minge. Hainele de pe mine rămîneau umede și n-am avut nici o posibilitate să le usuc, decît după 37 zile mai tîrziu. La sfîrșitul primelor trei zile, nu mîncasem nimic, în afară de cîțiva biscuiți Aveam rău de mare tot timpul, sau aproape tot timpul. Acum, recitindu-mi jurnalul de bord, mă apucă un dor nebun să pornesc din nou în cursă. Îmi dau seama de greșelile pe care le-aș fi putut evita. E stupid teoria conform căreia greșelile și erorile sînt prețul tuturor lucrurilor pe care le faci întîia oară în viață. La capătul acestor neplăcute trei zile, mă aflam la numai 186 de mile sud-vest de Plymouth. Mă durea coșul pieptului de la o lovitură primită cînd, o ușă deschizîndu-se brusc, traversasem cabina de-a berbeleacul. Altă dată fusese cît pe ce să-mi frîng o coastă, cînd scaunul pe care ședeam alunecase dintr-o dată înainte, aruncîndu-mă cu spatele într-un colț ascuțit. Îmi strivisem o mînă prinzîndu-mi-o în tocul unei uși care se trîntise și-mi crăpasem pielea capului lovindu-mă de tavanul cabinei. Apoi răul mi-a trecut și după puțină vreme nu mi-aș fi schimbat locul cu nimeni pe lume

. . . . . .

Talazurile enorme bubuiau cu un zgomot de tunet îndepărtat și, în cabină, le puteam auzi spărgîndu-se și rostogolindu-se pe sub carenă. Era o schimbare plăcută după toate acele zile de plutire calmă. Mi-am reluat jurnalul douăzeci și două de ore mai tîrziu și între timp s-au petrecut atît de multe, și am avut senzații atît de puternice, încît nu mi le mai amintesc pe toate.

Mi-am dat seama că avem de-a face cu o furtună foarte serioasă. Am petrecut pe punte cinci ore neîntrerupte, lucrînd din greu. Valurile izbeau cu forță și lucram legat cu odgoane și parîme, căci puteam fi smuls în orice clipă de pe punte, dacă vîntul își schimba brusc direcția. Mi-am spus că dacă frînghiile ar fi fost acoperite de chiciură ar fi fost și mai rău, așa că să nu-mi fac probleme și să-mi văd de treabă. Erau o grămadă de lucruri de făcut, dar le-am terminat pe toate la timp. Cînd furtuna s-a potolit, marea a părut să se fi moderat și ea. Cum între timp se făcuse patru după-masă, am mai fost în stare să-mi pregătesc și dejunul, o omletă cu cartofi și ceapă și am adormit citind **Furtuna** de Shakespeare.

. . . . . .

În zilele următoare ale săptămînii am devenit parcă alt om, regăsindu-mi simțul umorului. Lucrurile care pe uscat m-ar fi iritat, enervat sau înfuriat, mă făceau să rîd de unul singur, și le-am rezolvat pe toate calm și eficient. Ploaia, ceața, vîntul, rafalele și forțele turbulente ale mării sub cerul plumburiu au devenit simple fleacuri. Mi se părea că am găsit adevăratele valori ale vieții. Felurile pe care mi le găteam erau festine, iar degetarul de whisky — nectar. Un somn bun era la fel de prețios ca diamantul Koh-i-noor. Mi se ascuțiseră simțurile, percepînd și bucurîndu-mă de caracterul schimbător al oceanului, de culorile cerului, de cea mai mica diferență în zgomotul vîntul. Chiar și trecerile de la lumină la întuneric erau puternice prilejuri de încîntare. Mă bucuram de viață, tratînd-o așa cum trebuie tratată, — ușor, iar îndeplinirea celor mai grele munci îmi dădea o extraordinară senzație de împlinire și plăcere.

Odată, m-am gîndit să încerc să pescuiesc, dat fiind că mă aflam într-una din zonele cele mai bogate de pește din lume. Nu așezasem de multă vreme undița, cînd am auzit un fel de oftat adînc, care m-a adus, de jos din cabină, înapoi pe punte. Patru balene tocmai plonjau, arătîndu-și cozile deasupra apei. Pe cea mai apropiată aș fi putut s-o înghiontesc cu cangea. Erau înspăimîntător de negre, lucioase și puternice și le-am întrebat în gînd .Sînteți prietenoase ?". Uitîndu-mă în jur am văzut că erau aproape o sută. Mi-am strîns în grabă undița și mi-am ascuns ustensilele de pescuit. Aceste balene aveau aerul să-mi reproșeze deschis că făceam braconaj. În timp ce le priveam, mi s-a părut că veneau pe rînd, în grupuri mici, unele după altele, să inspecteze **Gipsy Moth**-ul, pînă cînd după zece sau cinsprezece minute, toate s-au făcut dintr-o dată nevăzute. De atunci n-am mai fost niciodată tentat de pescuit. Mi-am adus aminte că fiind în strîmtoarea Magelan, Slocum nu putuse împușca nici o rață deși i se terminase hrana.

Am trecut linia de sosire după patruzeci de zile, douăsprezece ore și treizeci de minute de la plecare, după un drum de patru mii patru mile.

În miezul nopții intram în port la Staten Island.

Înainte de-a debarca de pe **Gipsy Moth**, Laurie mi-a spus că avea pentru mine o telegramă importantă, pe care mi-a citit-o de pe chei, la lumina unei torțe : „Doresc să vă exprim felicitările mele pentru succesul stabilirii unui nou record în traversarea Atlanticului. Stop. Îndemînarea și vitejia dumneavoastră de marinar erau deja bine cunoscute, dar această nouă împlinire reprezintă o încununare a carierei dvs. Stop. Ne face deosebită plăcere că ați sosit în Statele Unite în 4 iulie, zi solemnă în care se celebrează independența Statelor Unite. John F. Kennedy".

În românește
de Manuela GHEORGHIU

FRANCIS CHICHESTER

„Te salut, bătrîne Ocean", așa începe marele poem al lui Lautreamont, înmărmurit de admirație și copleșit de tristă.

Zilele trecute, a luat sfîrșit competiția internațională a curajului marinăresc : traversarea Atlanticului, singur la bord, pe o mică ambarcațiune. Mulți tineri și robuști concurenți au abandonat cursa, unii de la început, alții pe parcurs. Omul care a realizat pentru prima oară această titanică aventură, în 1960, în condiții insurmontabile, nu era nici tînăr și nici robust. Și pentru că i se păruse că totul nu putea fi pentru unul ca el decît un exercițiu de încălzire în vederea unei adevărate lupte cu oceanele, anul trecut, în 1967, sir FRANCIS CHICHESTER s-a întors triumfător din cea mai fantastică circumnavigație a timpurilor noastre, și una din cele mai dure și mai nobile experiențe ale spiritului omenesc : la 66 de ani, singur pe o barcă de 16 metri, a ocolit pămîntul pe la Capul Horn și Capul Bunei Speranțe, pe ruta clipper-elor marilor navigatori, adică peste 52.000 kilometri, — Plymouth (Anglia)—Sidney (Australia) și retur pe cealaltă față a planetei — în 226 de zile.

Reîntors triumfător acasă, e primit în portul Plymouth de o jumătate de milion de concetățeni-spectatori, care proclamă : „Este cel mai mare marinar al nostru, de la Nelson !", iar Regina Elisabeta a II-a îl înnobilează.

Cine este de fapt sir Francis Chichester, autorul cărții autobiografice MAREA SINGURATICĂ ȘI CERUL, best-seller pe 1967 în Anglia, pe care v-o prezentăm aici ? După numele de botez, și particula nobiliară, el reamintește imediat de renumitul corsar sir Francis Drake, erou al reginei Elisabeta I, protectoarea lui Shakespeare. Amatorii de comparații fotogenice vor fi dezamăgiți, cel puțin în privința aspectului fizic. Miop, cu părul rar și cu plămînii șubrezi. Numai energie și voință.

Cu 40 de ani în urmă, un bărbat tînăr și tirav era sărbătorit de întreaga lume anglo-saxonă pentru fantastica aventură de a fi realizat, la numai cîteva zile după ce obținuse brevetul de pilot, traversarea intercontinentală aeriană Anglia—Australia (cu care prilej a trecut și prin țara noastră), singur la bordul unui biplan cu un singur motor. Pasionat de hidroavioane, aviatorul amator născocește unul, după planurile lui și la 30 de ani parcurge cu el 2 500 kilometri, tot singur. Apoi, vreme îndelungată nimeni nu mai știe nimic de dînsul. Condamnat la moarte de medicii care i-au descoperit un cancer la plămîni, se luptă, ani de zile, numai cu natura răzvrătită a propriei sale ființe și printr-un nou miracol de viață, iese învingător.

Nepotolit de izbîndă, se pregătește atunci de lupta cu oceanul și odiseea lui continuă cu cele două episoade povestite la început, pe care nu le-ar fi dovedit decît un monstru „cu putere de elefant și brațe de urangutan", dacă ar fi să citîm un cronicar sportiv. Dar să revenim la biografia lui. Născut la începutul secolului XX, Francis Chichester a primit o serioasă educație, dar a fost marcat în copilărie de sobrezenia ochilor lui. Furios că, pierzîndu-și ochelarii într-un match de rugby, a marcat un eseu în terenul propriei sale echipe, a părăsit colegiul, s-a certat cu familia și a plecat în Australia unde s-a angajat cioban la o fermă. Pe urmă, cu 10 lire în buzunar, a trecut în Noua Zeelandă, să caute aur. Avea 18 ani. La 28, declara 10 000 de lire venit anual, după ce fusese pe rînd miner, boxer, comis-voiajor și coproprietar al unei companii aeriene.

Despre autobiografia lui, aparută înaintea ultimei sale isprăvi, ziarul Evening Standard scria „e o fantastică poveste trăită". Dar, oricît de incredibilă, adevărata poveste fantastică a acestui om este alta. După triumful de anul trecut, dornic să-și ia revanșa în noua traversare a Atlanticului asupra campionului mondial Eric Tabarly, bătrînul sir Francis s-a adresat, pentru un sfat, medicului său francez care îl tratase de cancer, cu ani în urmă. În scrisoare el îi cere negru pe alb : „Mon cher Jean, n-ai vrea să-mi dai numele celui mai bun hapsîn care există, ca să-mi treacă răul de mare ? Am încercat toate neamurile de pilule. Sufăr îngrozitor de rău de mare și boala asta mă obosește foarte mult".

M. G.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. : 18.33.99.

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei.

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Paginatori : Niculae Ion, Cerchez Nicolae.

Tehnoredactor : Ștefana Harbur.

Macheta : Radu Georgescu.